

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Obor: Genderová studia

**Strategie podpory politické participace žen
v České republice**

Případová studie organizace Fórum 50 %

Vypracovala: Bc. Veronika Bačová

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havelková, Ph.D.

Praha 2009

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím literatury uvedené v seznamu literatury. Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně Fakulty humanitních studií UK v Praze a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 10. 2. 2009

.....

Děkuji všem svým respondentkám za jejich ochotu, čas, důvěru a informace, které mi poskytly. Rovněž děkuji PhDr. Haně Havelkové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce.

OBSAH:

ABSTRAKT	6
ÚVOD.....	7
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	10
1.1. Občanský a ženský aktivismus v České republice	10
1.1.1. Občanský sektor a prosazování zájmů.....	10
1.1.1.1. Občanská společnost.....	10
1.1.1.2. Občanský sektor a neziskové organizace.....	10
1.1.1.2.1. Občanská sdružení	11
1.1.1.3. Zájmy a jejich prosazování	12
1.1.2. Ženský aktivismus a prožensky orientované organizace.....	13
1.1.2.1. Ženský aktivismus – charakteristiky a vývoj po roce 1989.....	13
1.1.2.2. Feministické hnutí u nás?	16
1.2. Politická participace žen	18
1.2.1. Obecné teorie	18
1.2.1.1. Deliberativní demokracie.....	18
1.2.1.2. Problém skupinové reprezentace	19
1.2.1.3. Normativní zdůvodnění politické participace žen	22
1.2.1.4. Příčiny nízkého zastoupení žen v politice.....	23
1.2.2. Podpora politické participace žen	25
1.2.2.1. Strategie aktivní podpory žen v politice	25
1.2.2.2. Podmínky prosazování politické participace žen v České republice.....	29
Shrnutí teoretické části.....	31
2. EMPIRICKÁ ČÁST	32
2.1. Metodologie	32
2.1.1. Výzkumná otázka	32
2.1.2. Případová studie a triangulace	32
2.1.3. Popis dat a výběr respondentek	34
2.1.4. Analýza dokumentů	35
2.1.5. Metoda polostrukturovaného interview a zakotvená teorie.....	36
2.1.6. Pozicionalita a etika výzkumu	39
2.3. Základní informace o organizaci.....	40
2.3.1. Organizační struktura.....	40
2.3.2. Vznik a vývoj Fóra 50 %	41

2.3.2.1. Počátky.....	42
2.3.2.2. Formalizace a institucionalizace.....	43
2.3.2.3. Etablovaná organizace.....	44
2.3.3. Financování.....	46
2.3.4. Vnitřní fungování organizace.....	47
Shrnutí.....	48
2.4. Cíle a strategie jejich prosazování aneb tři pilíře činnosti Fóra 50 %.....	50
2.4.1. Osvětová činnost.....	51
2.4.1.1. Populární osvěta.....	51
2.4.1.2. Odborná osvětová činnost.....	53
2.4.1.3. Vzdělávání.....	54
2.4.2. Posilování žen.....	55
2.4.3. Lobbing.....	58
Shrnutí.....	61
2.5. Bariéry prosazování politické participace žen.....	62
2.5.1. „Nemáme čas, nezajímá nás to“: Genderová slepota politických stran.....	62
2.5.2. „A kdo bude tady rodit ty děti?“: Společenské stereotypy.....	66
2.5.3. Téma pro okurkovou sezónu aneb Ženy v politice jako mediálně okrajové téma.....	70
2.5.4. Závislost na grantových penězích.....	73
Shrnutí.....	78
2.6. Legitimizační a rétorické strategie.....	79
2.6.1. Umírněnost a profesionalita.....	79
2.6.2. Neprvoplánový feminismus.....	83
2.6.3. Nadstranickost a otevřenost – hodnoty organizace.....	86
Shrnutí.....	90
2.7. Lámání ledů aneb Pozitivní průlom v prosazování politické participace žen.....	91
2.7.1. Záblesky otevřenosti na politické scéně.....	91
2.7.2. Posuny ve vnímání tématu a aktivizace političek.....	95
2.7.3. Posuny v diskursivní úrovni – propojení diskuse o participaci a reprezentaci.....	98
Shrnutí.....	101
ZÁVĚR.....	102
BIBLIOGRAFIE.....	105
PŘÍLOHY.....	111

ABSTRAKT

Strategie podpory politické participace žen v České republice: Případová studie organizace Fórum 50 %

Politická participace a reprezentace žen je důležitým ukazatelem demokracie. V České republice jsou ženy v rozhodovacích pozicích výrazně podreprezentovány. Česká politická reprezentace navíc odmítá ženy v politice aktivně podporovat. Jediná organizace, která se tímto problémem zabývá, je Fórum 50 %. Tato organizace, která je předmětem této případové studie, podporuje politickou participaci a reprezentaci žen ve všech rozhodovacích pozicích. Tato studie vychází z analýzy dokumentů a šesti rozhovorů se členkami organizace a prezentuje základní informace o struktuře organizace, jejích cílech, aktivitách a strategiích. Dále jsou identifikovány bariéry jako genderová slepota politických stran, společenské stereotypy, finanční závislost organizace na grantových penězích, které organizaci výrazně omezují v jejích aktivitách. Studie představuje strategie, kterými organizace legitimizuje svou existenci stejně tak jako problém politické participace žen v rámci antifeministické atmosféry na současné české politické scéně. V závěrečné části jsou představeny posuny ve veřejném diskursu a průlomů v konzervativních postojích politiků a političek, ke kterým organizace přispěla.

Klíčová slova: politická participace žen, politická reprezentace žen, nestátní neziskové organizace, ženský aktivismus, feministická organizace

Strategies promoting the political participation of women in the Czech republic: the case study of the NGO Fórum 50 %

The political participation and representation of women is an important indicator of democracy. In the Czech republic, the underrepresentation of women in decision-making is considerable. Moreover, the czech political representation is not favourable for active promotion of women in politics. The only organization engaged in this issue is Fórum 50 %. It promotes women participation and representation in all decision-making positions. This case study explores this NGO. Based on the examination of documents on six interviews with its members it presents the basic information on the organizational structure, on its goals, activities and strategies. Further, the study identifies barriers like gender blindness of political parties, gender stereotypes, financial dependency of the organization restraining its activities. It presents how Fórum 50 % is legitimizing its existence as well as the whole issue of the political participation of women within the antifeminist atmosphere of the czech political arena. Finally, the study presents how Fórum 50 % advances the public discourse about the issue and how it succeeds to a certain degree in „breaking“ the conservative attitude of some politicians.

Keywords: political participation of women, political representation of women, NGO, womens' activism, feminist organization

ÚVOD

Přestože ženy tvoří polovinu populace této planety, jsou reprezentovány ve světové parlamentní politice pouze 17ti procenty a v České republice je to dokonce jen 15,5 % v Poslanecké sněmovně a 17,3 % v Senátu Parlamentu České republiky. Ve světovém žebříčku procentuálního zastoupení žen ve vysoké politice si tak ČR vysloužila 76. místo¹. Přitom k tomu, aby ženy měly skutečný vliv na podobu politické kultury, je nutno dosáhnout minimálně třiceti až čtyřicetiprocentního zastoupení v parlamentu (Dahlerup 1998). Tato situace jasně ilustruje „rozpor mezi formálním principem rovnosti všech lidí zakotveným v ústavním systému a každodenní, především politickou realitou“ (Phillips in Rakušanová 2006: 7). Výzkumy sice ukazují, že se zastoupení žen pozvolna zvyšuje (Caul 2001: 1222), ale nechat tomuto vývoji volný průběh by znamenalo, že politické parity v celosvětovém měřítku by bylo dosaženo za 70 let, podle jiných zdrojů až za 100 či 150 let.

Jako nejefektivnější řešení urychlující tuto situaci byla v mnoha zemích implementace určitého typu kvót (zákonných, vnitrostranických, zakotvených v ústavě) a jiných pozitivních opatřeních. Procentuálně se totiž počty žen v parlamentních politikách těchto zemí zvyšují mnohem rychleji (Caul 2001: 1222). Zavedení takových opatření však předpokládá v první řadě motivaci političek a politických stran (ženských sekcí v nich) se ve prospěch zavedení pozitivní akce aktivně angažovat. Důležitou roli také sehrávají neziskové organizace a jejich lobbistické aktivity a v neposlední řadě jsou to média a veřejné mínění, která mají velkou moc situaci ovlivnit. Pouhá implementace pozitivních opatření k vyrovnávání šancí žen a mužů v politice však rozhodně není dostačujícím nástrojem. Aby bylo dosaženo reálných a znatelných změn, je zapotřebí především politické vůle se problematikou zabývat a ženy v jejich politických aktivitách podporovat.

Zatímco motivace aktivně podporovat vyšší zastoupení žen v politice je v mnoha zemích součástí především programů politických stran, objevují se tyto snahy v české politice jen velmi zřídka. Zdá se, že ani ženské sekce v rámci politických stran nejsou schopny usilovat o zvyšování politické participace žen (Šprincová 2007). Stejně tak ani média nejeví otevřenost vůči této problematice, navíc reprodukují genderové stereotypy v souvislosti s političkami a evidentně nejsou schopna zaujmout jasné stanovisko k zavádění pozitivních opatření, tj. ke kvótám (Baslarová, Binková 2006). A přestože

¹ Zdroj: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 10. 2. 2009.

veřejné mínění by podle výzkumů rozhodně uvítalo větší zastoupení žen v politice (Havelková 2006: 33, Rakušanová 2006: 29), jsou to v podstatě pouze neziskové organizace, které se v rámci občanské společnosti aktivně angažují a vstup žen do politiky podporují. Pravděpodobně nejaktivnější a momentálně nejvýraznější neziskovou organizací angažující se v této sféře je Fórum 50 %, které je předmětem mé případové studie.

První část mé diplomové práce je věnována teoretickým východiskům. Teoretická část je rozdělena na dvě kapitoly, v první charakterizují občanský a ženský aktivismus v České republice s důrazem na charakteristiku české občanské společnosti, prosazování zájmů a vývoje ženského aktivismu po roce 1989. V závěru této části uvádím odbornou diskusi o tom, zda u nás existuje feministické hnutí. Druhá kapitola teoretických východisek je zaměřena na politickou participaci žen. Představuji zde obecné teoretické přístupy k problematice deliberativní demokracie a problému skupinové reprezentace. Následuje normativní zdůvodnění politické participace a žen a shrnutí příčin nízkého zastoupení žen v politice. Další část této kapitoly je věnována podpoře politické participace žen a konkrétně strategiím této podpory. V úplném závěru představím podmínky prosazování politické participace žen v České republice, tj. konkrétní česká specifika této problematiky.

V empiricko-analytické části budu v souladu s metodou případové studie kombinovat několik výzkumných metod. Můj výzkum je založen na kvalitativní analýze dokumentů vydaných Fórem 50 % a jeho těžiště tvoří analýza a interpretace šesti interview provedených se zaměstnankyněmi organizace, jednou z jejích zakladatelek, členkami správní rady a ředitelkou. Jedná se o feministický výzkum co do tématu práce (studium ženské organizace a jejích aktivit), ale i metodologie (respektování zásad feministického výzkumu). Na začátku výzkumu jsem si položila otázku, zda může jedna nezisková organizace suplovat roli státu a politických stran v otázce podpory politické participace žen. V empirické části se proto pokouším hledat na tuto otázku odpověď.

V první kapitole této části se věnuji základním informacím o organizaci, popisují její organizační strukturu, financování a historii vzniku. V následující kapitole představuji tři hlavní typy aktivit Fóra 50 % - osvětovou činnost, posilování žen a lobbying. Další kapitoly vycházejí z analýz rozhovorů s respondentkami. Nejdříve shrnuji bariéry prosazování politické participace žen identifikované respondentkami. Analýza pokračuje legitimizačními a rétorickými strategiemi, díky kterým se organizace snaží překonávat

uvedené bariéry. V poslední kapitole se věnují úspěchům a posunům v prosazování žen v politice, o které se Fórum 50 % zaslouhuje.

Tato studie je skromným příspěvkem ke zkoumání českých ženských neziskových organizací a ke způsobu, kterým je v České republice politická participace žen prosazována.

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Má diplomová práce je případovou studií nestátní neziskové organizace Fórum 50 %. V úvodu teoretické části proto považuji za důležité seznámit čtenáře a čtenářky se základní terminologií týkající se fungování a kontextu neziskových organizací v České republice. Krátce představím pojmy, jako je občanská společnost, občanský sektor a občanská sdružení, jednu kapitolu věnuji také prosazování zájmů. Následovat bude již podrobnější uvedení do problematiky ženských neziskových organizací v ČR a otázky, zda u nás existuje české ženské hnutí. V druhé části se budu věnovat problematice politické participace a reprezentace žen a její podpory.

1.1. Občanský a ženský aktivismus v České republice

1.1.1. Občanský sektor a prosazování zájmů

1.1.1.1. Občanská společnost

Občanskou společnost lze chápat jako „oblast institucí, organizací a jedinců v prostoru mezi rodinou, státem a trhem, v prostoru, ve kterém se lidé mohou dobrovolně sdružovat s cílem prosadit společné zájmy“ (Holloway 2001 in Dohnalová 2004). Občanská společnost není však pouhý agregát organizací a občanských aktivit, ale má svůj právní, politický, sociální, ekonomický a kulturní rozměr. Koncept občanské společnosti je často používán k popisu, vysvětlení, objasnění a pochopení rozmanitých jevů ve společnosti. Občanská společnost je společnost založená na solidaritě a svobodné a otevřené komunikaci (Habermas 1982 in Dohnalová 2004). Organizace, které jsou její součástí, jsou ustanoveny na základě sdílených hodnot a zájmu skupiny občanů, včetně těch, kteří je podporují. Tyto občanské organizace jsou odděleny od státu a trhu a zahrnují nejrozmanitější formy skupin, sdružení, spolků, svazů a společností (Dohnalová 2004), tvoří jakousi podmnožinu občanské společnosti, která nese název občanský či neziskový sektor.

1.1.1.2. Občanský sektor a neziskové organizace

Při empirickém zkoumání občanské společnosti je nejčastěji využíván praktický a konkrétní koncept neziskových organizací, které jsou institucionalizovanou formou a součástí občanské společnosti. Souhrnným označením neziskových organizací je pak

termín neziskový sektor a jeho synonyma jako občanský a třetí sektor² (Rakušanová, Stašková 2007: 31). Jednoduchou definici občanského sektoru představuje Rakušanová se Staškovou: jako občanský sektor označují organizovanou občanskou společnost (Rakušanová, Stašková 2007: 10). Často používaná (např. in Dohnalová 2004, Frič 1997, 2000) je také komplexnější definice dle L. Salamona, který definuje neziskový sektor na základě pěti charakteristik organizací, které jsou jeho součástí. Tyto organizace:

- a) jsou do určité míry institucionalizované (ad hoc shromáždění nejsou dle této definice považována za součást neziskového sektoru)
- b) mají soukromou povahu, tj. jsou institucionálně oddělené od státní správy
- c) jsou neziskové – nerozdělují zisk mezi vlastníky nebo vedení organizace, tj. neslouží primárně k dosahování zisku
- d) jsou samosprávné a autonomní, schopné řídit svou vlastní činnost
- e) jsou dobrovolné, zahrnují určitý významný prvek dobrovolné činnosti, ať již formou účasti na aktivitách nebo na vedení organizace (Salomon in Frič 1997: 5-6)

Organizace, které jsou součástí občanského sektoru v České republice zahrnují občanská sdružení (spolky, společnosti, svazy, kluby), odborové organizace, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy a účelová zařízení církví (Dohnalová 2004). Fórum 50 % je občanské sdružení, pro potřeby své práce proto v následující části omezím podrobnější charakteristiku organizací pouze na občanská sdružení.

1.1.1.2.1. Občanská sdružení

Nejčastějším typem právní formy nestátních neziskových organizací jsou občanská sdružení, vzniklá na základě zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Dle tohoto zákona mohou občané zakládat spolky, společnosti, svazy, hnutí, kluby a jiná občanská sdružení, stejně tak jako odborové organizace a sdružovat se v nich (Dohnalová 2004). Občanská sdružení jsou sdružení fyzických a právnických osob, která vznikají za účelem realizace společného zájmu. K založení občanského sdružení stačí tříčlenný přípravný výbor. Typickým znakem o.s. je členská základna a zakládacím dokumentem jsou stanovy, které musí obsahovat mj. název sdružení, sídlo, cíl činnosti sdružení, orgány sdružení a zásady hospodaření sdružení. Nejvyšším orgánem sdružení je valná hromada, mezi valnými hromadami řídí chod organizace výbor, obvykle v čele s předsedou. Občanská

² Označení občanský, neziskový či třetí sektor závisí především na preferenci jednotlivých autorek a autorů. Dohnalová (2004) dává přednost občanskému, Rakušanová, Stašková (2007) a Frič (1997, 2006) neziskovému sektoru, zatímco Mansfeldová a Kroupa (2006) používají termín třetí sektor.

sdružení zanikají např. dobrovolným rozpuštěním. Podnikatelské aktivity nesmí být hlavním cílem sdružení, ale mohou být prostředkem k dosažení cíle sdružení (Rakušanová, Stašková 2007: 97).

Z hlediska motivace členství existují dvě základní skupiny občanských sdružení. (1) Ta, u kterých je primárním důvodem členství sdílet společnost s lidmi se stejným zájmem (sportovní, kulturní organizace) a (2) ta sdružení, která vznikla za účelem obhajoby a prosazování zájmů vůči jiným subjektům (Mansfeldová, Kroupa in Brokl 1997: 152-154).

Ke dni 14. 1. 2009 je na Ministerstvu vnitra ČR registrováno 74 010 občanských sdružení (www.mvcr.cz).

1.1.1.3. Zájmy a jejich prosazování

Fórum 50 % je organizací prosazující konkrétní společenské zájmy – dostat více žen do politiky a prosazovat genderová témata v politice a tak zlepšovat společenské postavení žen. O roli organizace v rámci politického vyjednávání bude řeč v empirické části, proto je podle mě na tomto místě důležité představit strukturu systému vyjednávání a aktéry, kteří se pohybují na poli prosazování a zprostředkování společenských zájmů.

Procesy zprostředkování zájmů probíhají v politické i nepolitické sféře. Individuální potřeby jsou formulovány a vyjadřovány jako skupinové zájmy nepolitické a politické. Obecnější zájmy, které se projevují jako politické požadavky, postupují do politické sféry, kde jsou agregovány nebo selektovány. Jejich nositelem jsou obvykle politické strany, ale i různé zájmové skupiny, občanský sektor, nejnověji i masová média vystupující s požadavky na vládní administrativu, politické strany a parlament (Brokl 1997: 12).

Mezi sféry, v nichž procesy zprostředkování a realizace zájmů probíhají, patří intermediární systém a rozhodovací systém a jejich průniky s nepolitickým, politickým a administrativním systémem. Intermediární systém společnosti, který končí na rozhraní se systémem rozhodovacím, je tvořen třemi základními procesy – artikulace, manifestace a agregace zájmů – a jejich aktéry (Mansfeldová, Kroupa 2006: 11-12)

Se zprostředkováním zájmů a s jejich prosazováním úzce souvisí aktivita občanů a jejich participace. Participace obecně je chápána jako účast občanů na společenských procesech, a to jak na rozhodovacích procesech, tak na aktivitách společenského a politického života. Podrobněji pak můžeme rozlišit politickou participaci a participaci společenskou, která představuje angažovanost v nejrůznějších oblastech života. Aby se tato

participace mohla realizovat, musí k tomu existovat základní předpoklady. Rozhodujícími faktory pro společenskou participaci jsou:

- a) motivace (osobní hodnoty, normy a zájem jedince nebo vliv okolí)
- b) zdroje (čas, sociální status, příslušnost k určité profesní skupině atd.)
- c) zapojení do sociálních sítí (Verba, Schlozman, Brady 1995 in Mansfeldová, Kroupa 2006: 12-13)

K prosazování zájmů svých členů a vlivu používají organizace různé způsoby od vyjednávání a stvrzení výsledků ve smlouvách přes ovlivňování politických stran a legislativy, vliv na exekutivu (ministerstva), veřejnou správu až po média (Mansfeldová, Kroupa 2006: 12-13).

Specifickou formou prosazování zájmů, ať už působením na poslance, vládu, nebo členy administrativy, je lobbying. Lobbování se děje prostřednictvím reprezentantů zájmových skupin, kteří poskytují politické reprezentaci přesné a věrohodné informace, které jsou důležité k prosazování zájmů dané skupiny. Tuto aktivitu umožňuje fakt, že politická reprezentace musí být schopna zaujmout stanoviska k řadě problémům, nemá však k dispozici dostatek informací. Existuje zde tedy prostor, který vyplňují profesionální lobbisté, jejichž působení může přispívat ke kompetentnějšímu politickému rozhodování. V tomto smyslu se tedy jedná o naprosto legitimní a dokonce i společensky žádoucí aktivitu. Rizikem lobbyingu však může být podávání zkreslených informací a nejasná hranice lobbování a korupce. Česká veřejnost přijímá politický lobbying právě z tohoto posledního důvodu spíše s rozpaky a nedůvěrou (Müller 2008: 107-108).

1.1.2 Ženský aktivismus a prožensky orientované organizace

1.1.2.1 Ženský aktivismus – charakteristiky a vývoj po roce 1989

Tato část je věnována vývoji ženského aktivismu po roce 1989, představuje tak politickohistorický kontext, ve kterém vzniklo Fórum 50 %. Zároveň jsou zde představeny základní charakteristiky proženských organizací.

Jana Chaloupková používá termín prožensky orientované organizace pro označení těch nevládních neziskových organizací, které vyvíjejí aktivity zaměřené na podporu žen, na zlepšení jejich postavení a na prosazování genderové rovnosti. Tyto aktivity mohou být hlavní náplní činnosti organizace anebo jsou součástí širšího tematického zaměření (např. prosazování lidských práv). Některé prožensky orientované organizace mohou samy sebe identifikovat jako ženské nebo feministické organizace (Chaloupková 2006). Jiní autoři a

autorky, hovoří o prožensky orientovaných organizacích jako o ženských (nevládních) organizacích (Havelková 2006, Vodrážka 2006) nebo o ženských občanských skupinách (Hašková, Křížková 2006). V empirické části mé práce mj. představím, jak Fórum 50 % pracuje s označením feministická organizace (viz kapitola 2.6.).

K porozumění vývoji ženského aktivismu použiji několik charakteristik společných pro mnoho prožensky orientovaných organizací v ČR. Jedná se o západní vlivy, tj. exogenní původ organizací, formalizace a financování jako podmínky pro vznik sítě českých proženských organizací. Při zpracovávání historie a vzniku Fóra 50 % mi bude tato část sloužit jako jakási osa, na základě které budu organizaci sledovat a zjišťovat, zda odpovídá těmto charakteristikám (samozřejmě s přihlédnutím k tomu, že Fórum 50 % vzniklo v roce 2004, tedy čtrnáct let po tom, co u nás začaly vznikat první ženské organizace).

Exogenní původ ženských hnutí vznikajících po roce 1989 je důkazem toho, že nové proženské organizace nenavazovaly na tradici prvorepublikového ženského hnutí (jakési první vlny – Havelková 2008b: 221). Podnět k jejich vzniku přicházel mnohem častěji ze zahraniční – působením západní feministické scény, západních křesťanských církví či do České republiky se navrátilších emigrantek. První polovina 90. let byla tedy poznamenána jakousi první vlnou ženské solidarity s kořeny v západních zemích s cílem většího zapojení českých žen do demokratických struktur (Vodrážka 2006: 62).

Druhá vlna, institucionálně evropská, souvisela s integračními procesy před vstupem ČR do EU. Byl kladen institucionální důraz na genderovou politiku a právě v této době začaly také poprvé vznikat občanské iniciativy zaměřující se na podporu žen v politice a na lobbování v oblasti institucionálních a legislativních změn (Vodrážka 2006: 64)

Formalizace. Pod vlivem těchto procesů dochází k postupné formalizaci a profesionalizaci ženských občanských skupin. Součástí formalizace byl také proces projektové orientace skupin – vyvíjení aktivit s jasně definovanými cíli, rozpočtem a časovým plánem. Formalizace také přinesla posílení vlivu organizací na legislativní, institucionální a společenské změny. Měla také pozitivní vliv na jejich efektivitu především při získávání vlivu na legislativní a institucionální procesy, při vytváření sociální sítě s genderově senzitivními představiteli politické scény a při prosazování postupných konkrétních legislativních a institucionálních změn, které byly v souladu s požadavky EU (Hašková, Křížková 2006: 92-93).

Změna financování ženských občanských organizací v polovině 90. let souvisela s přípravou ČR na vstup do Evropské unie. Původně byla většina organizací financována

z jediného (nejčastěji zahraničního) zdroje, kterým byla ve většině případů mateřská organizace. S aktivní politikou prosazování genderové rovnosti EU přešlo financování právě na zdroje z EU, které jsou neobvykle vysoké. V důsledku vysoké konkurence při podávání grantových žádostí vznikl také tlak na profesionalizaci a projektovou orientaci organizací (Hašková, Křížková 2006: 94-95).

Z této stručné charakteristiky vývoje českých prožensky orientovaných organizací vyplývá to, že „proces vstupu ČR do EU urychlil prosazení rovnosti žen a mužů a postavení žen ve společnosti jako politických témat“ (Hašková, Křížková 2006: 98). O postoji politické reprezentace a úřednictva k prosazování genderové rovnosti, bude řeč v podkapitole 1.2.2.2. o českých specifikách.

Jako poslední charakteristiku vývoje prožensky orientovaných organizací bych zdůraznila jejich *sítování*, tj. tvorbu koalic v rámci České republiky a zapojování se do nadnárodních sítí ženských organizací. Toto strategické spojování má svůj význam ve schopnosti vytvářet silnější tlaky na politické subjekty a tedy v potenciálu efektivně prosazovat své zájmy. Jedenadvacet českých ženských organizací hlásících se k feminismu vytvořilo národní koalici Česká ženská lobby, která se postupně stává důležitým aktérem při lobbování za přijetí legislativních změn v oblasti genderové rovnosti. Česká ženská lobby je členkou nadnárodní sítě European Women's Lobby, která je silnou organizací politicky a finančně spojenou s institucemi EU a díky své výlučné pozici je úspěšná ve svých lobbistických aktivitách (Hašková, Křížková 2006: 97-98).

Nyní se dostáváme již ke konkrétnímu zaměření současných prožensky orientovaných organizací. Chaloupková rozlišuje čtyři hlavní oblasti aktivit prožensky orientovaných organizací:

- a) sociálně-psychologická pomoc a poradenství
- b) vzdělávací a osvětová činnost
- c) výzkumná a expertní činnost – monitorování postavení žen a genderové problematiky
- d) zprostředkování informací a kontaktů (Chaloupková 2006: 32-33)

Identifikuje také sedm oblastí tematického zaměření těchto organizací:

- a) zdravotnictví a porodnictví – prosazování reprodukčních práv a práva žen v porodnictví, pomoc ženám postiženým nádorovým onemocněním, pomoc ženám a dívkám trpícím poruchami příjmu potravy
- b) násilí na ženách a obchod se ženami – domácí násilí, sexuální zneužívání, sociální pomoc prostitutkám

- c) podpora minoritních skupin žen – sexuální a etnické menšiny
- d) problematika rodiny a prosazování rovných příležitostí osob pečujících o děti
- e) profesionální rozvoj žen a rovné příležitosti na pracovním trhu – podnikatelky, manažerky, ženy ve vysokých pozicích včetně politiky a umění, ženy ve vědě a výzkumu
- f) ochrana životního prostředí
- g) postavení žen ve společnosti obecně – rovné příležitosti (Chaloupková 2006)

Organizace zaměřující se na prosazování genderové rovnosti lze dále charakterizovat na základě toho, jaká je jejich konkrétní funkce. Jejich funkce se liší na základě toho, zda se soustředí na práci s veřejností či na ovlivňování rozhodovacích mechanismů. Organizace plní servisní funkci, pokud poskytují služby svým členům nebo určité části veřejnosti. Pokud jsou jejich náplní mobilizační aktivity, artikulace problémů a úsilí prosazovat jejich řešení, je jejich funkce především participační (Chaloupková 2006).

1.1.2.2. Feministické hnutí u nás?

V předcházející části představený vývoj prožensky orientovaných organizací po roce 1989 vede nutně k otázce, jak se to má s českým ženským či feministickým hnutím a zda u nás vůbec existuje. Budu vycházet z teoretické diskuse Havelkové s Vodrážkou, který uvádí sedmnáct argumentů podporujících jeho tezi o neexistenci ženského hnutí u nás. Patří mezi ně například přílišná heterogenost ženských skupin, oslabené formy angažovanosti v důsledku exogenního původu prvních významných ženských organizací, neexistence jednoho velkého jednotícího tématu³, neochota vejít do sociálního konfliktu a různých forem protestu a tím pádem chybí dynamika hnutí, která urychluje sociální změny. Podle Vodrážky byla také padesátiletá absence ženského aktivismu příčinou malého symbolického kapitálu iniciujícího spontánní aktivity postupně přecházející k institucionalizovaným formám, což je vývoj charakterizující sociální hnutí, za nejzávažnější důvod však považuje neznalost diskursivních koalic, v rámci kterých ženské skupiny operují (Vodrážka 2006: 77-79)

Z perspektivy definice sociálních hnutí M. Dianiho však Hana Havelková jeho určité charakteristiky u ženských a feministických aktivit u nás nachází. Diani definuje sociální hnutí třemi znaky: (1) síť neformálních interakcí mezi pluralitou individuí, skupin

³ Např. ve Francii se tímto jednotícím tématem stalo úsilí o dosažení rovné politické participace žen a mužů, které vedlo v 90. letech ke vzniku Hnutí za paritu (Mouvement pour la parité) a vyústilo po dlouhých 20ti letech, v roce 2000 k přijetí zákona o politické paritě (Scott 2005, Achin, Lévêque 2006).

nebo organizací, (2) jejich angažování v politických nebo kulturních konfliktech a to (3) na základě sdílené kolektivní identity (Diani cit dle Havelková 2008b: 227). První dva znaky český ženský aktivismus víceméně splňuje, nejvíce problematickou se však jeví sdílená kolektivní identita. Některé organizace se sice postupně začaly identifikovat s označením „ženské“ a dokonce „feministické“, byl to však spíše výsledek vnějšího tlaku než jejich vnitřně sdílená genderová identita⁴. Organizace prosazující rovné příležitosti se častěji označují jako „proženské“, což je spíše výrazem zájmu o téma, než vnitřní identity. Český ženský aktivismus navíc neprošel stejným historickým vývojem jako západní feministické hnutí a napojil se až na jeho poměrně pozdní fázi, pro kterou je charakteristická vnitřní nejednotnost. Tato situace ústí v paradox tzv. „dělání feminismu bez feminismu“, aktivismus je feminismem inspirován, zároveň si ale od něj udržuje velký odstup. (Havelková 2008b: 228).

Dalším specifickým znakem sociálních hnutí je tzv. „kypivá“ fáze předcházející fázi institucionalizace. Tato „kypivá“ fáze je typická pro feministické protesty 60. a 70. let v západních zemích. Pro český ženský aktivismus je naopak příznačné, že touto fází vůbec neprošel a díky exogenním vlivům (finance, know-how) ji přeskočil přímo k institucionalizaci (Havelková 2008b: 228). Na druhé straně u nás přesto existoval určitý společenský zájem o problematiku, i když spíše na populární než odborné úrovni, Havelková ho označuje jako fázi „hledání“ či „sebenalézání“ (Havelková 2008b: 229).

Na základě výše uvedených charakteristik ženského aktivismu nelze kategoricky rozhodnout, zda můžeme hovořit o českém ženském hnutí. Sama bych však chtěla zmínit ještě jednu charakteristiku, o které jsem již hovořila v předchozí kapitole, a to síťování ženských neziskových organizací. Myslím si, že tento nový, pomalu se rozvíjející fenomén, jehož výsledkem bylo založení České ženské lobby, je významným průlomem v oblasti sdílení kolektivní identity ženských organizací. Všech 21 subjektů se totiž otevřeně hlásí k feminismu a máme zde tedy co do činění se silnou a zpravidla jednotně vystupující koalicí ženských organizací.

⁴ Viz studie Kateřiny Černé: *Ekofeministické hnutí u nás?* 2006. Praha: Univerzita Karlova. Bakalářská práce.

1.2. Politická participace žen

1.2.1. Obecné teorie

Politická participace žen a jiných marginalizovaných skupin je součástí mnoha teorií politické a feministické filozofie. Toto téma se týká jednak teorií demokracie, zároveň ho lze pojednávat z normativní perspektivy sociální spravedlnosti. V následující části se na základě teorií několika vybraných autorek a autorů, kteří se tímto tématem zabývají, pokusím představit základní pojmy a koncepty, které jsou nezbytné pro porozumění problematice politické participace žen. Zároveň v této části představím základní bariéry a příčiny nedostatečné účasti žen v politice.

1.2.1.1. Deliberativní demokracie

Teoretická tematizace politické participace žen částečně souvisí s konceptem deliberativní demokracie. Ta je spíše než skutečností jakýmsi ideálním stavem, kterému by se měla politika přibližovat (Joshua Cohen in Phillips 1998) s cílem rozšiřovat a prohlubovat demokracii. Pojem deliberativní demokracie označuje způsob politického rozhodování založeného na komunikaci, politické diskusi a aktivní participaci zástupců různých skupin. Tento koncept klade důraz jednak na vzájemnou komunikaci politických partnerů a zároveň na spravedlivou účast v (participaci na) politickém rozhodování. Podle Habermase musí být všem, kterých se konkrétní rozhodnutí týká, umožněno účastnit se jako svobodným a rovným členům společné diskuse. V této diskusi je pouze lepší argument považován za silnější a důkazem jeho správnosti je souhlas těch, kterých se rozhodnutí včetně jeho důsledků týká (Habermas cit dle Phillips 1998: 154).

Koncept deliberativní demokracie tedy nastoluje jednak procedurální otázku – proces politického rozhodování je založen na vzájemné komunikaci, racionální argumentaci a naslouchání. Např. Young upřednostňuje označení komunikativní demokracie, také Habermas hovoří o komunikativním jednání (communicative action). Společným jádrem deliberativní a komunikativní demokracie však zůstává to, že se v procesu politického rozhodování mohou měnit původní preference a zájmy, se kterými účastníci do diskuse vstupují. Podmínkou účasti na deliberaci je schopnost formulovat nové pozice během diskuse s ostatními účastníky (Phillips 1998: 149).

Druhá otázka se týká reprezentace zájmů neboli toho, *kdo* se deliberace účastní a *čí* zájmy reprezentuje. Tato otázka úzce souvisí s konceptem inkluze a skupinové reprezentace, kterým se věnuje Iris M. Young a principem politické přítomnosti (politics of

presence), který rozvíjí Anne Phillips⁵. Názory obou autorek se v mnoha ohledech shodují. Deliberace má podle Phillips smysl pouze tehdy, pokud v rámci ní existují diference. Jinými slovy závisí na záruce politické přítomnosti všech zainteresovaných skupin a v případě, že jsou určité skupiny z diskuse permanentně vyloučené, nemůže proces deliberace vůbec začít (Phillips 1998: 151). Zaručená reprezentace dosud marginalizovaných skupin je tedy nezbytnou součástí procesu deliberativní demokracie (Young cit dle Phillips 1998: 152).

Deliberativní demokracie klade na politickou reprezentaci mnoho nároků. Jednak zde existuje přímý vztah zodpovědnosti vzhledem k reprezentovaným skupinám. Politická reprezentace má závazky vůči voličům a voličkám neustále, komunikuje s nimi a společně diskutují a přeformulávají skupinové zájmy. Nárok na permanentní zodpovědnost však bývá často napadán jako nerealizovatelný. Bývá proto upřednostňován model autonomie, která je politickým a politikům přenechána. Zde se vychází z podmínky, že zastupitelé a zastupitelky skutečně reprezentují zájmy té které skupiny a tato skupina jim ve volbách vyslovila důvěru. Politická reprezentace pak rozhoduje v souladu se zájmy skupiny, kterou reprezentuje (Phillips, Burnheim in Phillips 1998: 160).

Dle principu deliberativní demokracie, by měla být tedy zaručena politická reprezentace ženám, mužům, etnickým a rasovým menšinám a jiným marginalizovaným skupinám. Na tomto místě se dostávám ke konceptu skupinové reprezentace, která je jedním z ústředních témat teorie deliberativní demokracie. V následující kapitole se pokusím tuto komplexní otázku shrnout.

1.2.1.2. Problém skupinové reprezentace

V dalších částech této práce budu předkládat argumenty pro podporu politické participace žen a pro nezbytnost zavádění pozitivních opatření v této oblasti. Nejdříve je proto nutné představit různá pojetí skupinové reprezentace, protože při argumentaci by nemělo docházet k pojmovému zmatku, což se, jak brzy ukázu, může stát. Podpora skupinové reprezentace marginalizovaných skupin (v tomto případě žen) často čelí námitkám právě z důvodu nepřesného pojetí reprezentace.

⁵ Anne Phillips rozvíjí v knize *The Politics of Presence: The Political Representation of Gender, Ethnicity and Race* (1998) koncept politiky přítomnosti (politics of presence) v kontrastu k tradičnímu vnímání politiky jako systému myšlenek (politics of ideas). Zaměřuje se na to, kdo se účastní politického rozhodování, kdo je z něho vyloučen a zdůrazňuje nutnost přítomnosti dosud vyloučených skupin (ženy, rasové či etnické menšiny), aby bylo dosaženo spravedlivějšího politického rozhodování.

Dvojí pojetí reprezentace rozvíjí Gayatri Spivak, přičemž vychází ze staršího Marxova rozdělení tohoto pojmu na *Darstellung* a *Vertretung*: reprezentaci lze chápat jednak ve smyslu *Darstellung* (zobrazení či označení) neboli *re-presentation* a jednak ve smyslu *Vertretung* (zastupování) neboli politické reprezentace. Podle Spivak, co se reprezentace vyloučených skupin týká, by se nemělo hovořit o reprezentaci jakožto *Darstellung*, která evokuje zrcadlový odraz, mimésis či vizuální korespondenci s realitou. Tato představa reprezentace pak vyvolává dojem, že složení politické reprezentace by mělo odpovídat rasovému, genderovému, etnickému či třídnímu rozdělení společnosti. Toto pojetí reprezentace je čistě deskriptivní a logicky neúnosné a právě v tomto okamžiku se také začne ozývat kritika. Spivak se však přiklání k pojetí *Vertretung*, které lépe odpovídá nárokům na politickou reprezentaci ve smyslu delegování či pověření. Politická reprezentace tak nepředstavuje zmenšeninu společnosti, ale je delegována konkrétními skupinami a reprezentuje ne jejich gender, barvu pleti, věk apod., ale jejich skupinové zájmy (Spivak 1994: 71-73). Tento základní rozdíl mezi deskripcí (portrétem) a delegováním (zástupcem) je třeba mít při tematizaci reprezentace marginalizovaných skupin na paměti.

Skupinová reprezentace tedy předpokládá určité společné skupinové zájmy, které by měly být reprezentovány. Kritika však vnímá tento předpoklad jako nesprávný, neboť rasové a třídní rozdíly jdou napříč genderovými diferencemi, genderové difference a etnicita jdou napříč náboženským vyznáním atd. Umělá podpora politické reprezentace určitých skupin tak unifikuje jejich identitu a zmrazuje proměnlivé vztahy v rámci této identity, což může vést ke znovuvytvoření opresivní exkluze, která může naopak demokracii spíše ohrožovat než rozšiřovat (Young 2000: 122). Tento typ kritiky je ovšem dle Young důsledkem špatného porozumění povahy reprezentace jako takové. Tradičně je totiž reprezentace chápána tak, že určité individuum zastupuje celou určitou skupinu jedinců v jejich nepřítomnosti. Jeho vztah k ostatním nepřítomným lze charakterizovat jako vztah dosazení nebo vztah identifikace. Young navrhuje jiný koncept reprezentace – diferencující vztah (*differentiated relationship*) neboli proces vzájemného vztahování se mezi reprezentantem a voličem (Young 2000).

Kritika vidí ve skupinové reprezentaci hrozbu demokracie (neboť ta vylučuje inkluzivní participaci) a upřednostňuje jiné nástroje politické participace, především přímou demokracii. Young však považuje reprezentaci za nezbytnou, neboť ani v přímé demokracii nelze dosáhnout stoprocentní participace – žádná osoba se nemůže podílet na všech rozhodovacích procesech, protože to je jednoduše z časoprostorového hlediska

nemožné. I v přímých demokraciích sestávajících z velmi malých správních jednotek vzniká iluze, že všichni participují, ale ve skutečnosti existuje vždy určitá arbitrární skupina jedinců, kteří mají slovo a tak *de facto* reprezentují ostatní, aniž by k tomu byli formálně určeni (Young 2000: 125). Reprezentace je tedy podle Young nevyhnutelná a než předstírat, že neexistuje, požaduje za mnohem spravedlivější, aby si skupiny své zástupce formálně zvolily a tito zástupci pak byli svým voličům za svá rozhodnutí přímo odpovědní.

Kritika jiného typu zase odmítá reprezentaci, protože její instituce oddělují moc od lidí, neboť ti, kteří vytvářejí pravidla nejsou identičtí s těmi všemi, kteří se jimi musí řídit. Dosažení spoluúčasti občanů na rozhodování a zároveň přijetí argumentu o nezbytnosti reprezentace ústí v paradox nemožnosti reprezentace. Východiskem je podle Young revize pojetí reprezentace jako vztahu identity nebo substituce/zastoupení a nahrazení ho konceptem reprezentace jako procedurálního vztahu mezi voliči a jejich zástupci (Young 2000: 127, také Phillips 1998).

Osoba může být reprezentovaná na základě zájmu, názoru a perspektivy. Všechny tři jsou osobní a individuální aspekty, které mohou jednotlivé osoby sdílet s druhými. Podle Young je argumentem pro skupinovou reprezentaci perspektiva. Členové určité skupiny, přestože nesdílí stejné názory ani nemají stejné zájmy, mohou vnímat realitu ze stejné perspektivy, neboť skupinová diferenciacce je příčinou odlišné pozice členů té které skupiny a tito členové tak sdílí určitou zkušenost, historii a sociální vědění vycházející z této odlišné pozice. Perspektiva navíc není nikdy, jak tvrdí Young, na rozdíl od názorů a zájmů, nelegitimní (Young 2000: 136, 146).

Co se skupinové reprezentace žen týká, tak v jejím případě se objevuje protiargument, podle kterého by neměly být ženy redukovány na skupinu podle pohlaví (genderu), ale nejdůležitějším kritériem výběru by měly být hlavně individuální schopnosti a zkušenosti ženských kandidátek. Z tohoto důvodu může být pro ženy samotné výběr na základě jejich pohlaví dehonestující. Tato kritika je ovšem krátkozraká v tom, že si neuvědomuje, že výběr na základě schopností či zkušeností je a priori genderovaný a že jedno nelze oddělit od druhého (Phillips 1998: 60). Ženy, jejichž veřejná činnost je během jejich životního cyklu několikrát přerušována (těhotenství, péče o děti, o své rodiče), nemohou být hodnoceny pouze na základě zkušeností a schopností stejně jako muži, jejichž politické aktivity či kariéra nebyly nikdy takto přerušeny a mohli se jí tak kontinuálně a intenzivně věnovat. Klást důraz pouze na profesní zkušenosti a schopnosti je tedy implicitně vůči ženám diskriminující, protože tento přístup nebere v úvahu péči, kterou ženy věnují svým rodinám.

1.2.1.3. Normativní zdůvodnění politické participace žen

Jak jsem uvedla, teorie deliberativní demokracie klade na politickou reprezentaci vysoké požadavky, přičemž jedním z nich je požadavek zastoupení dosud vyloučených skupin (žen, příslušníků/ic etnických menšin atd.). Jeho cílem by měla být vyšší demokratizace (přibližování se ideálu deliberativní demokracie) a narovnávání nespravedlností, které byly na vyloučených skupinách dosud páčány. V této podkapitole se zaměřím právě na normativní charakter požadavku reprezentace dosud marginalizovaných skupin, v tomto případě žen. Tyto požadavky jsou v zásadě dvojího charakteru a odpovídají požadavkům feminismu či politiky rovnosti a feminismu či politiky difference. Tyto dva směry se původně zdály být v rozporu, ale podle Nancy Fraser jde o zavádějící protiklady (Fraser 2004: 22, 23).

Oba typy politik/feminismů vycházejí z toho, že se zde děje nespravedlnost, že ženy (či jiné politicky marginalizované skupiny) jsou diskriminovány, že ženám není umožněno stejně se podílet na určitých součástech veřejného života tak jako mužům, např. v politice. Jak uvádí Nagl-Docekal, touto diskriminací trpí ženy, ale nejen ony. Feministické cíle proto nesmějí být chápány jako pouze ženská záležitost (Nagl-Docekal 2007: 272). To lze opět doložit negativními důsledky nízkého zastoupení žen v politice. Přístupy, jak tuto nespravedlnost narovnat jsou stejně jako politika difference a rovnosti také dvojího typu: přerozdělování – úsilí o spravedlivější rozdělování zdrojů a bohatství (politika rovnosti) a uznání – svět ohleduplný k odlišnostem (politika difference). Opravdová spravedlnost však vyžaduje spojení požadavků obou politik (Fraser 2004: 28-34). Nancy Fraser tento rozpor překonává ve své dvoudimenzionální koncepci spravedlnosti, která je schopna sladit obhajitelné nároky na sociální rovnost s obhajitelnými nároky na uznání odlišností. To je žádoucí zejména v případě těch sociálních skupin, které jsou také do určité míry dvoudimenzionální, tj. jsou zakotveny v hospodářské struktuře a zároveň ve statusové hierarchii společnosti, jinými slovy jsou postiženy jak nerovným rozdělováním, ale i zneuznáním, přičemž oba druhy nespravedlnosti jsou primární a stejně původní. Mezi dvoudimenzionální kategorie patří gener, rasa, třída, sexualita (Fraser 2004: 39-49)

V případě genderu jakožto základního organizačního principu hospodářské struktury kapitalistické společnosti (strukturuje členění na placenou/neplacenou práci a dále členění v rámci práce placené) vznikají specifické formy nespravedlnosti v rozdělování. Gender má tedy charakter třídy a cílem by mělo být jeho zrušení. Existuje zde však také statusová diferenciace tzn., že genderové kódy pronikají do interpretačních a hodnotících kulturních vzorců. Tento systém je označován jako androcentrismus, což je institucionalizovaný

kulturní vzorec privilegující maskulinně orientované charakteristiky a snižující vše, co je ženské. Překonání statusové diferenciacce vyžaduje dekonstrukci androcentrismu a nové strukturování vztahů uznání. Jak je patrné, nelze v tomto případě upřednostnit ani jedno paradigma a genderově specifické nespravedlnosti lze tudíž čelit pouze přístupem spojujícím politiku přerozdělování s politikou uznání (Fraser 2004: 39-43)

Normativní jádro dvoudimenzionální koncepce spravedlnosti u Fraser spočívá v principu participační parity. Jde o podmínku být rovnoprávným členem, být si roven s druhými, stát na rovném základě, jde o to, aby ve společnosti byla zaručena možnost parity, pokud a když se osoba rozhodne, aby jí byla zaručena možnost na určité činnosti participovat. Záruka participační parity by měla být dána jednak tím, že rozdělování materiálních zdrojů musí zaručovat nezávislost a „hlasovací právo“ participujících, a požadavkem, aby institucionalizované kulturní hodnotové vzorce prokazovaly všem participujícím rovný respekt. Spravedlnost by měla být dle Fraser zaručena participační paritou (Fraser 2004: 62-64).

Na základě této úvahy je žádoucí, aby bylo ženám umožněno participovat na politickém rozhodování, pokud se k tomu rozhodnou. Možnost se svobodně angažovat v politice by měla vycházet ze stejného respektu chovanému jak k ženám, tak k mužům, a zároveň by neměl být ani ženám ani mužům bráněn přístup k politickým funkcím.

1.2.1.4. Příčiny nízkého zastoupení žen v politice

Nízké zastoupení žen v politice má několik systémových a společenských příčin, které neumožňují ženám rovné podmínky při vstupu do politiky. Identifikace těchto bariér je podmínkou pro konstatování toho, že individuální svoboda a demokracie ještě reálnou rovnost v přístupu k politickým funkcím nezajišťují, a zároveň jsou tedy argumentem pro nezbytnost zavedení určitých opatření, která by rovnost šancí měla vyrovnávat.

Bariéry lze rozdělit na tři typy:

- (1) *institucionální bariéry* – sem patří *systém stranické struktury, výběr kandidátů a volební systém* – pravidla výběru kandidátů v podstatě nejsou nastavena a převažuje tendence zařazovat na kandidátky spíše muže – střední vrstvy a středního věku – jako standardního reprezentanta; hierarchická struktura stran neumožňuje ovlivňovat výběr kandidátů na nižších úrovních, navíc většinu stále představují muži (gate-keepers); základním deficitem politických stran je také neexistence kvót, která má ve většině evropských politik pozitivní vliv na zvýšení počtu žen v politice

- (2) *politická kultura* má na míru politické participace vliv v tom, zda je genderové rovnosti v politice nakloněna či nikoliv; tyto postoje závisí na tom, jak aktivní bylo feministické hnutí, jakou tradici měla podpora politické participace žen v minulosti, ale i na náboženské orientaci (Havelková 2006: 31-32). Vliv politické kultury se projevuje na individuální a společenské úrovni:
- a) přetrvávající model patriarchální rodiny, odlišná hodnocení žen a mužů a jejich odlišné pojetí moci jsou základem toho, že se k ženám v politické sféře přistupuje odlišně, což může ovlivňovat jejich motivaci do politiky vstupovat
 - b) společenskou bariéru představují postoje veřejnosti, která sice vyšší počet žen v politice vítá, nicméně na druhé straně se ženy obecně o politiku méně zajímají, což spolu s tradičním pojetím rolí žen a mužů, vůbec možnost politické participace žen v mnoha případech a priori vylučuje (Rakušanová 2006: 26-31).
- (3) *sociálně strukturální faktory* – důležitou roli sehrál rovný přístup žen ke vzdělání a zaměstnanosti, který na druhé straně nekoreluje s jejich politickým zastoupením; příčinu lze tedy hledat ve *vertikální genderové segregaci* a v existenci skleněného stropu (Havelková 2006: 32).

Politická kultura má dle Hany Havelkové mezi těmito faktory specifické místo. Podle ní totiž v naší společnosti přímo ovlivňuje jak faktor *institucionální* (umožňuje např. určitý druh chování „strážců brány“, tj. vedení politických stran, stejně tak i obecnou nechuť vůči pozitivním opatřením), tak *sociálně ekonomický* (přispívá k vertikální segregaci v profesní sféře, včetně politiky) (Havelková 2008a:1)

Velmi důležitým faktorem ovlivňujícím postoje veřejnosti je *veřejný a mediální diskurs*, který je de facto jediným vlivným aktérem suplujícím „roli nastolovatelů agendy“ (Havelková 2006: 39), kterou běžně v jiných evropských zemích zaujímají ženské nevládní organizace a ženy působící v politických stranách. Prostor v médiích dostávají velmi selektivně odborníci a odbornice nikoliv na genderová témata, ale role žen v politice se diskutuje především z psychologizujících pohledů. Samy političky většinou také veřejně prezentují svou nechuť se podporou politické participace žen zabývat a celkově se ke slovu dostávají spíše zastánci a zastánkyně tradicionalistických názorů, které naději na změnu mínění rozhodně nevnášejí (Havelková 2006: 36-39).

1.2.2. Podpora politické participace žen

1.2.2.1. Strategie aktivní podpory žen v politice

Z výše uvedeného vyplývá nutnost podpořit politickou participaci žen aktivně. Nelze spoléhat na tzv. přirozený vývoj situace a postupné zvyšování počtu žen v politice. Mnohé autorky a aktivistky argumentují, že kdybychom nechali situaci volný průběh, dosáhli bychom genderové rovnosti v politice za 100 až 150 let. Toto dlouhé čekání lze však zkrátit implementací strategií a nástrojů efektivního zvyšování počtů žen v politice.

Strategie prosazování genderové rovnosti v politice lze rozdělit dle Rakušánové na tři typy: *rétorické strategie* (mezinárodní smlouvy, prohlášení), *rovné příležitosti* (implementace aktivních opatření vedoucích k vyššímu zastoupení žen), *pozitivní akce* (dosahování rovných příležitostí mužů a žen za cenu dočasného narušení rovných práv), konkrétně kvóty formální (zákonně ukotvené) nebo neformální (dobrovolně přijaté vnitrostranické), které jsou také považovány za nejefektivnější (Rakušánová 2006: 13-15).

a) *rétorické strategie*

Většina států se zavázala upravovat politickou participaci žen ve *Všeobecné deklaraci lidských práv*⁶, jejíž článek 21 stanoví, že každý má právo účastnit se vládnutí ve své zemi, přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zastupitelů a podle článku 7 jsou si všichni lidé rovni před zákonem a mají nárok na stejnou ochranu ze zákona a proti jakékoliv diskriminaci, jež je porušením deklarace. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR)*⁷ přiznává v článku 25, odst. b ženám a mužům rovné právo a rovnou příležitost volit a být volen. Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy formuloval nová práva, mj. právo na svobodné volby s tajným hlasováním (čl. 3). V *Úmluvě OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)*⁸ je zakotvena úloha a odpovědnost vlád využít všechna vhodná opatření k zajištění rovné účasti žen na politickém a veřejném rozhodování. Článek 4 připouští zvláštní dočasná opatření vlád s cílem urychlit dosažení rovnosti mužů a žen. Žádná evropská země nevyslovila výhrady k článku 7 o rovném zastoupení v politickém rozhodování či k článku 8 o rovné příležitosti mužů a žen zastupovat své vlády na

⁶ <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>, naposledy navštíveno 19.1.2009

⁷ <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rfp/dokumenty/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-a-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych--socialnich-a-kulturnich-pravech-19852/>, naposledy navštíveno 19.1.2009

⁸ <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>, naposledy navštíveno 19.1.2009

mezinárodní úrovni a účastnit se práce mezinárodních organizací; „účastnické státy přijímají veškerá náležitá opatření, aby bez jakékoliv diskriminace zajistily ženám stejně jako mužům příležitost zastupovat stát na mezinárodní úrovni a účastnit se práce mezinárodních organizací“. *Pekingská akční platforma*⁹ (1995) obsahuje kapitolu týkající se žen podílejících se na moci a rozhodování. 181 členských států OSN, které tento dokument podepsaly, se zavázalo přijmout opatření zajišťující rovný přístup žen ke strukturám moci a rozhodování a plnou účast v nich.

b) rovné příležitosti

V oblasti prosazování rovných příležitostí žen a mužů je v současné době pravděpodobně nejdůležitějším aktérem Evropská unie. Filadelfiová (2002) shrnuje požadavky na konkrétní změny v oblasti rovného přístupu žen a mužů k mocenským pozicím v *Rámcovém programu o rovnosti příležitostí mezi muži a ženami na roky 2001-2005*:

1. Nutnost vytvořit rovné prostředí pro rostoucí participaci žen v mocenských a politických strukturách, jehož součástí je veřejné oceňování žen a jejich přínosu v politickém rozhodování a zavedení monitorovacího systému a hodnocení genderové situace v politice.
2. Podpora účasti žen v politických stranách a volbách pokračováním v (1) legislativních změnách, (2) implementaci strategií genderové rovnosti a (3) zvyšováním počtu žen připravených na vstup do politiky tj. aktivní snižování bariér přístupu žen do politiky, přičemž zde se explicitně počítá s aktivitami ženských organizací
3. Podpora účasti žen ve vysokých vládních a dalších pozicích reflexí bariér, kterým čelí ženy na vládní úrovni, jejich motivací k účasti v komisích, dozorčích radách aj. a vysíláním více žen do významných pozic v mezinárodních organizacích
4. Podpora přístupu žen k vedoucím pozicím (Filadelfiová 2002: 38-40)

Aktivít a dokumentů EU k prosazování rovných příležitostí je celá řada a zde jsem uvedla opravdu jen zlomek¹⁰.

⁹ <http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en>, naposledy navštíveno 19.1.2009

¹⁰ Více např. na webu Evropské komise: <http://ec.europa.eu/>.

c) *pozitivní akce*

Afirmativní či *pozitivní akce* představuje opatření zaměřená na určitou skupinu, která mají za cíl vyloučit diskriminaci a předcházet jí, nebo napomoci vyrovnat znevýhodnění vycházející z tradičních postojů, chování a struktur. Jednou z forem pozitivní akce je zavádění kvót. *Kvóty* jsou opatření, která mají za cíl napravit předcházející nerovnost obvykle ve vztahu k rozhodovacím pozicím nebo k přístupu ke školení či zaměstnání, které definuje určitý podíl míst pro určitou skupinu (www.padesatprocent.cz).

Je důležité zdůraznit, že výsledek zavádění kvót závisí do velké míry na konkrétním volebním systému, způsobu sestavování kandidátních listin a dalších pravidel (Filadelfiová 2000: 31). Podle Dahlerup je nicméně zavedení kvót pro ženy snazší tam, kde jsou formálně zavedeny jiné typy kvót, např. kvóty založené na zaměstnaneckých nebo etnických kritériích (Dahlerup 1998: 3). Dahlerup stručně shrnuje argumentaci pro kvóty a proti kvótám.

Pro kvóty:

- kvóty pro ženy nejsou diskriminační, ale vyvažují momentální bariéry, které zabraňují ženám zaujímat spravedlivý podíl na mandátech
- kvóty vedou k tomu, že ve výboru či sjezdu je vždy několik žen, tudíž odpadá stres, který zažívají ženy v pozici tokenů¹¹
- ženy jakožto občanky mají právo na rovnocennou reprezentaci
- zkušenosti žen jsou v politickém životě nezbytné
- ve volbách jde o reprezentaci, nikoli o schopnosti získané na základě vzdělání
- ženy jsou schopné stejně jako muži, ale schopnosti žen jsou v politickém systému kde dominují muži podceňovány a zlehčovány
- nominace ve skutečnosti ovládají politické strany, nikoli voliči, kteří rozhodují, kdo bude zvolen
- zavádění kvót může vyvolat rozpory, ale pouze dočasně

Proti kvótám:

- kvóty jsou v rozporu se zásadou rovných příležitostí pro všechny, jelikož upřednostňují ženy

¹¹ Tzv. *tokenismus* je strategie nebo postup, při kterém jsou začleňováni zástupci nedostatečně zastoupené skupiny mezi jedince tvořící v určité oblasti většinu. Tato strategie je však pouhým symbolickým a formálním gestem, které vyvolává iluzi otevřenosti a „zachovává společenské stereotypy, protože zmírňuje revoluční tlaky“ (Mary Daly 1971). Političky v pozici tokenů také nemohou vytvářet nadstranické koalice k prosazování určitých zájmů žen či vnášet nová témata, kterým většinově mužská politika jinak nedává prostor.

- kvóty jsou nedemokratické, protože voliči a voličky by měli mít šanci rozhodnout, kdo bude zvolen
- kvóty způsobují, že politici a političky jsou voleni na základě svého pohlaví místo na základě svých schopností a co víc, schopní kandidáti jsou odsunuti
- mnoho žen nechce být zvoleno na jen základě toho, že jsou ženy
- zavádění kvót vytváří zásadní rozpory uvnitř organizace strany (Dahlerup 1998: 2, překlad Veronika Šprincová)

Tato argumentace pro a proti vychází ze dvou odlišných pojetí rovnosti. Nesouhlas se zaváděním kvót je spojen s liberálním konceptem rovnosti jakožto „rovných příležitostí“. Na základě tohoto pojetí je dostačující odstranění formálních bariér, např. zavedení volebního práva pro ženy, a vše ostatní již záleží na individuálních schopnostech. Podle odlišného pojetí rovnosti ve smyslu „rovnosti výsledku“ však k zavádění skutečně rovných příležitostí pouhé odstranění formálních bariér nestačí. Přímá diskriminace, stejně jako skryté bariéry, neumožňují ženám rovný přístup k politickému rozhodování. Tento koncept rovnosti vychází ze zkušenosti, na základě které nemůže být dosaženo rovnosti formálně stejným zacházením. Pokud existují bariéry, musí být zavedena kompenzační opatření jako prostředek dosažení rovnosti ve výsledku (Dahlerup 1998).

Procentuálně se kvóty, které byly přijaty některými státy pohybují od 5 % (Nepál) po 50 % (Francie), nejčastější je však rozmezí mezi 30-40 % (Skandinávie), které také odpovídá tomu, aby byla zaručena alespoň „kritická menšina“, tj. 30-40ti procentní zastoupení (Dahlerup 1998).

Nástroje pozitivní akce však nekončí pouze u kvót, ale existuje řada dalších opatření zaměřených na zvyšování politické participace žen. Jedná se například o speciální výcvikové programy pro ženy organizované politickými stranami a jiné motivační akce vycházející z podnětů politické scény (Rada Evropy 2000)¹².

Důležitým aktérem v této oblasti jsou také iniciativy ženských organizací, které zdůrazňují potřebu dát ženám prostor v politice, organizovat kurzy pro ženy či politické platformy pro kandidátní listiny žen před volbami (Rada Evropy 2000). Mezi nadnárodní ženské organizace, které se angažují v prosazování genderové rovnosti v politice, je European Women's Lobby, která systematicky monitoruje legislativní činnost EU z genderového hlediska, procentuální zastoupení žen a mužů v rozhodovacích orgánech EU,

¹² http://www.mpsv.cz/files/clanky/963/pos_akce.pdf, naposledy navštíveno 19.1.2009

pořádá akce, petice a nejrůznější lobbovací aktivity na evropské úrovni¹³. Na národní úrovni jsou to především ženské NNO, které mnohdy suplují roli státu v aktivní podpoře žen v politice.

1.2.2.2. Podmínky prosazování politické participace žen v České republice

V poslední části teoretických východisek představím několik specifických podmínek, za jakých je politická participace žen u nás prosazována.

a) přístup státu k rovným příležitostem

Je třeba upozornit na to, že ČR je sice signatářkou všech výše uvedených mezinárodních dokumentů zavazujících ji k podpoře genderové rovnosti mj. i v mocenských a rozhodovacích pozicích a doporučujících zavádění pozitivních opatření, na reálných počtech žen v politice, úrovni politické kultury a zabývání se genderovými tématy na vládní úrovni se to projevuje však minimálně. Genderová problematika se přesto politickým tématem stala a to díky tlaku během příprav ke vstupu do EU. Přístup politiků/političek a úředníků/úřednic k ní se ovšem vyznačoval nezájmem, nedostatečnou kvalifikací a formálním a nekritickým přijímáním konkrétních opatření, aniž by tato byla uváděna do praxe (Křížková 2007¹⁴). V oblasti prosazování politické participace žen tak nebyla přijata žádná pozitivní opatření, přestože se k tomu ČR v mezinárodních úmluvách zavázala. V dokumentu české vlády *Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti žen a mužů* (dále jen *Priority*) je problematika žen v mocenských a rozhodovacích pozicích řešena pouze na úrovni konkrétních opatření, čímž je zjednodušována, ztrácí na významu a to následně vede k nesystematickému řešení celé této komplexní problematiky. Při obecném prosazování rovnosti žen a mužů je upřednostňována ekonomická stránka věci a upozadován problém nerovného podílu žen na rozhodování a moci (Pavlík 2008: 11).

Prosazování politické participace žen je tedy na vládní úrovni řešeno pouze formálně. Opravdu vážně se celým tématem začal zabývat teprve neziskový sektor, konkrétně několik málo neziskových organizací či občanských iniciativ¹⁵.

¹³ Více k European Women's Lobby na: <http://www.womenlobby.org/>, naposledy navštíveno 19.1.2009

¹⁴ <http://www.gendersonline.cz/view.php?cisloclanku=2007010605>, naposledy navštíveno 20.1.2009

¹⁵ Vedle Fóra 50 % se tématem žen v politice zabývala také iniciativa Hlídací fena, která se později s Fórem spojila. Částečně se mu věnuje také o.s. Žába na prameni, která nedávno ukončila svou činnost. Web www.prezidentka.cz je prostorem podporujícím ženy v politice, ženskou politiku a prohlubujícím demokracii. Zpravodajství v oblasti politiky z genderového hlediska přináší www.ta-gita.cz nebo www.feminismus.cz.

b) *problém financování ženských NNO*

„(Ž)enské organizace představují významný zdroj podpory, na který se ženy v politice mohou spolehnout. Zvyšují tak pravděpodobnost účasti žen ve volbách a podporují jejich vnímání jako volitelných kandidátek. K této činnosti – v podstatě doplňující úlohu státu – však potřebují odpovídající zázemí, které je v České republice výrazně nedostatečné“ (Pavlík 2008: 57).

Finanční zdroje ženských NNO se postupně proměnily a od financování jednou, zpravidla mateřskou (zahraniční) organizací v 90. letech přešly k postupné diverzifikaci finančních zdrojů. Nejvýznamnějšími sponzory ženských NNO se stala EU a český stát (Hašková, Křížková 2006: 94). Finanční situace ženských neziskových organizací v ČR se však postupně zhoršuje, především v důsledku odchodu zahraničních nadací a závislosti na grantových projektech administrativně náročných evropských strukturálních fondů. Některé organizace jsou tak nuceny v závislosti na grantových schématech své cíle redefinovat (Pavlík 2008: 117), ztrácejí autonomii a podřizují své aktivity grantovým výzvám. Nejen zaměření NNO, ale i jejich zaměstnanecká struktura se postupně proměňuje: jsou přijímáni profesionální fundraiseri a fundraiserky a některé zaměstnankyně a zaměstnanci se soustřeďují zejména na řešení grantových projektů (Hašková, Křížková 2006: 95).

Dotační politika státu je výrazně podceněná, neboť se zaměřuje téměř výhradně na podporu vstupu žen na trh práce a nereflktuje diverzitu zaměření jednotlivých NNO ani *Priority*¹⁶. Nadto, žádné grantové schéma nezahrnuje klíčovou problematiku zvyšování zastoupení žen v politice a na vedoucích a rozhodovacích funkcích (Pavlík 2008: 119). Poslední symbolickou ránu, kterou vláda ČR zasadila ženským NNO, je dodatek připojený ke grantovým výzvám týkajících se rovných příležitostí žen a mužů, podle kterého nebudou podpořeny projekty propagující politické cíle, včetně ideologií feminismu a maskulinismu. Tento přístup jasně ilustruje neznalost a aroganci české politiky k genderové rovnosti. Mnoho ženských NNO se proto potýká se závažnými existenčními problémy, které pro ně mohou dopadat i fatálně¹⁷. Neexistují zde totiž alternativní finanční zdroje, ze kterých by organizace mohly čerpat, individuální dárcovství a daňové asignace zatím nejsou legislativně upraveny a podporovány (Pavlík 2008: 121). Podobně je to

¹⁶ Priority dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/2785/aktualni.pdf>>. Naposledy navštíveno 20.1.2009.

¹⁷ Jako např. o.s. Žába na prameni, která právě z nedostatku financí ukončila nedávno svoji činnost.

s dobrovolnictvím, které je v České republice stále ještě málo podporované, proto jsou organizace stále závislé na placeném personálu.

c) *specifika diskursu o ženách v politice*

Hana Havelková hovoří o kuriozitě naší tj. české situace, ve které diskuse o politické reprezentaci žen *předcházela* diskusi o společenském postavení a současných reálných problémech žen. Toto tematické *rozpojení*, ke kterému nikde v západních zemích nedošlo, je důsledkem *předchozí absence veřejného diskursu*. Dosavadní česká diskuse o ženách v politice měla převážně *abstraktní charakter*, zaměřený mnohem *více na to, co mohou ženy vnést do politiky než na to, co může politika (a ženy v politice) přinést ženám* (Havelková 2006: 37). Myslím si, že toto je velmi důležitý moment, který bezpochyby zpomaloval vývoj celé mediální diskuse, a důkaz o nepochopení celé problematiky. Neexistence této konkrétní politické agendy vedla navíc dle Havelkové postupně k *úpadku* a *folklorizaci* diskuse. Genderová témata, která se v médiích v poslední době začínají objevovat, nejsou na druhé straně dávána do souvislosti s tematizací ženských lobby a významu žen v politice z těchto hledisek (Havelková 2006: 37). Český veřejný diskurs nerozlišuje mezi otázkou politické participace a politické reprezentace, tj. takové participace, která souvisí se zastupováním specifických sociálních zájmů žen (Havelková 2006: 38).

V empirické části své práce se budu zabývat touto tematickou rozpojeností podrobněji a ukážu, jak organizace Fórum 50 % poměrně úspěšně ovlivňuje veřejnou diskusi o ženách v politice a daří se jí problematiku participace žen a reprezentace zájmů úspěšně spojovat.

Shrnutí teoretické části

V teoretické části jsem představila základní problematiku týkající se prosazování politické participace žen. Zaměřila jsem se na český neziskový sektor, konkrétně na fungování prožensky orientovaných organizací a ve druhé části na způsoby podpory žen v politice. Tímto teoretickým pozadím jsem si připravila půdu pro zkoumání organizace Fóra 50 % a jejích aktivit. Poukázala jsem také na specifika českého společensko-politického kontextu, v rámci kterého tato organizace prosazuje vyšší zastoupení žen v politice, a v empirické části se zaměřím na to, jak se Fórum 50 % s touto situací vypořádává.

2. EMPIRICKÁ ČÁST

2.1. Metodologie

2.1.1. Výzkumná otázka

Na základě výše uvedených teoretických východisek jsem zformulovala hlavní výzkumnou otázku následovně:

Může ženská nezisková organizace suplovat úlohu státu a politických stran v otázce podpory politické participace žen v České republice?

Organizace Fórum 50 % je zatím téměř jediným aktérem zabývajícím se problematikou podpory politické participace žen u nás. To, co je v jiných zemích součástí agend vlády a politických stran, je u nás bráno vážně jednou ženskou neziskovou organizací. Ve své práci proto budu sledovat, jaké strategie podpory žen v politice Fórum 50 % vytváří a to v rámci českého společensko-politického kontextu, který, jak jsem uvedla v teoretické části (především kapitola 1.2.2.2.) příliš nepřeje ani tématu žen v politice, ani aktivitám ženských neziskových organizací. Ve své studii prozkoumám strukturu organizace, její aktivity a především budu zjišťovat strategie, které organizace vyvíjí, a bariéry, které musí překonávat. Mým cílem je zjistit, zda je možné, aby jedna malá nezisková organizace mohla nahradit stát a politické strany v podpoře žen v politice. Tento cíl vyžaduje podrobně prostudovat organizaci v její komplexnosti. Jako nejvhodnější metodu jsem k tomuto účelu zvolila metodu případové studie.

2.1.2. Případová studie a triangulace

V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Jan Hendl uvádí pět typů případových studií rozlišených podle sledovaného případu, přičemž jedním z nich, kterému přesně odpovídá má práce, je „studium organizací a institucí“ (Hendl 2005: 105). Jedná se také o intrinsitní případovou studii, která se věnuje případu jenom kvůli němu samému. Mým cílem je holistické pochopení právě tohoto případu, porozumění jeho vnitřním aspektům a jeho fungování. Studie tohoto typu se používají při zkoumání málo známých fenoménů, čemuž předmět mého studia do jisté míry také odpovídá (Stake dle Hendl 2005: 107). Dle typologie Yina bych svou případovou studii označila za exploratorní, neboť má za cíl prozkoumat neznámou strukturu případu (Fórum 50 % je co do svých cílů, aktivit i strategií u nás ojedinělou

organizací, která dosud nebyla systematicky zkoumána) a působící vztahy - kontext a strategie, které vyvíjí (Yin dle Hendl 2005: 110). Z těchto důvodů se také budu věnovat výhradně jedné organizaci, půjde proto o jednopřípadovou studii. Vzhledem k tomu, že je mým cílem důkladně prozkoumat strategie a aktivity pouze jednoho konkrétního subjektu, nebudu provádět mnohapřípadovou studii, která slouží především ke komparativním účelům a studiím.

Silnou stránkou případové studie je možnost využití více zdrojů dat, která mohou mít kvalitativní i kvantitativní charakter. Jakékoliv zdroje dat mají vedle silných stránek (neměnnost v případě dokumentů, zacílenost v případě interview), také své slabé stránky, které mohou negativně ovlivňovat výsledek výzkumu. Jde jednak o vliv výzkumníka či výzkumnice, např. selektivita dat, riziko ovlivňování respondentů a respondentek. Zároveň se může jednat o vnější omezení, např. nedostupnost některých interních dokumentů. Tento nedostatek je možné kompenzovat právě prací s různými zdroji, které by měly být považovány za komplementární (Yin 2003: 85,86). V mé práci půjde o kombinaci několika různých zdrojů kvalitativních dat: dokumentů, interview, částečně také archivních záznamů, které mi byly poskytnuty a audiozáznamů (Yin uvádí ještě další možné zdroje dat – přímé pozorování, zúčastněné pozorování a hmotné artefakty). Detailní popis dat bude následovat níže.

Možnost práce s různými zdroji dat mi umožní provádět *triangulaci* dat. O tu jde v případě, že několika zdroji odlišného charakteru podepíráme určitou skutečnost či jev. Díky triangulaci dat jsou výsledky nebo závěry případové studie přesnější a přesvědčivější (Yin 2003: 98-99). Triangulace se však netýká pouze kombinace několika zdrojů dat, jak o ní mluví Yin, ale častěji tento pojem také označuje použití dvou a více metod. Z pragmatického hlediska jde stejně jako v případě triangulace dat o dosažení co nejvyšší validity výzkumu. Z feministického hlediska je však triangulace důležitá proto, aby reflektovala rozmanitost identity výzkumnice/výzkumníka. Naší vnitřní rozmanitosti proto lépe vyhovuje komplexnější přístup využívající více metod než jednostranné použití metody pouze jedné (Reinharz 1992 in Hesse-Biber, Leavy 2007: 274). Triangulace navíc umožňuje vidět předmět zkoumání v širším kontextu, což je opět v souladu s feministickým přístupem, který se snaží vnímat zkoumané osoby či skutečnosti jakou součástí širšího celku. Výhodou triangulace je také to, že umožňuje identifikovat limity, ale i možnosti zvolených metod.

Ve své práci budu kombinovat dvě kvalitativní metody: analýzu primárních dokumentů vydaných o.s. Fórum 50 % a polostrukturované interview s jeho pracovníky

a spolupracovníci. Pořadí jednotlivých částí výzkumu je určeno předmětem mého zkoumání: mým cílem je studovat strategie občanského sdružení. Zaměřila jsem se proto v první řadě na studium dokumentů a teprve na základě jejich analýzy jsem přistoupila k sestavování struktury otázek pro interview. Na sledování postupů a strategií Fóra 50 % se budu zaměřovat při analýze dokumentů, která mi následně umožní formulovat doplňující, upřesňující a především informované otázky. V následující části proto popíšu metody, tak jak jsem je chronologicky prováděla.

2.1.3. Popis dat a výběr respondentek

Ve své studii pracuji se třemi různými typy dat: (1) dokumenty v tištěné a elektronické podobě, jde o úřední dokumenty týkající se organizace a její činnosti (stanovy, výroční zprávy), informační a osvětové texty (brožurky a letáky), odborné studie (analýzy kandidátních listin, mediální analýzy), články a tiskové zprávy a informace a částečně také interní dokumenty organizace. Ty využívám jednak jako zdroj informací o organizaci a její činnosti a pak také ke kvalitativní analýze, ve které zkoumám strategie, které organizace vyvíjí. Většina těchto textů je dostupná na webových stránkách organizace.

(2) Mediální výstupy, jedná se o novinové články o Fóru 50 %, které mi poslouží k doložení určitých rétorických strategiích organizace, a o audio záznamy z rozhlasového pořadu ČRo6 Hovory na bělidle, ve kterém zaměstnankyně Fóra 50 % často vystupují a organizaci a její aktivity prezentují, dosud jich proběhlo celkem 27. Tyto výstupy používám především k doplnění potřebných informací, celkové kvalitativní analýze jsem je však nepodrobila.¹⁸

Těžiště mé práce tvoří (3) rozhovory s pracovníci a členkami organizace. Během září a října jsem provedla rozhovory se šesti ženami – předsedkyní správní rady Fóra 50 % a jeho zakladatelkou zároveň, ředitelkou organizace, externí spolupracovnicí, dvěma současnými a jednou bývalou zaměstnankyní organizace. Oslovila jsem ještě další čtyři členky (současné a bývalé pracovnice a zakladatelku), s těmi se mi však bohužel rozhovory provést nepodařilo (především z důvodu jejich zaneprázdněnosti). I přesto si myslím, že se mi podařilo sestavit pestrý vzorek respondentek. Vzhledem k jejich odlišným úlohám v rámci organizace a jejich odlišným úhlům pohledu, jsem získala obsahově velmi bohatý materiál k analýze. Všechny mé respondentky mají vysokoškolské vzdělání a většina jich má předchozí zkušenost s prací v neziskovém sektoru.

¹⁸ Kvantitativní přehled mediálních výstupů týkajících se Fóra 50 % je uveden v tabulkách v Příloze II.

2.1.4. Analýza dokumentů

Výzkum dokumentů – systematické zkoumání tištěných nebo psaných materiálů - je standardní součástí mnoha terénních výzkumů. Pracuje se tedy současně s texty jiných autorek či autorů a se zcela novými daty. Jeho součástí je také následná *analýza souboru dat*, což jsou výsledky práce/výzkumů jiných autorů/autorek (Giddens 1999: 519-520). Tato metoda, jejíž název je obsahová analýza, pracuje s daty existujícími nezávisle na výzkumném procesu, tzn. badatel/ka data nevytváří, tak jako u etnografických výzkumů či interview, ale sbírá již existující materiál. Obsahová analýza může být kvalitativní i kvantitativní a lze k ní přistupovat z mnoha teoretických a epistemologických pozic (Leavy 2007: 227). Výhodou této metody je neinteraktivnost dat, tzn. nemožnost ovlivnit jejich podobu, nezasahovat do nich, neboť se jedná o materiál vytvořený nezávisle na výzkumníkovi či výzkumnici. Rizikem může být naopak nezáměrná selektivnost či omezený přístup k důležitým datům (např. interní materiály) (Reinharz 1992: 147).

Studium těchto dokumentů využiji ke dvěma účelům. (1) Budou mi sloužit jako zdroj informací k deskriptivní části případové studie, ve které představuji základní informace o organizaci, popisují její strukturu, organizační zázemí a aktivity. K dokumentům vytvořím bibliografické rešerše, provedu standardní historiografický popis a pokusím se o systematickou typologii dokumentů, která umožní se v nich jednoduše orientovat. Seznam těchto dokumentů je uveden v Příloze III. (2) U dokumentů tištěných a propagačních jsem také přistoupila k obsahové analýze. Vzhledem k tomu, že se ve své diplomové práci zaměřuji hlavně na strategie, které organizace vyvíjí, sledovala jsem ideově-rétorické strategie v dokumentech, tj. to, jakým způsobem se obrací k jednotlivým cílovým skupinám. K tomuto účelu jsem si vytvořila skupinu konkrétních bodů (otázek), na které jsem se při čtení dokumentů zaměřovala. Tyto body představují mj. aspekty strategií oslovování jednotlivých cílových skupin a prosazování cílů organizace. V rámci analýzy jsem sledovala následující:

1. Jak jsou cílové skupiny oslovovány?
2. Jaký je jazyk dokumentu z hlediska genderu? Pracuje se s genderovými pojmy?
3. Jak se v textech argumentuje ve prospěch podpory politické participace žen?
4. Na jaké hodnoty text odkazuje? Tj. jak jsou požadavky legitimizovány?
5. Do jaké míry je obsah feministický (pokud vůbec je)? Pracuje se s pojmem feminismus?

Vzhledem k množství a rozmanitosti dokumentů jsem se rozhodla provést tzv. rámcovou analýzu. Jedná se o metodu, která je považována za předběžnou fázi více

interpretativních postupů a jejím cílem je v první řadě lepší organizace dat, která dále usnadňuje systematické prozkoumávání kvalitativních dat. Prvním krokem je tedy organizace, druhým interpretace (Hendl 2005: 217). Na základě této metody jsem si vytvořila tabulku uspořádanou podle výše uvedených aspektů, které jsem sledovala u každého dokumentu. To mi umožnilo se v textech lépe zorientovat a nacházet mezi nimi vzájemné souvislosti. V další fázi jsem se zaměřila na tyto konkrétní aspekty v textech a využila je k identifikaci ideově-rétorických strategií. Následně jsem se zaměřila na chronologické studium dokumentů, což mi umožnilo sledovat genezi používání určitých (zpravidla genderových) pojmů, především gender, feminismus, aktivismus. Sledovala jsem také, zda se mění přímočarost a radikalita jazyka v textech.

Výsledky této analýzy nejsou v práci prezentovány samostatně, mnohdy mi také posloužily pouze v rámci přípravy rozhovorů, jsou proto součástí doplňující analýzu rozhovorů provedených s respondentkami, která je těžištěm empirické části.

2.1.5. Metoda polostrukturovaného interview a zakotvená teorie

Metoda rozhovoru je kvalitativní metoda, v rámci které tazatel/ka data přímo vytváří neboli generuje během výzkumného procesu (Baker 2006: 163). Dle Silvermana by měl/a výzkumník/ice generovat taková data, která poskytují autentický vhled do zkušenosti respondenta/ky. Výzkum nemůže podat zrcadlový obraz sociálního světa, ale může poskytnout přístup k významům, které lidé přisuzují své zkušenosti a sociálnímu světu (Glassner, Miller 2006: 87, 126). Cílem interview je zjistit „subjektivní“ porozumění osob určitým situacím nebo okolnostem. Tzv. hloubková (in-depth) interview mohou být problémově orientovaná (issue-oriented), tj. lze je použít ke zjišťování konkrétních témat a získávání zacílených informací o problému od respondentů/tek (Hesse-Biber 2007: 118). Protože jde ve výzkumech tohoto typu o hloubkové porozumění, pracuje se obvykle s poměrně malým vzorkem. Cílem není nutně vytvářet generalizace, ale sledovat procesy a významy, které osoby přisuzují určitým situacím (Hesse-Biber 2007: 119). Otázky badatele/ky jsou významnou součástí dat a nelze je vnímat jako neutrální výzvy k mluvení, ovlivňují totiž to, jak a v rámci jakých kategorií budou respondenti/ky odpovídat. Jejich odpovědi proto nelze považovat za neutrální výpovědi, ale spíše za úvahy, tzn. že odpovědi jsou výsledkem uvažování člena konkrétní kategorie o aktivitě, která je s touto kategorií spojena (Baker 2006: 163).

Výše uvedené jsem brala v úvahu při sestavování struktury otázek pro rozhovory s respondentkami. Snažila jsem se vyloučit co nejvíce sugestivních dotazů a volit neutrální

formulace. Vzhledem k tomu, že se všech šest rozhovorů týkalo té samé organizace, avšak respondentky mají ve vztahu k ní rozdílné pozice, částečně jsem měnila pro každý rozhovor předem připravenou strukturu otázek. Např. předsedkyně správní rady jsem se dotazovala především na její činnost v radě, externí spolupracovnice Fóra jsem se ptala zvláště na její konkrétní aktivity v organizaci apod. Část otázek však zůstala vždy stejná a to zejména ty, které se týkaly hodnocení činnosti organizace a vztahu k feminismu.

Okruhy otázek byly následující:

- úloha a činnost respondentky v organizaci
- vznik a vývoj organizace
- cíle organizace a jejich prosazování
- oslovování cílových skupin
- hodnocení činnosti
- vztah organizace k feminismu

Kompletní struktura rozhovoru je uvedena v Příloze I. Na závěr každého rozhovoru měly respondentky možnost dodat to, co si myslí, že by mělo zaznít, ale dosud nezaznělo. Rovněž dostaly prostor k tomu, aby se mohly zeptat mě. Délka rozhovorů se pohybovala od 30ti do 90ti minut. Po přepsání rozhovorů jsem získala 150 normostran textu k analýze.

Přepisy rozhovorů jsem interpretovala na základě principů metody kódování a zakotvené teorie. Výhodou této metody je to, že umožňuje lépe porozumět životu lidí, jejich strategií a uvažování, badatelé/ky mají zároveň přístup přímo k myšlenkám a představám lidí, které zkoumá, vyjádřených jejich vlastními slovy. Zkoumané osoby se stávají subjekty, aktivními účastnicemi a informátorkami současně (Reinharz 1992). Metoda zakotvené teorie umožňuje odkrývání nových významných jevů, které se ve zkoumané oblasti v průběhu analýzy „vynoří“, a tedy generování teorie přímo ze sebraného materiálu. Tento postup koresponduje s konstruktivistickým paradigmatem, v jehož rámci je metodologickým „cílem vygenerování konsenzuální konstrukce, která je informovanější a sofistikovanější než konstrukce předcházející (včetně etické konstrukce badatele/ky)“ (Guba, Lincoln 1994: 111).

Analýza v *zakotvené teorii* vychází se tří typů *kódování* (proces analýzy údajů), které odpovídají určitému typu abstrakce. Tyto tři typy jsou otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. Při otevřeném kódování probíhá konceptualizace údajů, tedy rozbor jednotky analýzy – věty, celého odstavce nebo myšlenky – a její pojmenování. Tato pojmenování se nazývají kódy a lze mezi nimi rozlišit dva typy: konstruované kódy (pojmenování vymyšlená badatelkou) a „in vivo“ kódy (označení použité v rozhovoru

samotnou respondentkou). Kódy se následně na základě jevů, které pojmenovávají, sdružují do kategorií, které se při axiálním kódování uspořádávají novým způsobem – induktivně-deduktivním procesem, který je zacílen na objevení a rozvinutí kategorií ve smyslu příčinných podmínek, které ji způsobují a konkrétní dimenzionální umístění tohoto jevu ve smyslu jeho vlastností, kontextu, strategií jednání a interakce a následků (Corbin, Strauss 1999: 42-48, 84). Nejvyšší stupeň abstrakce představuje selektivní kódování, při kterém se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy se dále ověřují a kategorie, u nichž je to třeba, se dále zdokonalují a rozvíjejí. Centrální kategorie by měla pojmut celou myšlenku hlavního problému a na jejím základě by mělo být možné sestavit kostru příběhu zakotvené teorie (Corbin, Strauss 1999: 86).

Jinými slovy jde při tvorbě zakotvené teorie o postupný přechod od přímých výpovědí k vyššímu stupni abstrakce, od promluvy respondenta či respondentky až k vědecké tematizaci. Auerbach a Silverstein tento proces popisují jako stoupání po schodišti, pohyb od nižšího k vyššímu stupni porozumění. Postupné kroky v tvorbě zakotvené teorie jsou následující:

- surový text
- relevantní text
- opakující se myšlenky
- témata
- teoretické konstrukty
- teoretický narativ
- vědecká tematizace (Auerbach, Silverstein 2003: 35)

Důležitou roli v tomto procesu abstrakce hraje selekce badatele/badatelky, která je ovlivněna jejím/jeho teoretickým rámcem. Relevantní myšlenky a témata jsou ty, které odpovídají našim teoretickým východiskům, což je nutné mít neustále na paměti (Auerbach, Silverstein 2003: 46).

2.1.6. Pozicionalita a etika výzkumu

Ve svém výzkumu jsem se snažila respektovat zásady feministického výzkumu. Při realizaci rozhovorů nebyly respondentky vnímány jako objekty výzkumu, ale jeho subjekty, snažila jsem se, aby mezi tazatelkou a respondentkami převládala atmosféra partnerství a dbala na eliminaci mocenské a autoritativní převahy role tazatelky (Kiczková 2006, Reinharz 1992). Během interview byla zachována zásada důvěry, respondentky měly prostor k pokládání otázek a měly možnost do rozhovoru v jeho průběhu zasahovat. Před zahájením rozhovoru byly informovány o potenciálních rizicích a výhodách, které pro ně rozhovor může představovat. Rizika se týkala především zachování anonymity, kterou, v případě studie jedné konkrétní organizace, není možné stoprocentně zaručit. Dále byly ujištěny, že pokud budou chtít, nemusí odpovídat na určité otázky, které se jim budou zdát nepříjemné.

Moje pozice v rámci tohoto výzkumu je však ještě jiného druhu než pozice tazatelky – s některými pracovníci Fóra 50 % jsem se, jakožto příležitostná dobrovolnice, znala ještě před zahájením výzkumu. Od roku 2007 jsem pracovním příležitostně pomáhala s překlady a s organizací veřejných akcí, konferencí či seminářů. Náš vztah byl a je přátelský a reakce z jejich strany na můj výzkum byla velmi pozitivní. Tento fakt mi usnadnil v mnohém celý průběh mé práce díky důvěře a vstřícnosti respondentek a ochotě poskytnout mi interní informace a některé interní dokumenty. Toto bylo bezesporu výhodou mj. také proto, že předcházející znalost respondentek a prostředí, ve kterém se pohybují umožňuje výzkumnici provádět „kratší, zacílenější rozhovory než (mohou provádět – pozn. VB) výzkumnice v neznámém terénu“ (Segura cit. dle Reinharz 1992: 26).

2.3. Základní informace o organizaci

Občanské sdružení Fórum 50 % bylo založeno a zaregistrováno u Ministerstva vnitra ČR 2. července 2004. Zakládacím dokumentem občanského sdružení Fórum 50 % jsou Stanovy (dle zákona č. 83/1990 o sdružování občanů). Sdružení je právnickou osobou se sídlem v Praze 5, Plzeňská 66.

Na základě rozdělení tematického zaměření prožensky orientovaných organizací dle Jany Chaloupkové lze Fórum 50 % zařadit mezi ty organizace, které se zabývají (1) postavením žen ve společnosti obecně, tyto organizace zvyšují informovanost odborné i široké veřejnosti o rovných příležitostech mužů a žen a věnují se koordinaci ženských aktivit. Fórum 50 % je také organizací spadající mezi ty, které se zaměřují na (2) profesionální rozvoj žen a rovné příležitosti na pracovním trhu, neboť podporuje profesní rozvoj žen ve vysokých pozicích v politice. S první charakteristikou souvisí tzv. participační funkce organizace – vyvíjení mobilizačních aktivit, artikulace problémů a snaha o jejich řešení. S druhou charakteristikou pak souvisí poskytování služeb konkrétní cílové skupině (politicky a aspirantky do politiky), jde tedy o servisní funkci (Chaloupková 2006).

Podle Stanov je posláním sdružení „poskytování prostoru pro vyjadřování a realizaci idejí, myšlenek a projektů sloužících k prosazení a rozvoji rovného zastoupení žen a mužů ve veřejném životě“. Náplní činnosti sdružení je pořádání osvětových a vzdělávacích programů, kulturních a společenských akcí včetně kampaní, provádění analýz a výzkumů a vydávání publikací. Sdružení dále realizuje a iniciuje projekty vedoucí ke zlepšení podmínek rovného zastoupení žen a mužů v politice (Stanovy)

2.3.1. Organizační struktura

Stanovy jasně vymezují institut členství ve sdružení a kompetence orgánů sdružení, tím je zároveň načrtnuta struktura organizace, kterou popíšu v této části.

Členy/členky sdružení se mohou stát fyzické osoby starší 18 let a o jejich přijetí rozhoduje Správní rada sdružení. Mezi práva členů a členek patří: (1) podílet se na činnosti sdružení, (2) volit a být volen/a do orgánů sdružení, (3) předkládat návrhy, podněty a připomínky orgánům sdružení, (4) být informován/a o činnosti sdružení, (5) účastnit se valné hromady. Povinností členů/členek je (1) aktivně hájit zájmy sdružení a podílet se na jeho činnosti, (2) konzultovat a informovat orgány sdružení o své činnosti související s členstvím ve sdružením a nerealizovat žádné kroky, které by byly v rozporu se zájmy

sdužení a (3) dodržovat Stanovy a organizační řád sdužení. Členskou základnu Fóra 50 % tvoří v současné době 13 osob.

Orgány sdužení jsou Valná hromada, Správní rada, ředitel/ka. Co se pravomocí těchto orgánů týká, tak nejvýznamnější pravomoc má Valná hromada. Je nejvyšším orgánem sdužení složeným ze všech jeho členů/členek. Valná hromada (1) rozhoduje o strategii, hlavních úkolech sdužení a o všech dalších zásadních otázkách činnosti. Valná hromada rovněž (2) volí, případně odvolává Správní radu, (3) rozhodnutím dvoutřetinové většiny přítomných členů/členek schvaluje stanovy a jejich změny, (4) rozhoduje o zániku sdužení, (5) může rozhodnout o zavedení členských příspěvků a stanovit jejich výši a (6) vykonává další činnosti směřující k naplnění poslání sdužení. Valná hromada je svolávána ředitelkou nejpozději 12 měsíců po konání poslední valné hromady. Rozhodnutí Valné hromady jsou závazná pro všechny členy/členky sdužení a jeho orgány (Stanovy).

Správní rada je statutárním orgánem sdužení, je složena ze tří členů/členek na období jednoho roku s možností znovuzvolení. Členství ve správní radě je neslučitelné s funkcí ředitele/ky nebo zaměstnance/zaměstnankyně. Správní rada si volí ze svého středu předsedu/předsedkyni. Správní rada má vedle tvorby strategie sdužení, kterou schvaluje Valná hromada, také kontrolní funkci. Dohlíží na hospodaření a činnost sdužení, schvaluje roční rozpočet a organizační řád sdužení. Správní rada dále jmenuje a odvolává ředitele/ředitelku a určuje jeho/její kompetence. Správní rada také rozhoduje o vzniku členství a o vyloučení člena/členky ze sdužení. Správní rada rozhoduje prostou většinou hlasů a může být odvolána Valnou hromadou (Stanovy).

Výkonným orgánem sdužení je ředitel/ka, který/kteřá zajišťuje činnost sdužení mezi zasedáními Valné hromady. Ředitel/ka reprezentuje sdužení navenek a plní úkoly stanovené Správní radou a Valnou hromadou, svolává Valnou hromadu, může vytvářet a obsazovat organizační strukturu pro činnost sdužení. Jeho/její povinností je předkládat zprávu o chodu a hospodaření organizace Správní radě. Ředitel/ka dále odpovídá Valné hromadě za činnost a hospodaření sdužení. Ředitel/ka může být odvolán/a správní radou, zúčastňuje se jednání Správní rady s hlasem poradním (Stanovy).

2.3.2. Vznik a vývoj Fóra 50 %

V této části se pokusím podrobně zrekonstruovat vznik a vývoj Fóra 50 %, budu vycházet z písemných dokumentů Fóra 50 %, z polostrukturovaných interview s respondentkami a z e-mailové komunikace. Některé faktické informace získané z výpovědí respondentek nelze zpětně v písemných dokumentech ověřit. Je proto třeba počítat s možnými

nepřesnostmi nebo protirečením si, ke kterému dochází v důsledku nedokonalosti a selektivnosti lidské paměti.

2.3.2.1. Počátky

Založení organizace iniciovala asi desetičlenná skupina mladých lidí, která se neformálně scházela a během svých diskusí dospěla k názoru, že je třeba pokusit se aktivně změnit současnou politickou situaci v České republice, protože současný stav týkající se nízkého zastoupení žen v rozhodování považovala nadále za neúnosný (www.padesatprocent.cz).

Na úplném počátku této myšlenky však stála jedna konkrétní osoba, která tyto diskuse podnítila:

„(J)smе s mým kamarádem Tanweeem Ali (...) někde seděli v hospodě a mluvili jsme o všem možným. (...) A Tanweer se mě zeptal, proč máme tak málo ženských v politice. Tak jsem se nad tou otázkou pozastavila, že vlastně jsem nad tím nikdy nepřemejšlela a že nevím. A on mi začal vyprávět, jak byl na nějaký střední nebo vysoký škole členem nějakého spolku na podporu rovnosti žen a mužů, tak něco, nebo přímo na tu politickou participaci obou pohlaví v nějakým shodným poměru. A mě to přišlo jako zajímavý nápad a on říkal, proč jako s tím něco neuděláme, nebo neuděláš. A mě to prostě přišlo jako dobrý nápad, víceméně jako náhodou.“ (R6)¹⁹

Tanweer Ali měl již předchozí zkušenosti s členstvím v podobné organizaci ve Velké Británii. Skupina 300, jejímž byl členem, podporovala ženy ve veřejném životě a číslice 300 v názvu představuje téměř poloviční zastoupení žen v britském parlamentu, který má něco málo přes 600 křesel. Podnět k založení organizace tedy vzešel ze zahraničí, což nemusí být jen náhoda, protože mnoho českých ženských nevládních neziskových organizací je tzv. exogenního původu (Vodrážka 2006). Jak uvádí mnoho autorek a autorů, rovné příležitosti se u nás po r.1989 tematizovaly minimálně a impulsy k probuzení zájmů o tuto problematiku přicházely především ze západní Evropy (např. Hašková, Křížková 2006, Vodrážka 2006). Jednalo se tedy o cizince a zároveň muže, který přivedl jednu ze zakladatelek na nápad založit organizaci podporující rovné příležitosti mužů a žen v politice. Nespokojenost se stávajícím stavem tak byla iniciována podnětem „zvenku“ a vyústila na jaře roku 2004 v založení nestátní neziskové organizace Fórum 50 %.

O počáteční rozvoj organizace se také významně zasloužila Nadace Open Society Fund (OSF), která poskytla první finance a pracoviště první zaměstnankyni. „A přece jen to OSF

¹⁹ Z důvodu zachování anonymity respondentek jsou citace značené písmenem R (=respondentka) a číslicí od 1 do 6 podle pořadí, ve kterém byly rozhovory provedeny.

hodně, ten směr, kterým se ubírala ta podpora jejich činností, hodně si myslím, odpovídal potřebám občanský společnosti.(...) A oni řekli, že ta myšlenka se jim líbí a že to je jeden z jejich kmenových programů“ (R6). Při tomto příznivém vývoji také sehrála bezpochyby pozitivní roli zkušenost zakládající skupiny s prací a orientací v neziskovém sektoru a s psaním žádostí o granty. Z desetičlenné zakládající skupiny byla následně zvolena tříčlenná správní rada Fóra 50 %. Jejím prvním úkolem bylo najít ředitelku či ředitele organizace.

„My jsme tenkrát vyhlásily první výběrový řízení, měly jsme několik zájemců a zájemkyň, ale nevybraly jsme si. Bylo to docela obtížný najít někoho, pro koho by to bylo téma, který ho jednak zajímá a nebere to jako nějakou okrajovou věc, ale který to bere prostě jako na nějakou dobu svoje zaměstnání a kdo by zároveň to třeba nechtěl využít jako politický téma. Což nebylo úplně jednoduchý. Pak jsme vyhlásily další kolo, první nebylo úspěšný, vyhlásily jsme druhý kolo a tam jsme našly nynější ředitelku, Lenku.“ (R6)

Ředitelka tedy nebyla jednou ze zakladatelek, ale vyšla z regulérního výběrového řízení. Do funkce nastoupila v dubnu roku 2005 a začala realizovat dva počáteční projekty. Jejím úkolem bylo položit základ fungující organizace a zajistit finanční zdroje na další činnost organizace (www.padesatprocent.cz). „(J)á jsem nastoupila s tím, že už bylo pro Fórum získáno nebo teda hlavně pro mě, na půl úvazku, půlletej plat (...) A hlavním cílem toho půl roku bylo najít peníze, aby Fórum po tom půl roce mohlo z čeho a jak pokračovat.“ (R1)

2.3.2.2. Formalizace a institucionalizace

S nástupem ředitelky začalo dosud formálně existující Fórum 50 % vyvíjet aktivní činnost. Cílem prvních dvou projektů bylo vytvořit strategický a fundraisingový plán, komunikační strategie organizace, její vizuální identitu a webové stránky – v podstatě šlo o faktické založení organizace. Na tyto dva počáteční projekty byly získány granty od OSF a Slovak-Czech Women's Fund. Po několikaměsíčních diskusích a ujasňování konceptů mezi ředitelkou a správní radou, byl vytvořen strategický plán. Přičemž správní rada nechala ředitelce poměrně volné pole působnosti při tvorbě strategií.

„To byla výhoda, protože oni mi neřekly, ty to budeš dělat takhle a takhle tímhle směrem, oni mi v podstatě nechaly velký pole působnosti. A na tohle jak, jakým směrem, kam až jít, s kým spolupracovat, to se vlastně vyjasňovalo už během té činnosti.“(R1)

Na počáteční vývoj a formování organizace mělo významný vliv oslovení Hlídací feny, mediálního prostoru, který se zabýval podobnou tematikou. Komunikace s Hlídací fenou probíhala už před formálním založením Fóra. Později, když organizace disponovala finančními prostředky, došlo ke spojení Hlídací feny a Fóra respektive k zániku Hlídací feny a přesunutí její činnosti pod Fórum. Fórum mělo prostředky, Hlídací fena zkušenosti a teoretické znalosti, které mu předala.

„Fórum rozhodně hodně navázalo na to, co do té doby dělala Hlídací fena a Miluš Kotišová, to byl velmi krásnej projekt, ale nikdy na to neměly peníze, to dělaly vlastně jako amatérky z nadšení ve svém volném čase“ (R1)

Hlídací fena se de facto rozdělila na dvě části:

„(...) a tak z toho vyplynulo, že Hlídací fena klidně může zaniknout anebo usnout a vznikla Gita, která se zaměřila čistě jenom na mediální zpravodajství zaměřený feministickým směrem a Fórum vyplnilo, řekněme tu aktivistickou část, která spíš mě zajímá nebo respektive nezajímala mě jenom ta žurnalistika sama o sobě bez toho aktivismu, takže já jsem se spíš přidala k Fóru“ (R4)

Ze spojení Hlídací feny a Fóra 50 % vykrytalizoval jeden z prvních projektů zaměřených na dosahování vytyčených cílů. Byl jím nadstranický zácvik členek a čekatelek politických stran. Současně Fórum začalo provádět výzkumnou činnost – analýzy kandidátních listin, hodnocení předvolebních programů apod., činnost, která se stala jedním z pilířů organizace a která je prováděna soustavně a systematicky.

Rok 2006 lze v historii organizace považovat za zlomový v několika ohledech. Fórum získalo dvouletý grant financovaný Evropským sociálním fondem (ESF) a státním rozpočtem ČR na projekt JPD3 „Vyrovňování šancí žen a mužů v rozhodovacích pozicích a politice“. Díky této finanční podpoře se organizace definitivně postavila na vlastní nohy a přestěhovala se do kancelářských prostor na Smíchově. Volební rok 2006 byl pro Fórum velkou výzvou, které se díky velké finanční podpoře chopilo s plným nasazením. V souvislosti s volbami věnovala činnosti organizace velkou pozornost také média, což významně přispělo k jejímu zviditelnění.

2.3.2.3. Etablovaná organizace

Na počátku roku 2007 také vychází první výroční zpráva za rok 2006, která je dokladem toho, že se během roku 2006 z Fóra 50 % stala etablovaná organizace vyvíjející bohatou činností. Fórum realizovalo roce 2006 pět projektů, na jejich realizaci byl rozšířen pracovní

tým ze dvou na šest zaměstnankyň. Pokračovaly zácvičky pro političky a aspirantky do politiky, stejně tak jako projekt „Vyrovnané šance žen v politice“, v jehož rámci byla mj. vydána kniha rozhovorů Miluše Kotišové „Čekání na ženský samet“. V rámci velkého projektu JPD3 „Vyrovňování šancí žen a mužů v rozhodovacích pozicích a v politice“ probíhaly osvětové a mediální aktivity, síťování neziskových organizací, byly vydávány publikace a prováděny výzkumy a analýzy. Výstupy z projektů byly medializovány nejčastěji v tisku a v Českém Rozhlase 6 v pořadu Hovory na bělidle. Mimo projekty probíhaly také další aktivity jako podpora platformy Česká prezidentka, účast v České ženské lobby anebo organizace veřejných debat a prezentace zástupkyň Fóra na kulatých stolech a konferencích.

V roce 2007 je vedle pokračování v započatých projektech v rámci projektu „Nebojme se kvót! Afirmativní akce pro prosazení žen do politiky“ realizována velká mezinárodní konference o pozitivních akcích „Democracy between Women and Men in Politics“. Rovněž byl zahájen nový projekt „Otevřená univerzita“, který rozšiřuje vzdělávací aktivity a částečně navazuje na nadstranické zácvičky.

„A ta Otevřená univerzita je decentralizovaná, to je ten první krok. (...) Ta Otevřená univerzita je otevřená i v tom, že prostě nezávisí ani na čase nikoho, ani na místě, že všechno je dostupný pořád, odkudkoli, v jakoukoliv dobu, komukoliv. A dokonce i mužům.“ (R4)

Fórum 50 % také postupně rozšiřuje své pole působnosti co se týká úrovně politiky. V začátcích se projekty zaměřovaly především na parlamentní politiku, analýzy kandidátek a volebních programů politických stran. Se zvyšujícím se počtem zaměstnankyň a projektů rozšiřuje organizace svou činnost také na krajskou a komunální politiku a na komunitní a genderové rozpočtování.

Na základě výše uvedených aktivit, ke kterým se budu v průběhu práce ještě podrobněji vracet, lze shrnout, že si organizace za pouhé tři roky činnosti vybudovala silnou pozici v rámci české občanské společnosti, stala se z ní profesionální a odborná autorita v oblasti podpory politické participace žen, která spojuje vědecké poznatky s politickým aktivismem. Jak se shodují mé respondenky a iniciátor jejího založení, organizaci se podařilo otevřít diskusi o politické participaci žen a vytvořit z ní relevantní a legitimní téma. Činnost organizace reflektuje Tanweer Ali následovně:

„I attended the První Ceska Prezidentka event in 2007, and I think it testifies to the success the organisation has had. I think this is down to the work of the employees, as well as the fact that Czech

society was apparently ripe for this kind of initiative, more so than we had originally thought. To achieve a genuine improvement in women's representation in the Czech Republic will take much more time, and effort, but I do feel that the issue has been successfully raised.“ (Tanweer Ali, z e-mailové komunikace)

2.3.3. Financování

Zásadou hospodaření sdružení je nezisková činnost. Majetek je určen k naplňování poslání sdružení podle Stanov a k zajištění provozních potřeb v souladu se Stanovami. Zdrojem majetku sdružení jsou dary, výnosy z majetku, dotace a příspěvky z rozpočtů a další zdroje (Stanovy).

Příjmy Fóra 50 % za rok 2006 byly tvořeny financemi z projektu JPD3, dotacemi MPSV, podporou Nadace Open Society Fund a Slovak-Czech Women's Fund. Celkové příjmy činily v tomto roce přes dva a půl milionu korun. V roce 2007 se k výše uvedeným dárcům navíc připojily Britská ambasáda, Filia die Frauenstiftung a Global Fund for Women a celkové příjmy v tomto roce vzrostly cca o milion korun. Na základě těchto údajů by také bylo možné vyvozovat, že příjmy organizace se neustále zvyšují. Jak ale ukáží později a jak jsem představila v teoretické části, financování ženských neziskových organizací je značně nestabilní a mnohdy úspěšné organizace v získávání grantů v předchozích letech, nemusí být znovu podpořeny. To souvisí především s měnící se grantovou politikou ČR, odchodem zahraničních dárců dále na východ a v neposlední řadě s minimální politickou vůlí podporovat projekty zaměřené na rovné příležitosti. Z výčtu dárců je na první pohled patrné, že je organizace financována především ze zahraničních zdrojů a odchod dárců více na východ má na finanční situaci Fóra značný vliv.

Peníze z grantů jsou určené k financování projektů, na které byly poskytnuty. Fórum 50 % od svého založení v roce 2004 tak mohlo realizovala již 15 projektů zaměřených jednak na dosahování vytyčených cílů a také na rozvoj organizace jako takové. V letech 2004 a 2005 byly získány dva granty na financování počátečních aktivit, zázemí organizace a firemní identitu a plat na částečný úvazek na šest měsíců pro jednu zaměstnankyni – ředitelku. Zejména v počátcích je Fórum 50 % štědře podporováno Nadací OSF. Za klíčový zdroj lze pak považovat získání dvouletého grantu JPD3 financovaného Evropským sociálním fondem (ESF), který pomohl Fóru 50 % se postavit „na vlastní nohy“ a umožnil mu pronajmout kancelářské prostory na Smíchově. V roce 2008 byla organizace podpořena grantem nadace CEE Trust. Projekt „Dlouhodobá udržitelnost organizace“, který financuje, je zaměřen na rozvoj samofinancovacích aktivit,

fundraisingu (v rámci tohoto projektu byla také přijata nová zaměstnankyně-fundraiserka) a firemního a individuálního dárcovství. Fórum 50 % se tak začíná stávat částečně finančně nezávislé na projektových penězích.

Významnou pomoc organizaci představuje také podpora nefinančního charakteru, jako je např. bezplatné poskytnutí prostor pro pořádání společenských akcí a konferencí, a sponzorské dary, např. zajištění občerstvení, které poskytují individuální dárci. Fórum 50 % spolupracuje příležitostně také s několika dobrovolnicemi a dobrovolníky, kteří se podílejí na přípravě společenských akcí, konferencí či pomáhají s překlady a s vyhledáváním informací.

2.3.4. Vnitřní fungování organizace

Výkonné Fórum 50 % má v současné době čtyři zaměstnankyně včetně ředitelky. Jejich počet se však mění v závislosti na množství realizovaných projektů. V roce 2007 tak prošel pracovní tým částečnou personální obměnou. Odešly tři klíčové zaměstnankyně, tým byl však posílen příchodem nových pracovníků. V rámci projektu podpořeného nadací CEE Trust vzniklo v roce 2008 nové pracovní místo – fundraiserka²⁰. Poslední významnou změnou bude odchod současné ředitelky Fóra v březnu 2009.

Fórum 50 % je prožensky orientovaná organizace, která se otevřeně hlásí k feminizmu, a všechny její zaměstnankyně jsou ženy. Tyto charakteristiky také do jisté míry předurčují charakter vnitřního fungování organizace. Na základě rozhovorů, které jsem provedla, lze konstatovat, že Fórum 50 % se snaží dodržovat zásady fungování feministických organizací. Je třeba dodat, že se nejedná pouze o prosazování feministických cílů, tj. prezentace organizace navenek. Důraz je kladen i na vnitřní fungování organizace, tj. na vytváření příjemné atmosféry a spokojenost zaměstnankyň, které následně přispívají k efektivnějšímu a produktivnějšímu dosahování cílů organizace. Konkrétně vnitřní fungování Fóra 50 % charakterizovaly respondentky několika slovy:

- a) nehierarchická struktura
- b) vnitřní demokracie
- c) velká míra autonomie zaměstnankyň
- d) důraz na týmovou práci

Jak uvádí jedna z respondentek, „(...) díky tomu, že jsme ženská nebo feministická organizace, tak si nepotrpíme na takový ty hierarchie a struktury, takže je to takový hodně

²⁰ Personální změny probíhají samozřejmě nezávisle na mé diplomové práci a tak v době, kdy jsem svůj výzkum realizovala, mělo Fórum 50 % ještě zaměstnankyň pět.

konsensuální řešení. Hodně věcí prostě řešíme nějakýma brainstormingama nebo poradama, kde se snažíme najít nejlepší řešení.“ (R1) Tato charakteristika také souvisí s velkou mírou autonomie a důrazem na samostatnost každé zaměstnankyně. Ředitelka má na starosti programové a organizační vedení organizace a nese odpovědnost za celou organizaci, často také vystupuje v médiích jako tisková mluvčí. Projektové zaměstnankyně jsou plně odpovědné za své projekty. Nemají však striktně rozdělenou práci co se týká mimoprojektových činností, jako je např. organizace společenských akcí, a de facto se podílí na všem s výjimkou specifických odborných aktivit. Jedna zaměstnankyně zpracovává analýzy kandidátních listin a vytváří statistiky týkající se žen v české politice. Ředitelka Fóra se věnuje kontaktu s poslanci a samofinancování je náplní práce fundraiserky. Klade se proto také důraz na týmovou práci, která mnohdy pomáhá dospívat efektivněji k lepším výsledkům než práce individuální.

„No, hodně je ta struktura založená na tom, že každá z nás je zodpovědná za ten svůj projekt, takže na jednu stranu jsme v tomhle hodně autonomní, máme hodně velkou míru zodpovědnosti za ten svůj projekt. Na druhou stranu, u nás je hrozně důležitá i týmová práce, že spoustu věcí vymýšlíme společně, realizujeme společně. Že svým způsobem ta struktura jakoby je taková hodně horizontální, demokratická a na druhou stranu máme hodně velkou zodpovědnost každá za ten svůj projekt.“ (R2)

K dobrému fungování organizace přispívá bezpochyby spokojenost zaměstnankyň se svou prací a také přátelská a kolegiální atmosféra v celém pracovním týmu, což mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, když do Fóra docházím at' jako dobrovolnice nebo tazatelka. Jedna z mých respondentek svou spokojenost shrnuje následovně:

„Tak tady je to tak, že prostě mám volnou ruku a jako dobrý zázemí, mám tady holky ráda hrozně moc a je to aktuálně takovej dreamjob. Kdyby jako jsme teď neměly problém s těma penězma, tak by to bylo úplně ideální. Já si to prostě nemůžu vynachválit.“ (R3)

Shrnutí

V této úvodní kapitole jsem představila základní údaje a informace o Fóru 50 %. Shrнула jsem obsah Stanov sdružení, které vymezují organizační strukturu organizace. Následně jsem na základě písemných dokumentů a rozhovorů s respondentkami stručně zrekonstruovala historii organizace a rozdělila ji na tři klíčová období – počátky (exogenní původ), formalizace a institucionalizace a etablovaná organizace. Dále jsem popsala způsoby financování Fóra 50 % s důrazem na změnu v roce 2008, kdy organizace začíná

rozvítet více samofinancovacích aktivit, a v poslední části této kapitoly jsem pojednala o charakteru vnitřního fungování organizace. Jedná se o feministickou organizaci, která také funguje na základě feministických principů, tj. nehierarchická struktura, vnitřní demokracie, vysoká míra autonomie pracovníků a důraz na týmovou práci. Důležitou roli v úspěšném vykonávání aktivit organizace hraje také spokojenost zaměstnankyň a přátelská atmosféra uvnitř organizace.

2.4. Cíle a strategie jejich prosazování aneb tři pilíře činnosti Fóra 50 %

„Fórum 50 % usiluje o společnost s vyrovnaným zastoupením žen a mužů v politice a ve veřejném životě“. Takto zní nejobecněji formulované poslání Fóra 50 %, jde o základní informaci o tom, čeho se organizace snaží dosáhnout. Jedná se o dlouhodobý a ambiciózní cíl, který konkrétněji znamená snahu o „prosazení vyššího počtu žen do rozhodovacích pozic na všech úrovních“, v ideálním případě dosažení genderové parity, tj. 50 % žen, 50 % mužů (více viz www.padesatprocent.cz). Tento ideál je obsažen i v samotném názvu organizace. Při současné politicky nepříznivé situaci se ovšem jeví dosažení genderové parity jako cíl vsutku vzdálený, byl proto formulován méně ambiciózní, i když v rámci českého kontextu stále velkorysý střednědobý cíl: „(...) takže v jednom z těch střednědobých strategických plánů, tam máme jako konkrétní měřitelný cíl, po volbách parlamentních v roce 2010 chceme, aby v parlamentu bylo 30 % žen. Jak se tam blížíme, tak se nám ten cíl nepodaří splnit.“ (R1) Tato třicetiprocentní hranice je klíčová, neboť je v teorii prosazování zájmů považována za kritickou a po jejím překročení přestávají být členové a členky podreprezentované skupiny v pozici tokenů a jsou schopny spolupracovat a účinně prosazovat své zájmy (Dahlerup 1998).

Fórum 50 % má vypracované strategické plánování, ve kterém jsou ke konkrétním dílčím cílům přiřazeny strategie jejich dosahování. Dle Bárty dosahují organizace s jasnou vizí své budoucnosti, s formulovaným posláním a cíly lepších výsledků než organizace bez takto jasného strategického plánování (Bárta 1997: 17).

Tato kapitola je zaměřena na představení činnosti organizace, je rozdělena na tři části odpovídající třem hlavním strategiím, cílům a cílovým skupinám. Strategie jsou vytvořeny tak, aby působily současně, neboť díky této synergii je organizace úspěšnější v dosahování svých cílů. Jednotlivé strategie jsou ovšem také ovlivňovány vnějšími faktory, přičemž tím nejvýznamnějším jsou finanční zdroje, tedy peníze z grantů umožňující určitou strategii vykonávat. Přestože se Fórum 50 % snaží o vyvíjení všech strategií současně, mnohdy se v závislosti na projektových penězích věnuje více té, na kterou má v daném momentě nejvíce prostředků. V jednotlivých podkapitolách představím na jednom až dvou příkladech aktivit, jak jsou tyto strategie uváděny do praxe.

2.4.1. Osvětová činnost

Problematice politické participace žen se český veřejný diskurs, tj. masová média, věnuje poměrně omezeně a pokud se jí věnuje, pak značně jednostranně. Jak uvádí Hana Havelková, jen zcela výjimečně je veřejností (včetně odborníků) tato otázka chápána jako výsostná otázka úplné demokracie. Diskusi o ženách v politice také omezuje její nekonzistentnost, nekonekventnost a monologičnost (Havelková 2006: 36). Problém spočívá podle Hany Havelkové také v tom, že média dosud plnila roli tzv. nastolovatelů agendy (agenda setters), tj. že téma otevírala sama, bez dostatečně odborných znalostí, což přinášelo problémy jako nesoustavný a povrchní zájem a tendence orientovat se podle názorů politických aktérů. Na místo toho byla v západních zemích diskuse o ženách v politice otevírána ženskými nevládními organizacemi a ženami působícími v politických stranách (Havelková 2006: 39), což přispívalo minimálně k důslednějšímu představení dané problematiky. Média, která jsou de facto tvůrcem veřejného mínění, o ženách v politice nejen, že podávají velmi neúplný a zkreslený obraz, ale v podstatě ani nereagují na fakt, že česká veřejnost o vyšší zastoupení žen v politice zájem projevuje²¹.

Bez informované a odborné diskuse nelze dostatečně efektivně prosazovat vyšší politickou participaci žen na politické scéně. Na výše popsanou situaci reaguje Fórum 50 % svou osvětovou činností a přebírá tak částečně roli nastolovatele agendy, kterou, jak už bylo řečeno, měla dosud zejména média. Osvěta se zaměřuje jednak na zvýšení informovanosti veřejnosti jako takové, zároveň se také organizace věnuje velmi intenzivně komunikaci s médii, kterým poskytuje množství informací a dat, a tak nepřímo působí na ovlivňování veřejného mínění. Osvětová činnost Fóra 50 % se však neomezuje jen na média a veřejnost, ale je zaměřena také na politiky a političky a snaží se zvyšovat jejich informovanost a tím také citlivost k celému problému.

2.4.1.1. Populární osvěta

Tento typ osvětové činnosti je zaměřen na širokou veřejnost, nazvala jsem ho populární, protože zde jde hlavně o to zaujmout pozornost veřejnosti zajímavými (vizuálními) výstupy. Organizace zvolila přístupné a efektní strategie, kterými se k veřejnosti obrací.

²¹ Ukazují to sociologické výzkumy sledující zájem české veřejnosti o podporu politické participace žen (Haberlová 1993 cit dle Havelková 2006). V roce 2007 si samo Fórum 50 % nechalo zpracovat výzkum na toto téma ve čtyřech vlnách, které tento zájem potvrzují. Společenská poptávka po ženách v politice je tedy poměrně velká, jedná se ovšem, jak uvádí Hana Havelková, o názor pasivní, vyžádaný výzkumníky, tj. nikoliv takový, jenž vede k aktivnímu vyjádření veřejného zájmu.

První a velmi efektivní strategií jsou mediální kampaně. Právě ty mají totiž dopad na největší část veřejnosti a tak také potenciál měnit její mínění a vzdělávat ji. V rámci projektu JPD3 „Vyrovňování šancí žen a mužů v rozhodovacích pozicích a v politice“ byla před volbami v roce 2006 realizována velká mediální kampaň, která probíhala v pražských tramvajích a na videostěnách v metru. Kampaň upozorňovala vtipným způsobem na podobu současné politické reprezentace – fotografie různě barevných kravat a otázka „Máte opravdu na výběr?“ s podtitulem „Přijďte k volbám, využijte svých preferenčních hlasů a podpořte ženy do politiky!“. Cílem bylo upozornit voliče a voličky jednak na nízký počet žen na kandidátních listinách a motivovat je k podpoře političek preferenčními hlasy.

„(...) vyloženě to byla taková aktivizační kampaň klasická a my samozřejmě, já nemůžu zhodnotit, nakolik díky naší kampani potom lidé opravdu dávali preferenční hlasy ženám, ale minimálně ta kampaň byla poměrně dost viditelná a myslím si, že i jako to grafický ztvárnění se povedlo a že jsme na ní měly hodně moc pozitivních ohlasů a že si jich lidé opravdu všimli“ (R2).

Obracet se k široké veřejnosti je pro malou neziskovou organizaci ovšem složité především z finančních důvodů, navíc na realizaci velkých kampaní není vypisováno mnoho projektů. Situaci popisuje jedna z respondentek následovně:

„Co se mi zdá asi jako špatně realizovatelný, je to ovlivňování veřejnosti a to si myslím, že je jednak ta otázka těch médií a pak že je to otázka jako finančních prostředků nebo dopadů aktivit tý neziskovky. My prostě nemáme na to realizovat kampaně, i když bysme strasně rádi, nebo spolupracovat s deseti miliony veřejnosti, že jako nedosáhnem prostě tam.“ (R1)

Finančně i organizačně dostupnějšími komunikačními kanály se tedy jeví spíše drobnější akce pořádané pro veřejnost. Fórum 50 % tak pořádá veřejné debaty, diskuse na středních a vysokých školách a již druhým rokem zorganizovala platforma Česká prezidentka, volně přidružené sdružení absolventek nadstranických zácviků Fóra 50 %, Sympozium České prezidentky, na kterém vystoupily známé ženské osobnosti veřejného života (vědkyně, političky, spisovatelky, aktivistky aj.). Cílem těchto akcí je přístupnou formou představit veřejnosti problematiku žen ve veřejném životě a seznámit ji se zajímavými ženami, které mají české politice co nabídnout, ale v médiích je jim dáváno málo prostoru.

Za účelem osvěty veřejnosti vydalo Fórum 50 % také několik letáků představujících vůbec problematiku žen v politice jako takovou, prezentujících činnost organizace a informační leták o pozitivních opatřeních. Vydávání letáků je ale poměrně okrajové a za

efektivnější jsou považovány spíše společenské akce, na kterých se o tématu s veřejností diskutuje.

„No, co si myslím, že strašně dobře funguje, jsou takový ty diskuse pro veřejnost, nebo takový ty kulatý stoly, debaty. To si myslím, že protože ten leták oni ty lidi si přečtou a nejsem si jistá, jak dalece to na ně zapůsobí a opravdu je tady taková rezistence gender nedůvěra, gender, feminismus, rovný příležitosti, kvóty. Já si myslím, že na těch debatách, když je prostor ta hodina, hodina a půl o tomhle mluvit, my se ještě snažíme tam pozvat třeba političky z reálný politiky, tak opravdu se mi zdá, že těm lidem se hodně věci nechci říct změni, ale objasni nebo se na to začnou dívat jinak a je tam takový mnohem větší pochopení.“ (R1)

Poslední způsob, kterým se Fórum snaží obracet na veřejnost, je realizace mediálně zajímavých akcí, o kterých se tedy veřejnost dozvídá nepřímo, z tištěných nebo elektronických médiích. Jedná se o happeningy (běh kolem sněmovny o pořadí na kandidátních listinách²²), každoroční vyhlášení soutěže Strana otevřená ženám, ke kterému loni poprvé přibyla soutěž o nadějnou političku. Novináři a novinářky jsou na tyto akce zváni a jsou jim zasílány tiskové zprávy.

„(P)ro mě je to (Soutěž strana otevřená ženám – pozn. aut.) spíš mediální soutěž nebo soutěž určená pro zviditelnění toho tématu a v tomhle jakoby trochu kolaborující s tím aktuálním režimem v tom, že jako je tam to vítězství, je to jasný, kdo je na bedně, jasný, kdo je na tom nejhůř. Dá se to hrozně dobře kvantifikovat no a může z toho bejt takový jako haló. No a abychom průběh soutěže ještě víc podpořily a aby zároveň u toho byl hluboký lidský příběh (...) tak tenhle rok (2008 – pozn. aut.) se vlastně koná ten nultej ročník soutěže o nadějnou političku.“ (R3)

2.4.1.2. Odborná osvětová činnost

Významnou aktivitou Fóra 50 % je tvorba analýz kandidátních listin z genderového hlediska a kvantitativního zastoupení žen a mužů na různých úrovních politiky v České republice. Organizace tím vytváří naprosto exkluzivní informace, které předtím u nás nebyly vůbec k dispozici. Jedná se zároveň o těžko zpochybnitelný argument o nízkém zastoupení žen v politice. V rámci projektu JPD3 byl také vypracován Sociologickým ústavem čtyřkolový průzkum veřejného mínění, který pravidelně dokazoval zájem veřejnosti o zvýšení počtu žen v politice.

²² Video z happeningu dostupné na WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=510>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Tyto závěry a analýzy pravidelně komunikuje organizace svým mediálními kontaktům a politickým stranám. Jejich jednoznačným cílem je poukázat na reálnou existenci problému a zvýšení zájmu o danou problematiku. Všechny dokumenty jsou dostupné na webových stránkách Fóra, kde dokonce existuje sekce „Pro média“, ve které jsou vyvěšeny všechny tiskové zprávy a informace a jsou tak de facto připravené k medializaci. Při příležitosti ukončení projektů se koná tisková konference nebo snídane s novináři, kam jsou pozváni vybraní zástupci a zástupkyně tisku, a kde se prezentují výstupy z projektu.

„(...) my vlastně máme čísla, který nikdo jiný nemá. Protože jako ještě donedávna Statistické úřad vůbec jako výsledky voleb nebo voliče nebo voličky vlastně nerozlišoval na muže a ženy. A tam jako ty genderový, to vlastně nefungovalo, tam dopředu ten rozbor, kolik žen, mužů je na kandidátkách, to většinou byly naše exkluzivní informace a zdá se mi, že hodně změnilo to ten vztah těch médií k tomu tématu.“ (R1)

Respondentka v ukázce navíc zdůrazňuje mediální zajímavost výsledků analýz, neboť se jedná o konkrétní čísla, na kterých lze postavit argumentaci. Díky té lze pak zvýšit důvěryhodnost mediálních zpráv.

Součástí odborné činnosti je také příprava odborných konferencí týkajících se dané problematiky. Fórum 50 % zorganizovalo např. velkou mezinárodní konferenci o pozitivních opatřeních s názvem „Nebojme se kvót!“, kde vystoupila řada zahraničních politiků a političek a expertů a expertek na problematiku politické participace žen. Výstupem z konference byl stejnojmenný sborník všech přednesených příspěvků²³.

2.4.1.3. Vzdělávání

Fórum 50 % pravidelně organizuje semináře pro zákonodárce/zákonodárkyně, političky a studující vysokých škol o ženách v politice, genderovém rozpočtování a podobných tématech. Specifickou vzdělávací aktivitou se staly také pravidelné závěrečné cvičení pro političky a aspirantky do politiky, o kterých pojednám více v následující podkapitole, a na ně navazující projekt Otevřená univerzita.

Otevřená univerzita (OU) nabízí v současné době tři tříměsíční distanční studijní programy – lokální a regionální politika, parlamentní a legislativní politika, výkonná

²³ Sborník ke stažení na: http://www.padesatprocent.cz/docs/Nebojme_se_kvot.pdf

politika/veřejná správa. Na rozdíl od zácviků pro političky, které jsou určeny pouze ženám, se na OU může přihlásit kdokoliv.

Cílem OU i ostatních vzdělávacích aktivit je výchova účastnic a účastníků k vyšší genderové senzitivě a k otevřenosti a zároveň předávání základních metodologických nástrojů k prosazování genderové rovnosti na různých úrovních politiky.

2.4.2. Posilování žen

Na političky a aspirantky do politiky je zaměřena jiná strategie. Částečně by bylo možné ji označit jako vzdělávání političek, tedy jako určitý typ osvěty. Na druhé straně zde jde o více než jen pouhé předávání informací političkám. Fórum 50 % se snaží jednak motivovat ženy, aby se začaly vůbec politicky angažovat, nebo je podporuje v jejich dosavadních politických aktivitách. Zároveň jsou tyto ženy vzdělávány k větší genderové senzitivě, kterou by měly využívat v politice k prosazování zájmů žen a hájení nejen ženských práv, ale i práv jiných marginalizovaných skupin.

Pro političky a aspirantky do politiky jsou k tomuto účelu pravidelně pořádány tzv. nadstranické zácviky. Jedná se o setkání malé skupiny žen, které se pod vedením vyškolených moderátorek či školitelek učí praktickým politickým dovednostem (rétorika, komunikační strategie apod.), získávají teoretický úvod k problematice rovných příležitostí a učí se, jak je prosazovat do praxe. Už pilotním projektem, de facto první aktivitou organizace, byly v roce 2006 tyto zácviky, které pro velký úspěch (absolvovala je už více než stovka žen) pokračují v poněkud pozměněné podobě dodnes. Respondentka shrnuje situaci následovně:

„(...) co nám jde dobře a co se celkem dá, je takový to posilování těch žen, které do politiky vstupují, síťování, jejich vzdělávání, posilování té jejich pozice, vzdělávání, ovlivňování. To se mi zdá, že jde, protože to je taková jako uchopitelná skupina.“ (R1)

Zácviky mají několiký cíl, jako nejpodstatnější z hlediska snahy o změnu stávající politické scény, se nicméně jeví posilování političek, tzv. empowering. V této části nebudu popisovat celý průběh zácviků, ale omezím se právě na jejich „posilovací potenciál“.

Hlavní ideou zácviků je pomoci ženám prožít sebe sama jako politický či veřejný subjekt. Zácviky podporují participaci všech účastnic a uplatňují se při nich zásady feministické pedagogiky přihlížející mj. k „odlišným biografickým jednotlivých žen, přičemž tyto odlišnosti dokáže brát jako souběžná a vzájemně se obohacující východiska“ (*Manuál*

zácviků). Během zácviků se účastnice rozvíjí jako individuality (schopnost poznat sebe sama, umět se povzbudit, mít vnitřní motivaci, sebe prezentace v předvolebních kampaních), ale i jako skupina (důraz na týmovou práci, schopnost vést kolektiv i být jeho součástí, podpora vzájemné spolupráce – politická strana jako kolektiv, nikoliv jako skupina individuí).

Předpokladem pro takový rozvoj účastnic je práce v čistě ženském kolektivu. Anne Phillips hovoří o smyslu tzv. *consciousness-raising groups*, jako o vytvoření prostoru pro sdílení zkušeností v procesu vyvazování se z cyklu pasivity a sebepopírání, ve kterém si ženy mohou vyjasnit vlastní pozice a dojít k závěrům o tom, čeho chtějí dosáhnout (ať na individuální nebo skupinové úrovni) (Phillips 1998: 70). Potenciál čistě ženských kolektivů tkví v tom, že ženy mohou vystoupit z hegemonního patriarchálního prostředí, uvědomit si tak mechanismy patriarchální kultury a snažit se nad nimi získat kontrolu, což jim umožní se vyvazovat ze své společenské podřízenosti (Beauzamy 2005). Autorka zácviků sama zdůrazňuje, že se v žádném případě nejedná o záměrnou diskriminaci mužů, jak mohou někteří čistě ženské kolektivy vnímat²⁴. Jde o metodu posilování, jakousi první fázi, ve které si ženy mohou vyzkoušet politická jednání, vystupování na veřejnosti, aniž by byly vystaveny tlakům hegemonní mužské politické kultury. I z těchto důvodů mají o zácviky zájem již zkušené političky, přestože původním záměrem bylo zacvičovat hlavně ženy bez zkušeností s politikou:

„A byla jsem překvapená, zaskočená, ale potom vlastně příjemně, že tyhleto ženský (zkušené političky – pozn. aut.) přesto hledaly oporu mimo politiku. Že hledaly nějaký styčný body s jinejma ženskejma, který maj teda podobný zkušenosti a spíš reagovaly na to, že cítily potřebu a eště pořád cítí potřebu se setkat zvlášť a něco si probrat a třeba si poradit, domluvit si možná nějaký strategie nebo zkusit se na jednotlivých úkolech spojit a něco udělat společně. A to si myslím, v tomhle to byl asi nejdůležitější smysl toho zácviku nebo je, ale nemyslela jsem si, že to tak bude přesně znít a nečekala jsem, že to bude i z těch politicejch stran.“ (R4)

Druhá fáze, která volně navazuje na zácviky, je Otevřená univerzita, o které jsem se zmínila již krátce výše, a jak sám její název napovídá, je skutečně otevřená všem bez rozdílu.

²⁴ Dvě respondentky mi popisovaly, jak se jeden muž pokoušel několikrát za sebou zúčastnit zácviků. Nebyl schopen právě tuto metodologickou fázi posilování žen pochopit a považoval se za oběť diskriminace ze strany Fóra 50 %. Případ došel tak daleko, že si tento muž stěžoval v newyorském sídle nadace Open Society Fund, která tento projekt v tehdejší době financovala.

Smyslem zácviků však není jen ženám dodat sebevědomí a odvahu vstoupit na politickou scénu. Ženy si během zácviků také osvojují konkrétní principy či hodnoty, kterými by se měly při vstupu do politiky řídit a pomáhaly tak měnit politickou kulturu. Jedná se o schopnost vzájemné spolupráce: „(cílem je – pozn. aut.) zkusit dát ženský dohromady, aby si dokázaly pomoci. Myslím pomoc ve smyslu spojenkyně“ (R4). Vedle vzájemné solidarity je důležitou hodnotou respektive schopností také otevřenost vůči odlišným názorům a stanoviskům. Tento přístup souvisí s dalším principem, kterým je nadstranickost. Ženy se učí vést dialog napříč politickými stranami, hledat témata, která mají společná a názory, které sdílí. „(...) že si tam ty ženský vyzkoušej navzájem svojí toleranci nebo strategie komunikační, jak v takovém případě hledat spojence, když ta druhá strana je vysazená na určitý věci“ (R4). Tímto se ženy de facto také učí, jak prosazovat např. zájmy určitých žen nebo jak přinášet nová témata do politické diskuse.

To, jaký význam má absolvování zácviku pro některé ženy, je fakt, že se rozhodly pokračovat v neformálním setkávání, které Fórum 50 % také dále podporuje. K usnadnění síťování političek byla založena nadstranická platforma Česká prezidentka. Kromě pravidelných regionálních setkání organizuje platforma také každoroční sympozium, o kterém již byla řeč výše. Ženy tak mají nadále možnost spolupracovat i po skončení zácviků. Tento aspekt je také považován pracovníci Fóra za jeden z největších úspěchů organizace – podařilo se dát ženy dohromady a iniciovat jejich spolupráci i mimo rámec organizace. Zácviky jsou navíc koncipovány tak, že by měla být každá absolventka schopna si podle manuálu podobný zácvik např. pro své kolegyně sama zorganizovat. Tímto se zácviky také decentralizují, přestávají záviset na tom, kdy Fórum vypíše další a zvyšuje se tím také iniciativa političek samotných. Ideálem Fóra 50 % je touto svépomocí zacvičit v budoucnu na 5 000 žen.

V loňském roce 2008 musela organizace v důsledku špatné finanční situace začít rozvíjet samofinancovací aktivity. Proto se z nadstranických zácviků, za které platily účastnice pouze symbolický poplatek, staly zácviky komerční. S cenou se změnil také jejich obsah, který je nyní více zaměřen na praktické dovednosti – komunikace s médii, rétorika apod.

Nadstranické zácviky pro političky de facto spojují oba aspekty politické participace žen – jejich cílem je zvýšit počet žen v politice, ale zároveň měnit politickou kulturu a vnášet nová témata do politické diskuse, které by měly přispět ke zlepšení postavení žen ve společnosti. Respondentka to shrnuje takto:

„A bylo to samozřejmě, že to byla nějaká výchova k tomu, jak napsat tiskovou zprávu, jak uspořádat tiskovou konferenci, jak se učit cizí jazyk, jak vstřebávat takový hrozný množství těch informací (...) ale celým se to táhlo, taková genderová senzitivizace těch žen. Takže i ty, který v politice jsou, aby vůbec ty genderové témata tam nějak reflektovaly a ty, který tam přijdou, aby je tam vůbec vznášely.“ (R1)

2.4.3. Lobbying

Poslední cílovou skupinou, vedle veřejnosti, političek a aspirantek do politiky jsou politické strany. Strategie jejich oslovování se běžně označuje za lobbying či lobbování. Pracovnice Fóra 50 % lobbují za vnesení tématu politické participace žen do politické diskuse, za změnu indiferentního či nepřátelského přístupu stran k tomuto tématu, za prosazování vnitrostranických změn týkajících se sestavování kandidátních listin a eventuelně za prosazování legislativních změn, které je ale, vzhledem k velmi pomalému prosazování prvních dvou změn, zatím spíše přáním než skutečností.

Zde je třeba podotknout, že lobbying, který Fórum 50 % provádí, nemá nic společného s běžnými představami o politickém lobbingu jako korumpování politiků a političek. „Neziskovky lobbují přímo a jsou vždy otevřené, řeknou ‚my zastupujeme tuto skupinu‘“ (M.Kadlecová F50%, Hovory na bělidle, ČRo6, 24.4.2007). Lobbying Fóra 50 % je tedy transparentní, organizace zastupuje zájmovou skupinu, které jde o prosazení více žen do politiky a tak se také prezentuje navenek i při lobbovacích schůzkách. Dle Müllera se lobbování děje ve vyspělých demokraciích prostřednictvím reprezentantů zájmových skupin, kteří jsou vybaveni přesnými a věrohodnými informacemi o problematice, jež je pro danou skupinu důležitá, a prostřednictvím osobních kontaktů nebo veřejných kampaní (Müller 2008: 107). Z toho vyplývá, že lobbying probíhá dvojím způsobem – přímo (osobními kontakty) a nepřímo (kampaně, mediální tlak na politické strany atd.). Lobbying tedy představuje širokou škálu činností, z nichž osobní setkávání je pouze malou částí v rámci ostatních lobbovacích aktivit:

„(...) to lobbování, jako vůbec ten cíl byl seznámit ty strany s tím, jakože takhle ta situace vypadá, a že to je problematický a lobbovat za to, aby oni s tím začaly něco dělat. Takže to bylo právě lobbování na té úrovni, právě setkávat se s nima, vznikla teda ta brožura, což byly jako nástroje politických stran při zvyšování žen v politice nebo něco takovýho. Ale i třeba ta soutěž Strana otevřená ženám, hodnotit politický programy těch stran, ukázat jim, jak si stojí, aby si uvědomily, že jiný strany dělají jiný věci.“ (R5)

Nepřímý lobbying sestává, jak uvádí respondentka, z tvorby různých komunikačních kanálů, kterými organizace oslovuje své kontaktní osoby z parlamentních politických stran. Jedná se o politiky a političky, kteří se zabývají rovnými příležitostmi, o lídry politických stran, o spřátelené političky, které s organizací spolupracují. Těmto osobám jsou pravidelně elektronicky rozesílány informační balíčky vztahující se k tématu rovných příležitostí a žen v politice, či pozvánky na konference, kulaté stoly atp. K tomuto účelu také vznikla ve spolupráci s europoslankyní Janou Hybáškovou informační brožura *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?*²⁵ představující nástroje pozitivních opatření a příklady dobré praxe ze zahraničí. Dalším tlakem, který je vytvářen na politické strany, je každoroční mediální soutěž Strana otevřená ženám, kde porota hodnotí na základě několika kritérií genderovou otevřenost parlamentních stran.

„Pak se je snažíme trošku zaháčekovat tou Stranou otevřenou ženám, protože tam vyloženě pak pošleme na vedení politické strany nebo na tiskový oddělení dotazníky, ať nám vyplněj teda, co jejich strana dělá pro rovnou příležitost, pro ženy, jestli uplatňuje pozitivní akce, kolik má žen ve vedení, v užším, širším a tak. Takže dotazník vyplnit a vlastně i viděj kritéria, který sledujem a viděj věci, který by třeba mohly dělat a nedělat. Protože si myslím, že ani ty politické strany doteďka nenapadlo, že stanovy by třeba měly mít v mužském a ženském rodě, nebo že by jako se mohly přihlásit k politice rovných příležitostí ve svých programech nebo ve svých stanovách (...) ta Strana otevřená ženám, to je takovej trošku na ně malej nátlak, protože pak to zveřejníme v médiích a ono kupodivu jim na tom záleží. No, takže jsme se doslechly z KDU, že říkali „Ježiš, zase bude Strana otevřená ženám, zase budem poslední, jako to je hrozný.““ (R1)

Přímý politický lobbying probíhá také skrze kontakty v politických stranách. Na základě monitoringu médií si organizace vytvořila seznam osob, které se o téma rovných příležitostí zajímají, a právě prostřednictvím nich se snaží pronikat k užšímu vedení té které strany s cílem sjednat si schůzku. Organizace na jednání připravuje určitou exkluzivní informaci (např. výsledky výzkumu veřejného mínění o ženách v politice a pozitivních opatřeních), zpracovanou genderovou analýzu konkrétní politické strany, komparativní analýzu všech parlamentních stran (strany vždy zajímá, jak jsou na tom v porovnání s ostatními) a návrhy na zlepšení. Nejde o to strany jen kritizovat, ale také je motivovat ke zvyšování genderové rovnosti v jejich rámci. Fórum 50 % se snaží každoročně se sejít s každou stranou, velkou překážkou však je nezájem některých stran se tímto tématem vůbec zabývat a mnohdy bývají schůzky odmítány, rušeny, odsouvány.

²⁵ Brožura ke stažení na: http://www.padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf

Co se obecně politického lobbingu týká, jde o dlouhodobý proces systematického působení na politiky a političky z mnoha stran. Jeho výsledky se většinou projevují až po delší době: „no a není zas tak přímý (efekt lobbování – pozn. aut.) bohužel. Jakoby u těchto věcí vůbec, že tam zakousneš toho červíka a pak se to projeví až dýl, no a jestli vůbec. Nemusíš si bejt jistá, žes to byla ty, kdo to způsobil.“ (R3)

Úspěchy v lobbování je proto poměrně těžké zjistit, nicméně zde však platí pravidlo, že levicové strany jsou tématu rovných příležitostí otevřenější než strany konzervativní. Častěji se se zástupkyněmi Fóra 50 % scházejí, jsou nakloněny změnám a o téma jeví celkově větší zájem. Za jednoznačně největší úspěch v politickém lobbingu považují respondentky jednání s vedením ČSSD, které reagovalo velmi pozitivně na výsledky výzkumu veřejného mínění o pozitivních opatřeních a zavázalo se přijmout vnitrostranické kvóty. Návrh však neprošel hlasováním.

„A myslím si, že třeba v případě ČSSD, tam, hlavně díky tomu, že jsme jim poskytly informace založené na průzkumech veřejného mínění, že teda čeští voliči a voličky chtějí více žen v politice, tam si myslím, že to bylo to nejpodstatnější, co je nejvíc zajímalo, že jo, jaký jsou nálady ve společnosti, takže to přispělo k tomu, že oni se rozhodli, to vedení strany, že budou prosazovat vnitrostranický kvóty.“ (R2)

Na závěr této podkapitoly je třeba zmínit roli Fóra 50 % v České ženské lobby (ČŽL). Jedná se o platformu 21 českých ženských nevládních neziskových organizací, do které vstoupilo Fórum 50 % v roce 2006 a díky finančním zdrojům, které získalo z Evropského sociálního fondu, nastartovalo projekt síťování neziskových organizací. ČŽL se tak rozrostla o další organizace, přičemž byl kladen důraz na vzájemnou spolupráci a výměnu informací. O pozitivní vývoj se tedy také zasloužily některé zaměstnankyně Fóra 50 %, které se v rámci svých úvazků mohly věnovat aktivitám ČŽL. Bylo to především v době, kdy organizace ČŽL předsedala a ředitelka Fóra byla zároveň její předsedkyní. Cílem bylo vytvořit silnou koalici českých ženských neziskových organizací, které budou schopny lobbovat za prosazování legislativních změn (např. lobbování za přijetí antidiskriminačního zákona) a za podporu rovných příležitostí žen a mužů u různých politických subjektů. ČŽL je součástí sítě Evropská ženská lobby, jejímž cílem je, stručně řečeno, podpora genderové rovnosti v Evropské unii²⁶.

²⁶ Více informací o České ženské lobby na: <http://www.czlobby.cz/>

Shrnutí

V této kapitole jsem představila tři pilíře činnosti organizace, strategie, kterými dosahuje svých cílů – osvětová činnost, posilování žen a lobbying. Osvětová činnost je zaměřena především na veřejnost, potažmo na komunikaci s médii, která zprostředkovávají informace o dané problematice veřejnosti. Fórum se obrací k veřejnosti s méně odbornými a zajímavými výstupy – kampaně, happeningy, společenské akce. Snaží se především zvyšovat citlivost veřejnosti k genderové problematice, konkrétně k politické participaci žen. Organizace se také obrací na političky a aspirantky do politiky, které vzdělává, motivuje, dodává jim sebevědomí, učí je vzájemně spolupracovat napříč politickými stranami a poskytuje jim nástroje k prosazování genderové rovnosti. Cílem není tedy pouhé navýšení počtu žen v politice, ale také změna politické kultury a snaha o zlepšování postavení žen ve společnosti, o které by se mohly zasazovat právě ženy-političky. Poslední bohatou aktivitou je politický lobbying, prostřednictvím kterého komunikují zástupkyně organizace s politickou reprezentací, předávají cenné informace, ovlivňují a zasazují se o zvýšení počtu žen v politických stranách.

Na závěr je třeba dodat, že výše uvedené strategie nelze od sebe striktně oddělit, často jdou jednotlivé aktivity napříč strategiemi a mohou tak působit na několik cílových skupin najednou. Pro přehlednost a potřeby tohoto textu jsem se tedy uchýlila k určitému zjednodušení.

2.5. Bariéry prosazování politické participace žen

Překážky a nejrůznější obstrukce ve vykonávání činnosti a fungování organizace byly častým tématem rozhovorů, které jsem s respondentkami provedla. S některými z těchto bariér však organizace počítá a je de facto náplní její činnosti je překonávat. Negativní postoj vůči problematice žen v politice určitých politických aktérů či médií (respektive veřejnosti) se však odráží i v negativních postojích vůči organizaci jako takové. Metodou kódování jsem dospěla k identifikaci čtyř zásadních bariér, o kterých se respondentky zmiňovaly nejčastěji. Ještě než začnu jednotlivé překážky charakterizovat, tak považuji za důležité zdůraznit, že ve výpovědích jednotlivých respondentek se velmi zřídka objevují vzájemné rozpory či protichůdná tvrzení. To je dáno samozřejmě jejich víceméně současným působením v jedné organizaci a potažmo vzájemným sdílením osobních i profesních názorů a zkušeností.

2.5.1. „Nemáme čas, nezajímá nás to“: Genderová slepota politických stran

Přístup politických stran k problematice žen v politice charakterizovaly všechny respondentky tak, že ho nelze jednoduše zobecnit a že strany přistupují k tématu v podstatě každá po svém, především pak v závislosti na stranické ideologii a na tom, kde se v rámci pravolevého politického spektra strany nacházejí. Otevřenost vůči tématu byla zaznamenána nejvíce u levicových stran, naopak konzervativní ideologie pravice je této problematice zpravidla zcela uzavřená. Tato názorová odlišnost na spektru pravice-levice v otázce žen v politice či obecněji rovných příležitostí se nicméně při bližším pohledu částečně ukazuje jako stereotyp s dosti omezenou platností. Nejdříve se zaměřím na to, jak respondentky hovořily o konzervativním diskursu české pravice a na to, jakým způsobem je podle nich vůči tématu nepřátelský, ale také na to, že i v něm se občas objevují trhliny a na světlo pronikají určité sympatie s prosazováním problematiky. Strana ODS byla nicméně respondentkami charakterizována obecně jako přezíravá, genderově necitlivá a zpravidla neochotná spolupracovat, její přístup tak nejvýstižněji charakterizuje převažující nezájem o problematiku až nepřátelství vůči organizaci:

„Opravdu ve straně ODS najít jako lidi, který by vůbec to téma zajímalo, nebo o něm kdy mluvili, nebo ho prosazovali, to je jako téměř neřešitelný.“ (R1)

„Tam je i šokující to, že oni (ODS – pozn. VB) mají ten systém nejvíce ze všech těch stran propracovaný, mají ten jednotný postoj, kde mají x těch svejch institutů, těch think-tanků, který jim

vypracujou. Doslova stejnou větou odpovídají všichni stejně. Mají takovou prostě jako až naučenou takovou mantru, že prostě žen je v politice právě tolik, kolik jich tam být chce.“ (R2)

V předchozí ukázce hovoří respondentka o tom, že strana ODS má vytvořenou jednotnou argumentaci, kterou politici a političky používají v diskusích o rovných příležitostech. Přípodobňuje ji doslova k mantře, tedy neustále se opakující stejné nezpochybnitelné promluvě. Charakteristické pro ODS je také to, že nejen politici, ale i političky v nejužším vedení a na postech poslankyň odmítají tematizovat relevanci pohlaví v politické reprezentaci, obvykle s odůvodněním, že jde o typicky levicovou tematiku nebo s pseudoliberalistickým argumentem, že rozhodovat mají pouze schopnosti (Havelková 2006: 35, 36). Na konkrétním příkladě lze tento postoj demonstrovat. Jedná se o citaci z příspěvku poslankyně za ODS Jany Rybínové na konferenci „Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnosti uplatnění pozitivních nástrojů.“ organizované Fórem 50 % v roce 2008 a uveřejněného ve stejnojmenném sborníku:

„ODS je stranou, která stanovování kvót odmítá. Osobně jsem silným zastáncem tohoto názoru. Příčina nižšího počtu žen v politice v našich zeměpisných šířkách jistě netkví v nezájmu žen či v odporu mužů proti ženám političkám. Stanovování kvót o počtu žen na té které kandidátce je pro mne ale nepochopitelným počinem. Takový krok je v rozporu s principem svobodné soutěže, který musí být i na tomto poli uplatňován.“ (Jana Rybínová 2008: 46)

Reakce ze strany ODS na činnost organizace nejen že jsou zpravidla nesouhlasné, ale respondentky mají také zkušenost s až nepřátelským a ironickým postojem některých politiků či političek. Podobné znevažování a zesměšňování tématu svědčí o totální uzavřenosti a nevěli se tématem zabývat.

*„Jednou nás pobavilo, že jeden poslanec za ODS dostal tu knížku ‚Jak dostat ženy do politiky‘ (úplný název brožury je *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?* – pozn. aut.) a on nám napsal: ‚ano opravdu to stálo za to, nad vaší brožurou, vašimi výstupy a vašimi argumenty jsem opravdu žasl‘. Což samozřejmě myslel úplně ironicky a říkaly jsme si, no takže opravdu je to strana od strany. Opravdu ty socdem, komunisti, zelený velmi dobře, čím víc to jde doprava, tím víc to je tragédie. Protože ty stereotypy, ta úplná genderová slepota a ta nedostatečná politická odpovědnost, oni tohle jako ještě nepovažují za politický téma.“ (R1)*

V ukázce však také respondentka otevírá problematiku politické reprezentace a odpovědnosti vůči voličům a voličkám. Tím téma posouvá z roviny podpory politické

participace žen do roviny reprezentace zájmů. O propojení tohoto dvojího vnímání však bude řeč později, v podkapitole 2.7.3.

Neproniknutelnost pravicové ODS se však zmírňuje na nižších stupních politické scény a především v regionální politice, organizace totiž navazuje úspěšnou spolupráci s některými pravicovými političkami.

„Třeba ODS to téma vůbec nezajímá, oni odmítají pozitivní akce, berou to tak, že každý individuum je jednotlivec bez ohledu na to, jestli je to muž nebo žena, může dosáhnout něčeho. To je nějaká jejich stranická politika. Ty ženy většinou tvrdí to samý, i když pak, když se s nima baviš víc, tak oni ti pak řeknou, jak je to těžký a možná si nějaký ty věci uvědomujou. Ale k tomu maj takovouhle politiku.“
(R5)

Respondentky na jednu stranu přístup levicových a středových stran k problematice chválily, zároveň však vyjadřovaly určitou deziluzi po absolvování lobbovacích schůzek se zástupci a zástupkyněmi jednotlivých stran.

„Ty pravicový strany jsou k tomu tématu buď jako lhostejný nebo vyloženě až jako nepřátelský. S téma levicovýma, středovýma je to mnohem snazší, ty jsou tomu tématu přístupnější, protože klasicky to téma rovných příležitostí zapadá do té jejich celkové ideologie. A s tím teda souvisí potom, nakolik my máme šanci tam něco ovlivnit, něco trochu posunout.“ (R2)

„Ono to téma třeba zajímalo všechny (politické strany – pozn. VB), až třeba na ODS, kde to fakt nešlo. Ale prakticky fakt je donutit, aby udělaly nějaký ty změny, tak to prostě nějak nefungovalo, třeba oni potom teoreticky nebo rétoricky se k tomu třeba přihlásej, ale donutit je, aby si zajistily prakticky hlídání dětí na dobu, kdy maj schůzi, tak to fakt nešlo. Takže fakt je víc ovlivnit, donutit je k tomu, aby oni něco opravdu udělaly.“ (R5)

Podpora žen v politice je téma, kterému se zdají být nakloněny především levicové strany²⁷, ovšem, jak tvrdí respondentka, zůstává tato snaha spíše na formální a rétorické úrovni. A pokud se už vedení strany přece jen podaří přesvědčit a ono se odhodlá přistoupit ke změnám (v případě ČSSD to byl návrh na zavedení třicetiprocentní vnitrostranické kvóty na kandidátních listinách, do velké míry to bylo také zásluhou lobbingu zástupkyň Fóra 50 %), tak návrh nezíská podporu u stranické základny.

²⁷ V jedné kapitole své bakalářské práce to přehledně ukazuje Veronika Šprincová. Sleduje, zda a jak se ve svých programových dokumentech a stanovách hlásí parlamentní politické strany k rovným příležitostem a podpoře žen v politice. Více in Šprincová, V. 2007. *Vývoj myšlenky podpory politické participace žen uvnitř českých parlamentních stran po roce 1989*. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií. Bakalářská práce.

Celkově se většina respondentek setkává s nezájmem politických stran a neochotou se tematikou žen v politice zabývat. Z jejich laxního přístupu je patrné, že pro strany není tato problematika prioritou. Sjednat si lobbovací schůzku se zástupci a zástupkyněmi politických stran je téměř nemožné (buď z důvodu otevřeného nezájmu o problematiku nebo pod záminkou řešení přednějších záležitostí, např. vnitrostranické krize) a úroveň samotných jednání, pokud k nim dojde, je pak také proměnlivá.

„(A)le opravdu musím říct, že prostě většina těch stran ‚nemáme čas, nezajímá nás to, za měsíc‘, za měsíc zase řeknou za měsíc. (...) Jako je pravda, že je to strašná práce (sjednat si schůzku s politickou stranou – pozn. VB), protože postupujeme přes naše kontakty, pak oficiálně přes vedení strany, pak přes tiskový oddělení a je hodně stran, který jsou naprosto rezistentní. Jo, takže za měsíc jim zase napíšem, kdy bude ta schůzka a oni napíšou: ted' to máme, protože oni všechny politický strany, si všimněte, jsou v krizi. Nejdřív byla v krizi KDU, takže to nám psali, že jsou v hrozný krizi, že řešej Čunka. Pak byla v krizi, zelený byli taky v krizi, ČSSD byla taky v krizi a ted' je v krizi ODS. Takže my jako, když jsou všichni krizi, oni to tak viděj, že jako ženy v politice, to je úplně jako na posledním místě. Jo, že je to téma jako nezajímá.“ (R1)

V následující ukázce popisuje respondentka průběh a efekt jedné lobbovací schůzky. Ta je důkazem ochoty vedení politické strany se se zástupkyněmi Fóra 50 % setkat, ale zde také jeho otevřenost a zájem o téma končí. Z ukázky je také patrné, jak genderově stereotypní přístup stranický předseda, vyjadřuje.

„A vlastně loni jsme měly schůzku s KDU, kde vlastně přišel Čunek, což teda jako bylo úžasný, jako předseda strany, pak tam byla Šojdřová, jako předsedkyně poslaneckýho klubu tenkrát a ta paní Rázková, ale my jsme měly pocit, že u nich dvou nebo tři to zůstalo. Že už do tý strany, jako aby to oni do tý strany přenesli a tam myslím si jako u toho Čunka zůstalo, tak to bylo jako házení hrachu na zeď. On si nás vyslechnul, odkejval, pak řek něco jako hrozně stereotypního, řek, že ženy nemůžou bejt v politice, protože maj strašně nízkou psychickou zatížitelnost, jakože se ze všeho hned hrouť a nemůžou to jako vydržet a pak odešel. Tak to asi jsme lobbying vyčerpaly.“ (R1)

Z tohoto příkladu je patrný psychologizující přístup předsedy strany k tématu ženy v politice. Hana Havelková také hovoří o podobném jevu v mediálním diskursu, kdy se nízké zastoupení žen v politice nevysvětluje sociologickými ukazateli, ale převažuje spíše psychologizace sociálního a politického tématu a tematizace ženských a mužských vlastností na místo hledání systémových a společenských příčin tohoto jevu (Havelková 2006: 38). Z této perspektivy je pak složité, aby mohly zástupkyně Fóra 50 % efektivně

argumentovat ve prospěch podpory žen v politice. Předseda, přesvědčený o své vlastní pravdě, tak odmítl vést o tématu diskusi, čímž byly lobbovací snahy vyčerpány.

Na základě výše uvedených ukázek z výpovědí mých respondentek vyplývá, že spíše než vyloženě negativní postoj (pouze v případě ODS) na jedné straně a relativní otevřenost na straně druhé (především v případě Strany zelených a KSČM²⁸), převažuje jakýsi obecný nezájem stran se tématem zabývat. Z tohoto důvodu jsem tuto podkapitolu respektive kategorii nazvala genderová slepota politických stran, neboť si česká politická reprezentace dle respondentek zpravidla neuvědomuje závažnost tématu a obecně není genderová problematika vnímána jako politické téma. Tento přístup proto představuje jednu z bariér, kterým organizace musí každodenně čelit při realizaci svých aktivit.

2.5.2. „A kdo bude tady rodit ty děti?“: Společenské stereotypy

Velkou a stěžejí překonatelnou překážkou v otázce podpory žen v politice jsou společenské stereotypy. Nejedná se pouze o stereotypy genderové, proto zde hovořím o stereotypech společenských v širším slova smyslu. Vedle tradičních představ o genderových rolích mužů a žen hovořily mé respondentky o dalších negativních postojích veřejnosti především vůči feminismu a kvótám. Přestože výzkumy pravidelně ukazují stále větší otevřenost veřejnosti k tématu ženy v politice, existují u nás stále negativní stereotypy týkající se této problematiky. Respondentky zmiňovaly především negativní reakce veřejnosti jako takové, je třeba však zdůraznit, že společenské představy jsou utvářeny z velké části prostřednictvím masových médií. Fórum 50 % ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Masarykovy Univerzity v Brně vydalo studii *Mediální obraz českých političek v období voleb do poslanecké sněmovny v roce 2006*²⁹, ve které autorky Baslarová a Binková analyzují mediální diskursy týkající se českých političek a dokazují, jak média také do velké míry reprodukují tradiční představy o genderových rolích a jak nevyhraněně se staví k otázkám feminismu a pozitivních opatření. Petra Rakušanová představuje ve své studii *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*³⁰ vydané také Fórem 50 % mj. to, že veřejnost si uvědomuje existenci tradičního pojetí genderových rolí, které ženám ztěžuje možnost začít

²⁸ Spolupráci se Stranou zelených a s KSČM respondentky hodnotily pozitivně. O tom více v podkapitole 2.7.1.

²⁹ Baslarová, I., Binková, P. 2006. *Mediální obraz českých političek v období voleb do poslanecké sněmovny v roce 2006: Rovné příležitosti vs. promeškaná příležitost? (Analýza diskursů)*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/diskursivni-analyza.pdf>>. Naposledy navštíveno 1. 2. 2009.

³⁰ Rakušanová, P. 2006. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*. Praha: Fórum 50 %. Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/zeny-labyrint-muzu.pdf>>. Naposledy navštíveno 1. 2. 2009.

politickou kariéru (Rakušanová 2006: 14), což svědčí spíše o genderové senzitivě veřejnosti. Respondentky nicméně uvádějí, že stereotypní myšlení je u nás stále rozšířené a představuje nezanedbatelnou překážku v prosazování politické participace žen.

Součástí aktivit organizace je práce s veřejností, která je také jednou ze tří hlavních cílových skupin (vedle žen-političek a politické reprezentace jako takové), ke kterým se organizace obrací. Problémy s oslovováním veřejnosti jsou v podstatě dvojího charakteru. Jednak je její oslovování finančně náročné a existuje málo grantů, které by tyto aktivity podporovaly, zároveň je efekt práce s veřejností poměrně malý právě v důsledku přetrvávání genderových a jiných stereotypů ve společnosti. Právě tomuto druhému problému je věnována tato podkapitola.

Jedna z mých respondentek reflektovala situaci následovně:

„My prostě nemáme na to realizovat kampaně, i když bysme strašně rádi, nebo spolupracovat s deseti miliony veřejnosti, že jako nedosáhnem prostě tam. Plus ty jejich teda ty tradiční představy o mužských a ženských rolích, jakože to je dlouhodobý proces a nedá se to prostě tak jednoduše, no není to jasný, jak to teda udělat.“ (R1)

Genderové stereotypy, jak už jsem uvedla, se týkají především mužských a ženských rolí, které jsou tradičně vnímány jako komplementární a nezaměnitelné, tj. role ženy jako pečující osoby, podporující muže v roli veřejně aktivního soutěživého a finance zajišťujícího jedince. Podle Hany Havelkové jde o u nás poměrně častý přístup, jehož důsledkem je udržování normativního konceptu toho, co je a není ženské. Jde o jakýsi *diktát femininity* neboli o kulturní potlačování diverzity ženské populace, tzn. jejich *individuální identity* (Havelková 2006: 29). Názory o neměnnosti těchto rolí sdílí podle respondentky především starší generace, u které je také velmi obtížné měnit jejich zažité představy.

„No, myslím, že tady jako je velkej problém tý, jak bych to řekla, těch stereotypů v té společnosti. Že jako lidi maj pocit, že jakmile začnete říkat, oni to maj spojený s těma tradicema a že jako často narazíme, když říkáme, že by ženy měly bejt víc v politice, že tam chyběj ty témata, že by tam měly bejt zastoupený, reprezentovat zájmy. Tak jako většině, jsou to spíš starší lidi, muži i ženy a jsou to hodně muži, který začnou říkat ‚a kdo bude tady rodit ty děti a jaktože ty ženský večer nebudou doma a jak vy si to představujete?‘ a až prostě takový jako nesnášenlivý.“ (R1)

Podobné reakce se objevují poměrně často při vystoupeních pracovníků či spolupracovníků Fóra 50 % v rozhlasovém pořadu Hovory na bělidle, kam ke konci vysílání vždy

posluchači a posluchačky telefonují své dotazy a reakce. Je nepřehlédnutelné, že většina z volajících jsou muži s reakcemi typu, jaký je uveden v předcházející citaci³¹. Stereotypní myšlení není však typické pouze pro muže, jak dokládá další výpověď respondentky, podle které je zodpovědnost také na straně žen a tkví především v tom, že ženy nejsou schopny samy sebe oprostít od břemene péče o rodinu ve prospěch politické angažovanosti.

„A to jsou bariéry v nás, jako v nás ženských, protože nejsme prostě zvyklý se prosazovat, jsme zvyklý pečovat o ten rodinný krb a být přece doma a dělat ty vnitřní věci a nedělat ty vnější věci, od toho jsou přece ty chlapi. A ty bariéry jsou v myslích, ty jsou nejhorší. A ty bariéry jsou v myslích těch voliček, že ,přece ne zvolíme tu ženskou, protože ta má ty děti‘, že ten chlap má děti a v podstatě si na to najal svojí manželku, aby se mu o ně starala, tak to už neberou v potaz. Je to v myslích našich, tam je hlavní problém.“ (R6)

Veřejnost je těžko uchopitelná cílová skupina jako taková, nadto musí organizace počítat s apriorní nedůvěrou především starších generací v to, co prosazuje. Strategicky se proto organizace snaží zaměřovat na generaci mladší, u které je potenciál pozitivního přijetí tématu pravděpodobnější.

„A zase v tý práci s tou veřejností nebo s ženama političkami se snažíme, protože jsme zjistily, že opravdu, tak jako zjistily, no generalizování, máme zkušenost, nemáme to ničím podložený, že opravdu je hrozně těžký měnit uvažování lidí, který jsou třeba 50 a vejš, i žen, i bohužel žen. Takže jsme si říkaly, že prostě taková ta, jestli jsem už zmiňovala, že za 5, 10, za 15 let, že je to dobrá strategie, investice pracovat s mladejma lidma, s vysokoškoláky, i středoškoláky. Oni už jsou přece jenom načichlý tou Evropskou unií nebo jsou miň jedou v těch stereotypech a jsou i víc bych řekla takový citlivý na ty lidský práva nebo demokracie nebo vůbec zastoupení a takový ty věci.“ (R1)

Nedůvěra vůči tématu žen v politice a tak také vůči organizaci, která toto téma prosazuje, je ovlivněna negativními konotacemi, které přisuzuje česká společnost feminismu a kvótám. Co se obou pojmů týká, tak problém spočívá především v obecné neznalosti, nedostatečné informovanosti, dezinterpretaci a zdůrazňování nebezpečí, kterou feminismus i kvóty přináší. Negativní obraz feminismu v české společnosti po roce 1989 podpořila představa vzniklá za minulého režimu o feminismu jakožto západním a buržoazním přežitku a přesvědčení o tom, že rovnost mezi ženami a muži v české společnosti dávno existuje a feminismu proto není u nás potřeba (Jedličková 2006: 105).

³¹ Archiv pořadu na: http://www.rozhlas.cz/radionaprani/archiv/?p_po=1967, naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Nedůvěru vůči feminismu systematicky zesiloval také mediální diskurs normativně apelující na hodnoty a tradiční představy, které měly čtenáře a čtenářky utvrdit v přesvědčení, že česká společnost feminismus nepotřebuje. Feminismus je mediálním diskursem často personifikován a fragmentalizován, tj. je spojován s určitými osobami či událostmi a často je laděn do extrémních pozic (Jedličková 2006: 108). Tyto diskursivní praktiky se pak odrážejí v představách veřejnosti a členky Fóra 50 %, které se za feministickou organizaci označuje, si uvědomují, jak je tento negativní obraz feminismu diskreditující.

„(J)edna z těch jako strategií nebo podcílů, jak jsem vám říkala, je změnit vlastně vnímání veřejnosti na ženy političky nebo na ženy v politice, takže to si myslím, že víme, že je to toho součástí a na to jsme taky musím říct, přišly vlastníma zkušenostma, že není úplně nejlepší se postavit a, že ty lidi vás nikdy předtím neviděli, jim říct: „my jsme tady ty feministky z Prahy a jsme pro kvóty.““ (R1)

To, že negativní obraz feminismu není jen záležitostí široké veřejnosti, ale že proniká také mezi politiky a političky a úředníky a úřednice, dokazuje dovětek, kterým byla opatřena grantová výzva podporující rovné příležitosti uveřejněná na oficiálních stránkách Evropského sociálního fondu v České republice: „Projekty nemohou mít politický charakter, nesmí sloužit k propagování jakýchkoliv politických nebo ideologických cílů, včetně ideologií feminismu či maskulinismu.“³²

„(T)ady je hrozně konzervativní prostředí, zejména, když je taková vláda, jaká je. Tak tohleto jsem si uvědomila docela nedávno v té výzvě MPSV, která má ten dovětek feministickéj, že opravdu to má šilenej vliv.“ (R3)

Respondentky zmiňovaly ještě další kontroverzní pojem, který má v České republice mnoho negativních konotací. Jde o podporu zavádění pozitivních opatření, jejichž nejčastějším typem jsou kvóty. Tento pojem vzbuzuje u české veřejnosti negativní emoce z důvodu obecné představy, že kvóty stigmatizují marginalizované skupiny (více viz argumenty proti kvótám v kapitole 1.2.2.1. v Teoretických východiscích). Zároveň bývá tento pojem hojně spojován s represivním režimem před rokem 1989, který kvóty používal (Uhde 2006: 6).

³² Citováno z blogu Moniky Ladmanové, <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/monika-ladmanova.php?itemid=4381>, naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

„S těma kvótama jsme prostě vypracovaly takovou, no nechci říct vypracovaly, ale mluvily jsme o tom x krát, že slovo kvóty používáme, ale musíme to jako vysvětlovat. Vlastně jako co to je, protože ty lidi vlastně negativně reagují na slovo kvóty, aniž by věděli, co to je. Takže už to slovo vytváří takovej negativní. A pak, když jim řeknete, že kvóty zajišťují jenom stejnej přístup na kandidátní listiny, nebo když jim to řeknete jinak, že prosazujeme to, aby muži i ženy měly stejnej přístup nebo aby bylo vyrovnaný zastoupení na kandidátních listinách, tak oni v podstatě ty lidi s tím souhlasěj. Nebo většina lidí s tím souhlasí. Ale když řeknete kvóty, tak prej všechny ty bývalý postkomunistický země maj takovej ten negativní, jakože tady byly ty kvóty a všechno.“ (R1)

Úspěšné zvýšení počtu žen v politice se bez kvót neobešlo nikde na světě (Uhde 2006: 6) a negativní postoj české veřejnosti vůči kvótám je tedy důsledkem neznalosti a bezpochyby také liberálního diskursu pravicových politických stran, které pozitivní opatření odmítají (viz citace poslankyně Rybínové v předchozí podkapitole). Respondentka k tomu dodává:

„(A) až prostě takový jako nesnášenlivý (reakce lidí – pozn. VB), což je nepochopení, že jo ,takže vy chcete jako, aby se tam místo kvalitních mužů dostaly nekvalitní ženy‘ a ,kvóty je blbost‘ a prostě, no a je fakt, že ty lidi jsou tady v tom strašně nevdělaný. (...) To jako že to je dlouhej běh, ale máme pocit, že se to někam posouvá, že tomu můžem částečně přispět, ale jako že to bude eště otázka nevim, deseti patnácti let.“ (R1)

Respondentky však také často uváděly, že se situace pomalu zlepšuje a společnost se se zvyšující se informovaností začíná postupně zbavovat zažitých stereotypů a předsudků. To demonstruje Fórum 50 % mj. také ve výzkumech veřejného mínění, které si nechalo zpracovat Centrem pro výzkum veřejného mínění, a ve kterých se veřejnost staví k tématu velmi pozitivně. Snažit se ale působit ve prospěch změny veřejného mínění je však dlouhodobá záležitost.

„No, tak to se mi zdá, že ty média udělaly velkej skok dopředu a na tom výzkumu veřejnýho mínění to vypadá, že i ta veřejnost se jako vyvíjí pro, ale je to dlouhodobej proces, no, tohle.“ (R1)

2.5.3. Téma pro okurkovou sezónu aneb Ženy v politice jako mediálně okrajové téma
Téma rovných příležitostí obecně je problematika, které se média věnují pouze sporadicky. Dle Petry Jedličkové se v tématech, která média zpracovávají, etablovala určitá hierarchie, tzn. že některá témata jsou považována za tradičně povinná, důležitá nebo prestižní, zatímco ostatní spadají naopak mezi ta méně prestižní či okrajová. Při tvorbě mediálního produktu se podle této hierarchie určuje, zda, v jakém pořadí a rozsahu budou témata

zařazena. Tento proces nazývaný se agenda setting neboli nastolování agendy není genderově neutrální (Jedličková 2006: 113). Projevem je např. právě malý prostor poskytovaný tematice rovných příležitostí či v případě Fóra 50 % tématu ženy v politice. Fórum 50 % pravidelně média oslovuje, má svůj medialist, seznam kontaktů, kterým posílá pravidelně tiskové zprávy a tiskové informace, při příležitosti ukončení projektů se koná tisková konference. Na webových stránkách organizace je sekce „Pro média“, kde mají novináři a novinářky připravené zpracované a potřebné informace a data. Organizace si uvědomuje, jak jsou pro ni média důležitá především kvůli komunikaci s veřejností, ke které se malá nezisková organizace jen těžko dostává. Nejde zde samozřejmě primárně o zviditelní organizace, ale o otevření diskuse o ženách v politice, o šíření osvěty a kvalitních informací.

„(J)akože prostě bez těch médií to nejde. Považuji je za strašně důležitý hráče v tom, co jako děláme, ale říkám, není úplně lehký jako je k tomu získat, plus v těch médiích se tomu téma nevěnuje. (...) ta neziskovka má taky ty omezené prostředky na to dělat viditelný věci, eště v týchle oblasti, kdy ty média to prostě nechťej, je jako hrozně těžký.“ (R1)

V tabulkách Přílohy II. dokazují, že se této tematice média do jisté míry věnují. Mezi lety 2006 a 2008 vyšlo o aktivitách Fóra 50 % či o ženách v politice 79 tištěných a 27 elektronických článků. Také rozhlas a televize odvysílaly v těchto letech celkem 54 pořadů, z toho však bylo 27 dílů „Hovorů na bělidle“, což je pořad zaměřený na feministická témata a rovné příležitosti a nepatří mezi klasické mainstreamové zpravodajské či publicistické pořady, čemuž také odpovídá jeho sledovanost³³. Téma tedy dostává mediální prostor, ale jak uvádí respondentka, do určitých konkrétních médií nelze tematiku politické participace žen dostat.

„Ale dostat se tam je prostě opravdu strašně těžký, třeba vůbec nemáte šanci se dostat, to mě hrozně překvapilo, do klasické ženské časopisy. Oni jsou z toho úplně vytřeštěný a řeknou: ne, to je politický téma a to u nás jako nejde. Jo, takže my i máme časopisy ženské časopisy a víme jejich sledovanost, který jsou jako nejčtenější, jo to je Vlasta, Květy... my nemáme šanci prostě s jakýmkoliv tématem tam prorazit.“ (R1)

Jsou to právě klasické ženské časopisy, které by byly teoreticky velkým potenciálem pro informování čtenářek a čtenářů o problematice žen v politice, nicméně považují toto téma za

³³ Kvantitativní přehled medializace Fóra 50 % v letech 2006 – 2007 viz Příloha II.

politické a proto nepřijatelné. Zde vyvstává paradox v tom, že politickou reprezentací není politická participace žen vnímána jako politické téma, ženskými časopisy je naopak mezi politická témata zařazována. Dokonce ani periodika zaměřená na úspěšné, emancipované a moderní ženy nejsou ochotna o této problematice psát.

„Ne, to vůbec teda tohle je neprůchodný a tohle opravdu a i takový se objevily, který se nám nezdály až tak úplně jako hloupý, jako je třeba Ona Dnes, která je strašně čtená příloha. Hrajou si na takový jako moderní ženy a ani tam to nejde, jako na ně opravdu tlačíme, to už je otázka let, a oni jediný co udělali, udělali rozhovor s Hybáškovou. Což dobře, je to politička, bylo to o ženách v politice, ale to je všechno.“ (R1)

Je třeba zmínit i samotný proces, během kterého vzniká mediální informace. Pokud zde již existují novinářky a novináři zajímající se o téma, nemusí to ještě znamenat, že bude jejich článek či reportáž skutečně vydán. V tomto procesu hrají důležitou roli tzv. gatekeepers (česky strážci brány), mezi které patří redakční rady a šéfredaktoři, kteří mají moc rozhodnout o tom, jaká informace „projde branou“ čili bude zveřejněna. Dle analýz je zastoupení žen ve vedení mediálních institucí a v produkci mediálních obsahů nižší než zastoupení mužů, což výrazně ovlivňuje charakter důležitých a prestižních témat (Jedličková 2006: 114).

„Jo a máme tu zkušenost, to prostě závisí všechno na jednom nebo je to o osobních, jednotlivých osobách, které v těch médiích působí a i když ty najdete, tak je problém, aby oni to protlačily přes ty editory, rady, redakce a tak. (...) Teď dokonce napsala (nejmenovaná redaktorka – pozn. VB) článek o ženách v politice a říkala: ‚Já když tam přijdu s tím ženským tématem, oni mi říkají: - O ženách v politice? O tom jsme nedávno psali - Jak nedávno? To je dva roky!‘ Jo, že ty muži na to mají zkrslený pohled a to ona říkala, že si myslí, že (nejmenované médium – pozn. VB) je ještě jako jeden z nejotevřenějších (...) a přesto ty bariéry tam jsou šílené. (...) No, a ona jako říkala: ‚já už jsem se na ně připravila, já jsem řekla: O bio palivech píšeme v každém druhém čísle.‘ Jo, že ona musela už i jít strategicky na poradu, aby jí to vzali.“ (R1)

Z množství mediálních výstupů lze také vysledovat, a respondentky mi to potvrdily, že zájem médií o téma se periodicky proměňuje v závislosti na tom, zda se konají v daném roce volby, přičemž zvláště před nimi a po nich se zájem médií o téma zvyšuje. Rovným příležitostí a ženám v politice se také častěji věnují média v období kolem 8. března. Ženy v politice tedy nepředstavují mediální téma, o kterém média pravidelně informují, ale které závisí spíše na konkrétních událostech a významných dnech. Umístění tématu v mediální hierarchii, jak jsem o ní hovořila dříve, také jasně dokazuje, že média budou psát

o tématu v spíše v okurkové sezóně, kdy se nedějí významnější události. Organizace s tím počítá a této situaci se přizpůsobuje. To dokazuje následující výpověď respondentky.

„A opravdu teď letos třeba, to je takový docela vtipný, už jsme věděly, že to tak vždycky funguje, že v létě, jak je ta okurková sezóna, tak je mnohem snazší se s tímhle tím tématem, který pořád je ještě trochu okrajový, dostat do médií. A už jsme jakoby na to připravený a máme přichystaný nějaký informace, který potom v průběhu toho léta jakoby pouštíme, který nejsou až tak atraktivní.“ (R2)

Z výpovědí respondentek vyplývá, že nelze mluvit o nezájmu médií o problematiku žen v politice. V Příloze II. ukazují, že určitá, avšak omezená poptávka po tématu existuje. Významnější skutečností však je okrajovost, která je problematice přisuzována. Téma je odsunováno na druhou kolej a přednost mají jiná, z pohledu mediálních gatekeeperů významnější témata. Skutečnost, že se tématu, o kterém se jinde v zahraničí diskutuje na parlamentní, odborné a mediální úrovni, dostává pozornosti především v okurkové sezóně, je tristním důkazem uzavřenosti české mediální scény.

2.5.4. Závislost na grantových penězích

Jako další bariéru, kterou respondentky tematizovaly, byla závislost organizace na grantových penězích. To samo o sobě ještě nemusí představovat překážku, konec konců většina ženských neziskových organizací je financována z grantů. O jejich přidělování však rozhoduje stát, potažmo politická reprezentace, či soukromé nadace. Tato finanční závislost na veřejných zdrojích pak v rámci českého společensko-politického kontextu představuje skutečnou překážku, protože jde de facto o konkrétní rovinu, ve které se projevují přecházející přístupy: genderová slepota politické reprezentace, tradičně stereotypní přístup či okrajovost. Z této perspektivy pak lze těžko předpokládat, že budou rovné příležitosti či konkrétně podpora politické participace žen politickou prioritou číslo jedna. To jasně dokládají autorky a autor *Stínových zpráv k Prioritám české vlády při prosazování rovnosti žen a mužů* a ještě markantnější je upozornění MPSV, které je vypisovatelem grantové výzvy ESF týkající se rovných příležitostí na trhu práce a sladování pracovního a rodinného života a podle kterého nebudou přijímány projekty s politickým charakterem a sloužící ideologiím feminismu a maskulinismu (z blogu M.Ladmanové). Mnoho ženských, ale i jiných nestátních neziskových organizací se v současné době potýká s vážnými existenčními problémy, protože stát není schopen (anebo nechce) zajistit dostatečnou finanční podporu organizacím, které v mnohém suplují

jeho roli na poli ochrany lidských práv či poskytování služeb sociálně i jinak potřebným osobám³⁴. Respondentky hodnotí současnou finanční situaci organizace následovně:

„A my třeba teď máme vyloženě existenční problémy související teda i s přístupem té současné vlády k tomu tématu rovných příležitostí obecně, takže třeba tam naopak to může být i kontraproduktivní, že naše organizace může být nějakým způsobem známá, tak může ve svém důsledku i nevýhodou při získávání těch projektů, nevím. Jako současná situace politická je rozhodně, je hodně nepříznivá.“
(R2)

„(J)ako aktuálně jsme ve stádiu fakt takovýho spíš hledání prachů než přemejšlení nad cílema.“ (R3)

Špatnou finanční situaci organizace komplikuje nejen nedostatek financí, ale také závislost na projektových výzvách. Organizace je v situaci, kdy disponuje téměř výhradně penězi z grantů, což znamená, že nemůže zdaleka svobodně vykonávat svou činnost a dosahovat vytyčených cílů. Je nucena realizovat takové projekty, na které jsou vypisovány granty a na těch pak závisí další aktivity, které organizace vykonává. Činnost Fóra 50 % je proto z velké části výsledkem kompromisů a „našroubování“ na vyhlašované projekty.

„No, tak já třeba řeknu hlavní tři oblasti, který v tom strategickém plánu máme, a podle toho se snažíme to Fórum tudy vést, ale říkám, není to úplně na našem jako výběru nebo možnostech, protože je hrozně těžký pracovat, právě proto, že žijeme z projektových peněz, tak vlastně naši činnost musíme vecpat do nějakých projektů a ty musíme realizovat a prostřednictvím těch projektů se přibližovat těm cílům. Což jako je otázka bohužel peněz a ne na všechny cíle a prostředky lze ty peníze najít.“ (R1)

V důsledku této situace realizuje organizace i aktivity, které nepatří mezi její hlavní prioritní oblasti a mnohdy jdou i mimo samotné zaměření na podporu politické participace žen:

„Takže třeba ten projekt, na kterým jsem pracovala, tak velká část byla zaměřená na sladování rodinného a pracovního života, což jakoby šlo trošičku mimo cíl Fóra, ale bylo to potřeba, protože na tohle se podařilo sehnat peníze, z toho se mohly zaplatit kanceláře, platy lidí, který pak mohly někdy i dělat nějaký jiný věci. (...) A tohle byla spíš výjimka, že se to podařilo získat i na takovejhle projekt, kterej se nevěnoval pouze tomu tématu. Ale jakoby získat jiný peníze v České republice ze soukromých zdrojů, nadací na tohle téma je prostě obtížný.“ (R5)

³⁴ Více k problematice na <http://www.ruo.cz/vyzva-nno/> či na http://www.padesatprocent.cz/docs/TZ-czl_podpora_nno.doc, naposledy navštíveno 2. 2. 2009

Podobné přizpůsobování aktivit, o kterém hovoří respondentka, souvisí s hlavními oblastmi zájmu Evropské unie, která prostřednictvím Evropských strukturálních fondů podporuje rovné příležitosti žen a mužů téměř výhradně na trhu práce. Vzhledem k tomu, že právě EU je nejštedřejším finančním zdrojem, je organizace nucena přistoupit k programovým kompromisům, přizpůsobit své zaměření a rozšířit aktivity i na oblast trhu práce, protože tyto finance potřebuje. V nevýhodě pak zůstávají malé úzkoprofilové organizace, které jdou mimo hlavní politický proud EU, stejně jako aktivity neformalizovaných ženských občanských skupin, jejichž témata jsou mimo oblast trhu práce a jsou tak Evropskou unií zcela marginalizována (Hašková, Křížková 2006: 98). EU představuje současně obrovský zdroj finančních prostředků a tak i možností, na druhé straně však požaduje pokrytí téměř výhradně oblasti trhu práce, což je pro mnohé organizace značně omezující.

Fórum 50 % tak částečně ztrácí vlastní autonomii, neboť je nuceno své aktivity přizpůsobovat, měnit a svá témata přeformulovávat. Přibližování se hlavnímu cíli (dosažení vyrovnaného zastoupení žen a mužů v politice a ve veřejném životě) pak probíhá různými oklikami a je pomalé a nesnadné. Konkrétním příkladem změny aktivit je zaměření se na komunitní rozpočtování, projekt, který Fórum 50 % realizovalo v loňském roce a který s podporou politické reprezentace žen bezpochyby souvisí, nicméně přece jenom poněkud vzdáleně.

„Takže se snažíme z takového docela úzkýho jít k tý mládeži, k takovému občanskému, angažovanosti a ten další směr je to komunitní plánování, genderový rozpočtování a od toho se i snažíme i právě odvinout to, že bysme mohly žádat peníze na víc místech, ale je to vyložené v rámci boje o přežití. Jinak my bysme si s tím naším tématem rádi vystačily, ale je to z hlediska strategického a taky se snažíme některý věci, který děláme a na který došly projektový peníze, se snažíme dělat jako výdělečně, nebo trošku na tom... což byly třeba ty první pokusy, to školení pro političky v létě, protože ta naše situace finanční není dobrá.“ (R1)

Překážkou v získávání peněz je i do velké míry feministické zaměření organizace. Od extrémního příkladu upozornění u grantových výzev ESF, se částečně nedůvěra vůči k feministickým projektům projevuje i u soukromých nadací a donorů. Proto už organizace nepřistupuje jen k obsahovým, ale také jazykovým kompromisům. Je třeba volit umírněné, pokud možno nefeministické či negenderové výrazy. Jako příklad poslouží komunitní versus genderové rozpočtování.

„Tak to byla podmínka donora OSF, že, protože my jsme pro nějaký proposal nějaké třístránkové, a oni samozřejmě řekli nějaký připomínky a tak a genderový rozpočtování se jim nelíbilo, protože, ale já jsem u toho vyjednávání nebyla, takže nevím, jestli to nezkreslím. Ale že jakoby to komunitní, to co jsme nakonec na to vymyslely nebo community responsible se to jmenuje anglicky a pak jsme pro to hledaly český převrácení, takže nejde jenom o ten gender, ale jde i o zohledňování potřeb sociálně exkludovaných, o tělesně handicapovaných a tak dál, že je jakoby škoda to omezovat. To je jakoby jeden důvod. A druhý náš vnitřní, proč ani my tomu nechceme říkat genderový rozpočtování je, že na to slovo jsou lidi hodně alergický. No a že někde ho používáme a tohle je prostě projekt, ve kterém ho nepoužíváme. Jakoby člověk asi nemůže bojovat se vším a všude. (...) Ale pak když píšeš nějakou projektovou žádost, tak podle senzitivity no. Že když píšeme žádost na Slovak-Czech Women's Fund, tak je jasný, že se s tím nebudem jako crcat a když člověk píše do OPPA nebo na magistrát nebo na MPSV, tak prostě řeknou, že nesmíme mít nic feministickýho, tak to člověk víc váží ty slova.“ (R3)

Finanční zdroje z nadací podporující feministické projekty jsou však relativně malé, politická situace feministickým projektům není nakloněná, dobrovolnictví u nás zatím nemá tradici a nelze na ně spoléhat, organizace se tak ocitá v těžko řešitelné tíživé finanční situaci. Činnost Fóra 50 % se proto stále více zaměřuje na hledání finančních prostředků a na vyvíjení nových strategií samofinancování.

„Fórum za současné situace občanské společnosti nemůže být založeno na dobrovolnicích a dobrovolnicích a zároveň za současné situace těžko hledá financování. Takže přehodnocení ne vize, to si myslím, že nepřehodnotíme, ale přehodnocení strategie. To jsme už začaly v létě a budeme v tom asi pokračovat, protože někam se posunout musíme. Teď ten model prostě chvíli nefunguje, ale zas je i možný, že se podaří uspět. A teď rozvíjíme otázku nějakýho firemního nebo individuálního dárcovství, takže třeba se ta finanční situace změní nebo budeme muset dělat nějaký úkroky.“ (R6)

Ke zvýšení finanční soběstačnosti získalo Fórum 50 % v roce 2008 podporu od CEE Trust na projekt dlouhodobé udržitelnosti organizace, díky kterému by se měla finančně postavit na vlastní nohy. V rámci projektu byla přijata fundraiserka a byly nastartovány samofinancovací aktivity. Patří mezi ně např. změna nadstranických zácviků na zácviky komerční, tedy takové, které si účastnice hradí samy. S touto změnou se však změnila i náplň zácviků. V komerčních zácvicích jsou účastnice školeny profesionálkami z oblasti médií, učí se, jak vystupovat před kamerou a jak si vypracovat mediální profil a jak prosazovat rovné příležitosti v praxi. Nekomerční zácviky byly orientované spíše na posilování žen, podporu vzájemné solidarity a učení se vzájemné komunikaci a otevřenosti. Pro některé respondentky jde o pozitivní, pro jiné o negativní posun.

„Ted' jak mají neziskovky docela těžkou práci se získáváním peněz, nemluvě o ženské organizaci, tak Fórum 50 %, jak to vidím takhle z dálky, tak oni jsou tlačeni se hodně přizpůsobovat, našroubovat si, což se dělalo vždycky, že se našroubovalo na nějaký strašně rigidně postavený grantový soutěž, ale ted' mi připadá, že oni se hodně soustředí právě na to přežití, což chápu, ale tak, že začaly dělat typický školení, jako jak uspět v politice, což je úplně něco jiného než zácvik.“ (R4)

„No tak ten obsah (zácviků – pozn. VB) se změnil, to zase souvisí s financováním, protože ted' to jsou komerční zácviky, za který ty ženy normálně platí a za ty zácviky předtím neplatily asi. Ale já si myslím, že je to dobře, že i tenhle typ zácviků je prostě potřeba, dát těm profesionálním političkám, jako je podpořit v tom, aby oni byly mnohem schopnější nebo aby byly víc připraveny prosazovat své cíle v politice.“ (R5)

Každopádně je patrné, že i při rozvoji samofinancovacích aktivit nutně dochází ke změnám obsahovým souvisejícím s poptávkou a tyto změny pak mohou být jednotlivými pracovníci vnímány ambivalentně. Zjednodušeně jde o to vyvíjet aktivity umožňující organizaci finanční samostatnost, ale které nemusí být nutně v úplném souladu s původními aktivitami a záměry organizace. Krizová finanční situace vyžaduje také velkou dávku kreativity a invence k vytváření levných řešení a realizaci finančně nenáročných aktivit.

„My jsme ted' hodně koncentrovaný na ty existenční problémy, tak spíš mluvíme spíš o tom, kde jaký prachy urvat. Spíš jakoby máme ten strategický plán na dva roky, o to žádná, ale pak hodně přemýšlíš nad tím, jakoby co s těma financema, který máš, jakože máš aktuálně jenom na plat a na nájem, tak co s tím jako udělat. Jako za málo peněz hodně muziky, takže ted' po těch senátních a krajských volbách jsme si řekly, že bysme mohly ty političky požádat o plakáty, abychom z toho mohly udělat buď nějakou analýzu anebo jenom, aby byly nějaký setkání političek tak, aby se pokoukaly a tak, protože jsme zjistily, že oni v rámci strany nevědí, co jako jak to vypadá, protože si to každá dělá sám. (...) No takovýhle drobečky no, jakože přemýšlíš, jak předstírat činnost za podmínek, který jsou opravdu spíš na umření, no.“ (R3)

Je také třeba připomenout, že po vstupu ČR do EU odešlo mnoho velkých zahraničních nadací dále na východ, což také zúžilo možnosti finančního zisku pro neziskové organizace. Zvláště těch nadací, které podporují rovné příležitosti a genderová témata, je u nás velmi málo a tak boj o přežití Fóra 50 % prozatím stále pokračuje.

Shrnutí

V této kapitole jsem představila čtyři hlavní bariéry, kterým podle výpovědí mých respondentek, musí čelit organizace podporující ženy v politice. Politické strany se až na výjimky nestaví k této problematice ani vyloženě negativně ani přehnaně pozitivně, jejich přístup charakterizuje asi nejlépe nezájem pramenící z neschopnosti si uvědomit relevanci a aktuálnost tématu v české politice. Genderová slepota je tedy vlastnost, která podle mě nejlépe vystihuje postoj českých politických stran k tématu. Stereotypní uvažování veřejnosti představuje další výzvu, ale zároveň také překážku pro prosazování cílů organizace. Nejedná se jen o přesvědčení o tradičně genderových rolích, podle kterého není žádoucí, aby se ženy politicky angažovaly, ale překážkou je také negativní vnímání feminismu a kvót v českém prostředí. Fórum 50 % jakožto feministická organizace prosazující kvóty tak musí zároveň bojovat s nedůvěrou veřejnosti právě kvůli negativním konotacím těchto pojmů. Přes občasnou mediální prezentaci problematiky žen v politice se organizace potýká se značnými problémy s mediálním zviditelněním tématu. Svou roli zde hraje hierarchie témat a informací, která panuje běžně v mediálním průmyslu, stejně tak také „strážci brány“, šéfredaktoři a redakční rady, kteří rozhodují o tom, zda téma bude či nebude medializováno. V konečném důsledku stojí téma dle zkušeností respondentek spíše na okraji zájmu médií, což následně neumožňuje lépe informovat společnost a měnit její náhled na problematiku. Poslední překážkou, se kterou organizace zarytě bojuje, je její závislost na financích poskytovaných z grantů. Jedním problémem je vůbec malý počet vypisovaných projektů podporujících rovné příležitosti, další překážkou je nízká genderová senzitivita státu i soukromých nadací. Fórum 50 % musí jednak přizpůsobovat svou činnost projektům, na kterou jsou vypisovány, tj. dělá obsahové kompromisy, a zároveň musí dbát na přijatelnost jazyka, kterým píše projektové žádosti, tj. neaktivistický, nefeministický a nejlépe genderově neutrální jazyk. Závislost na grantových penězích tedy podstatně omezuje autonomii organizace, která v současné době začíná rozvíjet samofinancovací aktivity, aby se co nejvíce finančně osamostatnila.

2.6. Legitimizační a rétorické strategie

V této kapitole se budu věnovat tomu, v čem se ve snaze překonávat bariéry uvedené v předcházející kapitole organizace posouvá, tj. především se zaměřím na způsob, kterým legitimizuje sama sebe i celkově téma žen v politice.

2.6.1. Umírněnost a profesionalita

Současné působení všech bariér může být příčinou vzniku nedůvěry vůči organizaci i problematice žen v politice jako takové. Organizace se proto různými prostředky snaží zvyšovat svou důvěryhodnost. Je to totiž právě a jenom ona, která se tomuto tématu věnuje systematicky. Fórum 50 % je tedy de facto jediným zástupcem sociálního problému, který se snaží řešit a kterým je nedostatečná účast a zastoupení žen v politice. Aby bylo téma vnímáno jako legitimní sociální problém, je na organizaci, aby ho legitimizovala. Vyvíjí tedy různé ideově-rétorické strategie či legitimizační strategie neboli řetězce aktivit na symbolické úrovni, jejichž smyslem je legitimizovat společenské požadavky. Aby byly tyto požadavky uznány za legitimní, je potřeba je patřičně zdůvodnit, nejčastěji poukazem na nějaké hodnoty (Hájek 1995: 107).

V první části této kapitoly se budu věnovat způsobům, kterými se organizace prezentuje navenek. K prosazování svých cílů totiž potřebuje být důvěryhodným politickým partnerem při lobbování a uvědomuje si, že se nemůže před politiky a političkami jakkoliv zdiskreditovat. Tímto je do velké míry vytyčen prostor, ve kterém se organizace může pohybovat respektive ve kterém může vykonávat aktivity, a pokud by jeho hranice překročila, riskovala by svou pověst jakožto seriózní organizace a politická reprezentace by s ní pravděpodobně přestala komunikovat. Lapidárně řečeno, organizace si nemůže dělat co chce a jak chce, protože by mohla ztratit důvěru politiků a političek. Právě z tohoto důvodu existuje stále uvnitř Fóra 50 % jakási vnitřní kontrola mnohdy vedoucí k autocenzuře týkající se určitých aktivit a praktik organizace. Konkrétně se jedná o otázku radikálnosti a míry aktivismu organizace, o otázku prezentace organizace jako feministické a zaštiťování se určitými autoritami.

Radikální feministické aktivity by mohly vzhledem k českému antifeminismu a negativnímu vztahu k občanskému aktivismu³⁵ negativně ovlivnit obraz organizace jako takové a tím by i celé téma žen v politice mohlo být bráno méně vážně. Respondentky

³⁵ Dobrým příkladem tohoto přístupu jsou výroky Václava Klause o tzv. ngoismu.

proto často vyjadřovaly sice chuť vystupovat více aktivisticky, nicméně si uvědomovaly, že by to mohlo být překážkou pro jejich další, především lobbingsvé aktivity. V tomto ohledu sehrála také určitou roli správní rada Fóra 50 %, která v mnohém především v začátcích organizaci usměrňovala.

„Je pravda, že já jsem ze začátku, když jsem do toho Fóra nastoupila, tak jsem měla mnohem větší ambice s tou veřejností pracovat takovou formou jako aktivistickou, jako happeningy a někde něco jako venku zajímavýho a myslím si, že tenkrát, rozhodně mě ovlivňovala správní rada, která měla jako velkou obavu, jak bych to řekla, abychom nesklouzly do takový, oni prostě jako chtěly, abychom byly solidní organizace, aby s náma komunikovaly politický strany. Pořád mi říkaly: ,když bude jako happening na louce, ty mámy s kočárama a prostě nějaký balónky, tak tomu se jako všichni vysmějou a nikdy už nebudete moci jít do parlamentu a tam lobbovat.“ (R1)

Správní rada apelovala na to, aby Fórum nevystupovalo radikálně, jednalo profesionálně a aby si udrželo pověst seriózní organizace, což je zvláště žádoucí v případě organizace, která je každodenně vystavena předsudkům a silnému sociálnímu tlaku (viz bariéry v kapitole 2.5.). Proto také ženské organizace, nejen Fórum 50 %, volí formu určitého institucionálního konformismu. Některé organizace např. vypouští ze svého názvu adjektivum „ženské“, aby si je okamžitě veřejnost či politici a političky nespojovali automaticky s feminismem a jeho negativními konotacemi (Vodrážka 2006: 69). Tato skutečnost silně omezuje působnost a nástroje organizace, naneštěstí se jedná o nutné zlo, ke kterému je třeba se uchýlovat, aby alespoň někdo věnoval v rámci současné antifeministické politické kultury organizaci pozornost. To se však děje na úkor kreativity, osobitosti a potenciálu organizace.

„To byla ta primární motivace, jakoby to udržet, aby to Fórum bylo profesionální a nesklouznout k nějakýmu. Třeba nechtěly jsme (správní rada – pozn. VB) ho mít tolik aktivistický, jak občas někdy vidíte organizace, který pak jsou tím strašně limitovaný, že nejsou veřejností vnímaný pozitivně proto, že je velmi snadný ukázat na ně ,to jsou ty blbý aktivisti a aktivistky, ty ani neposlouchejte, těch je pár‘. A to jsme nechtěly, aby se stalo, proto byl ten důraz na ty analýzy a tak.“ (R6)

Zásahy správní rady představovaly v tomto ohledu podstatné omezení činnosti Fóra, na druhé straně její členky měly předcházející zkušenosti s prací v neziskovém sektoru a uvědomovaly si, že pokud má být organizace brána vážně, musí činit určité kompromisy týkající se jejich aktivit. Proto se organizace soustředí především na produkci důležitých faktů a informací, vytváří vědecké (politicko-sociologicko-genderové) analýzy, web Fóra

má profesionální a jednoduchý design, pracovnice vystupují a vyjadřují se velmi kultivovaně. Tento profesionální obraz, který si organizace buduje, je tedy důsledkem jednak vyjednávání se správní radou a výsledkem vlastních kompromisů, ke kterým organizace dochází na základě vnějších reakcí. Respondentky shrnují situaci následovně:

„Ten střet (organizace a správní rady – pozn. VB) se i ukázal občas. My (správní rada – pozn. VB) jsme řekly ‚hele, tohle jako nemůže jít ven‘, nějaký věci, který... pak jsme o tom debatovaly, co za tím bylo a proč to vlastně bylo, že prostě z našeho pohledu to bylo třeba příliš radikální a z pohledu holek už ne. Že, a to je další věc, co si myslím, že správní rada může, se pokusit aspoň zamezit tomu, aby se to Fórum nebo jakákoliv organizace nestala nějakým světem ve světě.“ (R6)

„A že možná opravdu některý reakce jsou, že ty naše metody nebo způsoby, nebo jak o tom mluvíme nebo co prosazujeme, až po tu paritu nebo ty kvóty, že jsou vlastně příliš radikální. A tím pádem pro spoustu lidí i nepřijatelný. Já třeba, my vevnitř máme pocit, že my radikální nejsme, ale musím říct, že některý reakce zvenku jsou takový, že jako radikální jsme.“ (R1)

Organizace téměř minimalizovala jakékoliv projevy protestního aktivismu a velký prostor věnuje expertní činnosti, vytváření dat, které pak slouží jako exkluzivní informace poskytované politickým stranám a médiím, která je mohou dále předávat veřejnosti. Navíc data, kterými Fórum disponuje zároveň slouží jako jasný argument pro zvyšování počtu žen v politice.

„(J)akoby hrát na tu racionální strunu, že potřebujete pro část veřejnosti prostě statistikama, tabulkama a tady to úplně vybízí k tomu to téma, protože vidíte, v těch procentech je to krásně všechno vidět. A navíc je dobrý podložit cokoli říkáte, že to fakt není váš výmysl, že to má racionální základ, tak tohle třeba byl další směr, který jsme si představovaly. I proto, že je to znak profesionality. To byla další věc, to nesouvisí s konkrétní činností zaměřenou na ty političky, ale my jsme tenkrát budovaly Fórum a myslím si, že se podařilo, že jsme chtěly, aby bylo profesionální.“ (R6)

Vedle „hraní na racionální strunu“, které zvyšuje její důvěryhodnost, se organizace také opírá o všeobecně uznávanou autoritu, konkrétně o dokumenty Evropské unie³⁶. I přes nedostatky, které lze v dokumentech EU najít, jako například převažující neoliberalní diskurs podporující soutěživost a individualismus a omezování rovných příležitostí v podstatě pouze na sféru pracovního trhu, se jedná o texty, o které se lze opírat při

³⁶ Je ovšem pravda, že o uznávání dokumentů EU, zvláště v oblasti rovných příležitostí, je možné v případě některých členů a členek české politické reprezentace s úspěchem pochybovat. Dokazuje to například Alena Křížková v článku „Nezájem pověřených“ (viz bibliografie).

argumentaci ve prospěch rovných příležitostí. Koneckonců zaměření EU na ekonomické ukazatele a hospodářský růst jakožto pozitivní důsledek uplatňování rovných příležitostí žen a mužů může být jedním z nejpřijatelnějších argumentů pro současnou českou politickou reprezentaci, která zastává spíše pravicové hodnoty. Dalším důvodem, který uvádí respondentka v následující ukázce, pro zaštiťování se Evropskou unií jako autoritou je nekontroverznost jejích dokumentů. Nejedná se o aktivistické či příliš radikální texty, které jsou typičtější např. pro Skandinávské země³⁷, a zároveň jde o dokumenty, jejichž obsah byl odsouhlasen všemi členskými státy.

„(O)pravdu vycházíme z té politiky těch rovných příležitostí té Evropský unie. Což je pravda, je to i takovej trošku nátlak, že prostě i my máme tu povinnost, my jsme členskej stát EU, pro EU jsou rovný příležitosti jednou z priorit blabla a tohle je prostě nejmín kontroverzní. No a je pravda, že spousta věcí, se kterejma pracujeme, spousta těch teoretickejch materiálů jsou nějakým způsobem z EU, ať z Evropský ženský lobby nebo Rady Evropy nebo Evropskýho parlamentu, kde jsou ty argumentace a východiska.“ (R1)

Z výše uvedených ukázek vyplývá, že, aby byla organizace považována za politického partnera, aby byl dán prostor jejímu hlasu, musí se přizpůsobovat určitému obrazu, který bude považován politickou reprezentací i veřejností za důvěryhodný. Proto organizace vyvíjí nejrůznější sebeprezentační praktiky, kterými legitimizuje sama sebe, tj. neustále prokazuje, že je důležité, aby existovala a aby o její činnost byl proječován zájem. Tím následně legitimizuje i oprávněnost celé problematiky žen v politice resp. legitimizuje sociální problém, který sama ztělesňuje a zároveň se ho snaží řešit. To je zároveň důkazem skutečnosti, že proženská či feministická nezisková organizace je v českém prostředí neustále vystavována negativním tlakům z různých stran, které zpochybňují oprávněnost její existence nebo (a to ve více případech) projevují naprostý nezájem o problematiku. Organizace na to následně musí reagovat výše uvedenými legitimizačními strategiemi.

³⁷ Příkladem je např. brožurka švédského původu, kterou přeložilo a vydalo Fórum 50 % s názvem *Moc a vliv – jak na to?*, jejíž anglický název je mnohem razantnější – *Power Booklett*. Vznikla z podnětu Národní federace Sociálně demokratických žen a jejím cílem je poskytnout ženám-političkám konkrétní nástroje k prosazení vyrovnaného zastoupení v rozhodovacích pozicích. V české předmluvě je mj. uvedeno: „*Možná se vám její (brožurky – pozn. VB) tón v našich poměrech bude zdát příliš přímý a smělý. Nebojí se používat slova jako je moc, vliv, boj, právo apod. Tato slova používaná v souvislosti s rovnými příležitostmi žen a mužů jsou v našich podmínkách stále vnímána jako příliš ostrá a provokující.*“ (*Moc a vliv – jak na to?* 2006: 3) Tento komentář svědčí o tom, že organizace si velmi dobře uvědomuje, že české politické prostředí ještě není připraveno akceptovat podobně radikální projevy, které jsou pro tuto brožuru typické a hrozí tedy riziko, že text by nemusel být čtenářkami a čtenáři vůbec přijat.

V této podkapitole jsem záměrně vynechala konkrétní způsoby a tvorbu strategií Fóra 50 % související přímo s feminismem. Tomuto tématu budu věnovat následující část.

2.6.2. Neprvoplánový feminismus

Nejčastější strategické postupy týkající se udržování důvěryhodnosti organizace souvisí samozřejmě, jak už bylo naznačeno výše, s feminismem. Fórum 50 % se k feminismu otevřeně hlásí, stejně tak jako jeho pracovnice. Všechny si nicméně uvědomují, jaké emocionální reakce v českém prostředí slovo feminismus vyvolává a jaká rizika mohou plynout z toho, že se bude organizace veřejně a prvoplánově prezentovat jako feministická. Přestože respondentky hovořily z velké části o tom, že veřejnou prezentaci organizace a jejího vztahu k feminismu nemají nijak důkladně strategicky propracovanou, ukázalo se během rozhovorů, že je to nicméně palčivá otázka, kterou jsou nuceny často reflektovat a vzájemně debatovat. Při interview jsem se explicitně na tuto problematiku respondentek ptala, ale, protože sada otázek týkající se feminismu byla jedna z posledních (viz Příloha I.), samy reflektovaly vztah organizace a feminismu i při zodpovídání předcházejících otázek. V žádném případě jsem tedy svými otázkami nenastolovala pro respondentky nové téma. Naopak se jednalo o otázku, kterou byla organizace nucena řešit už ve svých začátcích právě kvůli kontroverznosti, kterou pojem feminismus v českém prostředí vyvolává.

Při zběžném čtení webových stránek Fóra 50 %, které jsou jedním z hlavních komunikačních kanálů s veřejností, s médii i politiky a političkami, však není na první pohled patrné, že se jedná o feministickou organizaci. Jedinou minisekcí je „Moničino feministické pohlázení“, ve které jsou zveřejňovány citáty významných feministických osobností. Jak už sám název napovídá, jedná se o nadlehčenou a humornou formu prezentace zajímavých žen a mužů a jejich mnohdy vtipných výroků. I to svědčí o tom, že feminismus je čtenářům a čtenářkám předkládán ve „stravitelné“ a co nejméně kontroverzní podobě. Je sice pravda, že mezi prvními články, které byly na webu zveřejňovány se objevovala feministická témata. Šlo především o informativní a vysvětlující texty týkající se např. tří vln feminismu, feministické geografie a další texty se již zabývaly mnohem častěji tematikou označovanou jako genderovou. Respondentka to vysvětluje následovně:

„Všechny bysme řekly, že jsme feministky, úplně jako z fleku. To není, o to jako nejde. Asi ta sebezprezentace prostě není, asi jo, asi to tak je, že počítáme prostě s tím, že to čtou normální lidi,

který by to mohlo spíš odradit no. Nebo nějak, protože to škatulkování přichází hrozně rychle. Takže asi jo, byť nemáme to tak, že si myslíme, že jsme feministky, ale na web to nedáme, takováhle úvaha nikdy myslím neproběhla.“ (R3)

Feminismus je de facto v textech, které Fórum 50 % vydává, i ve všech dalších aktivitách přítomný, ale mnohdy zůstává nepojmenovaný. Respondentky o tom hovořily částečně jako o strategické volbě, díky které si organizace neuzavírá dveře k politickým partnerům, ale i veřejnosti, u kterých lze předpokládat nedůvěru vůči feminismu či nesouhlasu s ním. V prvním plánu či na první pohled se proto Fórum 50 % na diskursivní úrovni jako feministická organizace (alespoň pro laiky) nemusí jevit. Častěji převládá obecně přijatelnější diskurs rovných příležitostí, či, již odbornějším kruhům určený, diskurs genderový.

„Nakonec tak ty rovný příležitosti už tady nejsou tak, to je jako v pořádku téměř pro všechny, gender jakž takž a feminismus je spíš brán pořád negativně.“ (R1)

Strategii, kterou organizace volí, by bylo možné označit jako neprvoplánový feminismus. Organizace se v první řadě potřebuje dostat k určitým (politickým, mediálním) kontaktům či zdrojům, tj. potřebuje „projít branou“ a teprve pak se může nahlas přihlásit k feminismu a prosazovat feministické cíle. Pokud by takto nepostupovala a za feministickou organizaci se označovala vždy a všude, bylo by pravděpodobné, že by ji tzv. gatekeepers (už například proto, že se jedná často o muže, kterých se feminismus na první pohled netýká) dále nepustili.

„Je to taková strategická volba, protože tím, že prostě my se snažíme oslovit politiky a političky, tak v tomhle musíme být realistky. Ne, že bychom to zapíraly, to rozhodně ne, ale zároveň to nikomu až tak necpeme.“ (R2)

„(A) i jsme se přiklonily k feminismu, že se budem hlásit k feminismu, ale ne aktivně pořád to říkat nebo ne pořád, my jsme feministická organizace, víme to, když se nás někdo na to zeptá, budeme to říkat, ale nebudeme jako první, když potkáme novináře říkat ‚ano, my jsme feministická organizace‘.“ (R5)

„No takže taky máme strategii ne jako říkat úplně první věc ‚my jsme feministky‘, samozřejmě na to vždycky dojde, nemůžu říct, že to zamlčujeme, ale rozhodně se k feminismu hlásíme, považujeme se za feministickou organizaci, ale je to opravdu trošku problematický. Jo jakože spousta lidí, když tohle řekne, tak už vás dál neposlouchá. Takže jako ano, ale neříkáme to hned na začátku a když řekneme,

že jsme feministky anebo že feminismus ano, tak jim říkáme, že co si pod tím představujeme a co si myslíme, že feminismus je a protože tady, co si lidi myslí, že je feminismus, tak o tom feminismus v podstatě není, takže jako to nějak objasňovat.“ (R1)

To, že „neprvoplánovost“ feminismu Fóra 50 % je účinná, ukazuje i reakce političky, která s feminismem nesympatizuje, ale s činností organizace naprosto souhlasí a podporuje ji. Jedná se o příklad předsudků vůči feminismu bez jeho minimální znalosti a neschopnost političky vidět v ženských aktivitách organizace feministické cíle.

„A to je právě hrozně zajímavý, že jsme měly schůzku s KDU a tam paní Šojdrová vlastně říkala, že ona s náma ráda spolupracuje a že feminismus to teda rozhodně jako ne, to teda jí vůbec nic neříká, ale takový organizace jako my, to je dobře. A na to my jsme teda reagovaly, myslím, Lenka říkala ‚ale my to teda rozhodně jsme feministická organizace.‘ (smích) Takže to není tak, že bysme to nějak skrývaly, ale když dojde na věc, tak si myslíme, že naopak je dobře říct ‚ale tohleto ale je feminismus‘ a na druhou stranu víme, že bychom si tím samy jakoby zavřely leckterý dveře, kdybychom se moc až otevřeně k tomu hlásily.“ (R2)

Po takovém „feministickém coming-outu“ však ještě legitimizační snahy nekončí, neboť nastává nevyhnutelná nutnost vysvětlit svému feministicky málo nakloněnému okolí obsah tohoto slova, tj. uvádět na pravou míru předsudky a společenské stereotypy o tom, co feminismus znamená a s jakým feminismem se ztotožňuje Fórum 50 %. I z tohoto důvodu zasahovala správní rada a snažila se eliminovat otevřený či prvoplánový feminismus, neboť si uvědomovala, jakým rizikům a komplikacím by byla organizace neustále vystavována. Členka správní rady hodnotí situaci takto:

„Být v Čechách feministka znamená, že se opravdu zařadíte někam, kde vás nebudou vnímat. Nebude ten hlas prostě slyšet. Mě už to tak štve, že sama o sobě se prezentuju jako feministka, že jsem prostě feministka, jako co je na tom špatného. To není nějaká ideologie, že bych někoho vraždila. Ale vidíte to doteďka v novinách a už prostě, jak ‚támhle ty feministky, ty bláznivý ženský, co nenosej podprsenky!‘ Jenže si myslím, že by nás to opravdu do nějakýho rohu zahnilo, takže my (správní rada – pozn. VB) jsme to hodně nechtěly účelově používat.“ (R6)

Feministické přístupy se mohou také projevat na mnohem subtilnější úrovni, konkrétně v rovině jazyka, tj. používáním genderově korektních jazykových tvarů a formulací. Respondentky si uvědomují, že i důsledně genderově korektní jazyk by mohl být v určitých situacích pro organizaci potenciální překážkou. To se týká konkrétně komunikace s pravicovou ODS, známou svým antifeminismem. Při oslovování ODS proto nepoužívá

organizace v písemné komunikaci s členy a členkami této strany genderově korektní tvary natolik důsledně.

„A samozřejmě součástí té strategie je, třeba už i formulujete jiným způsobem dopis určený někomu z ODS než dopis určený někomu ze Strany zelených. (...) I třeba genderově senzitivní jazyk, to je třeba mít promyšleno a určitě jsme to vždycky dělaly, když jsme rozesílaly nějak takhle nějaký dopisy nebo maily a... samozřejmě když je nějaká pozvánka, tak ta je pro všechny stejná, ale v některých těch případech to opravdu člověk formuluje úplně jinak a zdůrazní. Musíte vždycky vyjít z toho, co ty strany zajímá a nějak je i nepobouřit a souvisí to i přímo s tím jazykem. Jako jestli používat na konci toho slovesa, i když píšeme o sobě jako o organizaci, která je čistě ženská, ‚i‘ nebo ‚y‘.“ (R2)

Otevřené proklamování feminismu se tedy na základě výše uvedených ukázek může jevit jako kontraproduktivní. Organizace potřebuje v první řadě prosazovat své cíle a pokud je za feministické označí či ne, na ně nebude mít velký vliv. Naopak mohou feministické pojmy Fórum 50 % blokovat a ještě více mu znesnadňovat činnost. Jak mi sdělila jedna respondentka, nelze neustále bojovat se vším a všude, což v této situaci bezpochyby platí. Ve výukových programech Otevřené univerzity se studující také seznamují s feministickými teoriemi a všechny ostatní předměty jsou vykládány mj. z feministické a genderové perspektivy. Dle autorky projektu však není třeba slovo feminismus neustále opakovat, neboť může unavovat či demotivovat studující, kteří mají s tímto pojmem problém, důležitá zůstává podstata a obsah tohoto pojmu, které však mohou být prezentovány jinou (pro někoho přijatelnější) formou.

„(J)e to přirozeně začleněný do toho předmětu, že už to je tam zapuštěný, řekněme schovaný, ale ne schovaný schválně, spíš tak, aby neunavovalo to slovo feminismus, protože i ten termín třeba sám o sobě může zbytečně někoho blokovat, ale ta podstata je důležitější než ten termín. Ve většině případů, i když samozřejmě rozumím tomu, když se tam, v tom úvodu je to samozřejmě zmíněný, že feminismus je důležitý, ale nemusí to úplně padnout, že feminismus v každé druhé větě, tak ne.“ (R4)

V následující části se budu zabývat hodnotami, ke kterým se organizace hlásí a které prosazuje.

2.6.3. Nadstranickost a otevřenost – hodnoty organizace

Ve svých výročních zprávách uvádí organizace, k jakým hodnotám se hlásí:

*„rovnost žen a mužů ve všech sférách veřejného a soukromého života
solidarita a podpora všech žen bez ohledu na jejich věk, vyznání, původ, sexuální orientaci*

respekt k jinakosti

parita (s důrazem na rozhodovací procesy) jako předpoklad rozvinuté demokracie

spravedlnost pro všechny

spolupráce a vytváření konsensu

otevřenost a transparentnost

nezávislost na politických stranách a hnutích“ (Výroční zpráva 2006, 2007)

Poukaz na konkrétní hodnoty, jak jsem uvedla výše, je pro organizaci důležitý jednak ze strategického hlediska, neboť přihlášením se k určitým principům a hodnotám komunikuje existenci sociálního problému týkajícího se nenaplňování těchto hodnot. Zároveň Fórum 50 % svými aktivitami a cíly tyto hodnoty vytváří a prosazuje. Přestože výše jich je uvedeno více, zastávím se u těch, o kterých respondentky hovořily nejčastěji.

Aktivity Fóra 50 % jsou velmi úzce spjaty s politickou scénou a konkrétními politickými osobnostmi, které ho podporují, vystupují na společenských akcích, které organizuje, anebo ho přímo prosazují v rámci politické scény. Organizace je vysoce politicky angažovaná, ale snaží se spolupracovat se všemi parlamentními politickými stranami. Jedním z jejích principů je nadstranickost, která je jednak určitým strategickým prohlášením (organizace se prezentuje jako nadstranická, aby nevznikl dojem spřízněnosti s konkrétními politickými stranami), na druhé straně je však hodnotou, kterou se snaží vnést na českou politickou scénu, tj. představuje spolupráci političek a politiků napříč politickými stranami (např. v otázce rovných příležitostí žen a mužů).

„Vždycky se snažíme zdůrazňovat tu nadstranickost, protože přeci jenom ta oblast, ve které působíme je hodně politická a může to nabýt dojmu, že prostě s někým proti někomu.“ (R1)

Díky tomu, že se organizace prezentuje jako nadstranická, má větší potenciál oslovit více zástupkyň a zástupců politických stran, konkrétně z pravice, která se tradičně staví proti pozitivním opatřením, které organizace prezentuje. Jak uvádí respondentka níže, podařilo se tak Fóru částečně narušit stereotypní představu, že téma rovných příležitostí je čistě levicová záležitost.

„Myslím si, že je hodně důležitý, co udělaly (zakladatelky Fóra – pozn. VB), že to nechaly nadstranický, že to není vázaný na jednu konkrétní stranu.(...) A Fórum 50 %, těm se třeba minimálně podařilo oslovit třeba nějaký pravicový političky, že i z nižších úrovní třeba někdo z ODS, což si myslím, že je velkej úspěch, vůbec takhle to trošku narušovat ten stereotyp, že feminismus je nutně jenom nějaká věc levicová a potažmo teda ale komunistická, že jo, protože takhle to ta pravice zneužívá.“ (R4)

Díky své nadstranickosti tak organizace rozšiřuje pole působnosti (spolupracuje částečně i s pravicí) a vnáší do politické diskuse téma rovných příležitostí respektive problematiku politické participace žen jako otázku nadstranickou, která se týká celé politické reprezentace. To představuje důležitý posun – téma je vyvázáno ze stranických ideologií a je prezentováno jako záležitost celé politické reprezentace. Příkladem této snahy je kniha rozhovorů s českými političkami *Čekání na ženský samet*, kterou realizovala má respondentka a vydalo Fórum 50 %.

„Ten můj úvod, nevím jestli jste ho četla, tak tam bylo zmíněný, že to bylo zase trošku nadstranický, trošku jsem tam chtěla rozbít to, že levicový ženy nebo levicový strany, jsou spíš nakloněný tomu tématu, jako může to tak bejt, ale prostě nezpochybnovat to, že v rámci otevřeného dialogu nemůžeme uzavírat dveře pořád opakováním toho, že pravicový ženský to nezajímá, nebo že prostě neřeší nějaký problémy, ale třeba jinak a že se na ničem nemůžeme domluvit.“ (R4)

Na tomto místě již respondentka spojuje nadstranickost s další hodnotou, ke které se organizace hlásí a kterou je otevřenost v nejširším slova smyslu. Jedná se také o hodnotu kterou samo Fórum právě prostřednictvím své nadstranickosti reprezentuje a zároveň se jí snaží prosazovat v současné politice. Byla to také jedna z dovedností, kterou se učily účastnice nadstranických zácviků a která by jim měla pomoci měnit českou politickou kulturu na lepší, protože otevřenější. Otevřenost, o kterou se zde jedná především, se týká názorů a perspektiv, kterým by měla současná politická reprezentace dát prostor. Díky nim by se stala méně homogenní a tím by mohly být reprezentovány pohledy a zájmy dosud marginalizovaných skupin.

„Ty ženský si vyzkoušej navzájem svojí toleranci nebo strategie komunikační, jak v takovém případě hledat spojení, když ta druhá strana je vysazená na určitý věci.“ (R4)

Díky takové politické otevřenosti je snadnější vytvářet nadstranické koalice (např. žen) a prosazovat témata, která jdou napříč stranickými politikami. Otevřenost v politické kultuře může mít podobu otevřeného dialogu, respektu k odlišným názorům i neagresivní komunikaci, které je na současné politické scéně jako šafránu. Tento fakt také otevírá otázku, zda mají ženy vstupem do politiky potenciál měnit politickou kulturu. Respondentka vnímá tuto situaci následovně:

„Tam je tak jako nenápadně natlačený, aby lidi začali přemýšlet nebo aby ty ženy, když už teda, aby byly nové element v politice, tak aby do té politiky vstupovaly trochu s jasnější představou, že tam chtějí opravdu proměnit i politickou kulturu jako takovou, protože prostě tvrdý lokty nesedí, myslím si, většinu lidí, chlapům, ženským a možná spíš ženský, tím jak jsou socializovaný, prostě aby byly potichu, aby se moc nikde netlačily, tak prostě pro ně je to úplně katastrofální, pro většinu, myslím si, že i pro otrkaný ženský, který si uměj říct, tak ta tlačeničky v politice a ty manýry, co tam mají, tak to je hrozný, no.“ (R4)

V této ukázce hovoří respondentka o potenciálu žen proměnit politickou kulturu, nehovoří konkrétně o vnášení otevřenosti do politiky, ale o způsobu nové komunikace, jíž je otevřenost bezpochyby součástí. Ukazuje se také, že cílem organizace není pouhé zvýšení počtu žen v politice, ale s jejich vstupem do ní také změna politické kultury. Tyto změny nemusí vůbec souviset s esencialistickým pojetím ženských vlastností a schopností, kterými by měla být politika obohacena. To je evidentní z výše uvedené výpovědi. Ženy se otevřenosti, respektu a hledání konsensu totiž musí také během zácviku učit. Zároveň, jak předpokládá respondentka, nemusí být styl agresivní politické kultury vlastní ani mnoha mužským politikům. Otevřenost je také vlastní feministickým přístupům, ať už na aktivistické či akademické úrovni, zároveň má ale určitý přesah. Dle respondentky jde o schopnost vzájemného porozumění i přes určité názorové rozdíly, o schopnost naslouchat druhému a nestavět se a priori do opozice.

„Jo, třeba jít trochu víc do hloubky a ne jenom nálepkovat někoho je nebo není feministka. No, doufám, že z toho nevyzní, že se feminismu úplně vyhejbám, to prostě vůbec ne, ale spíš mě připadá strategicky, že já se nestydím zeptat se ‚jak se vymezujete k feminismu?‘, ale zároveň třeba dávám větší prostor proto, abych taky nechala promluvit tu osobnost. Že není pro mě apriorně nejdůležitější, jak kdo rozumí feminismu, ale asi jakou má kapacitu si porozumět s lidmi bez rozdílu bez ohledu na rozdíly na momentální rozdíly názorový.“(R4)

Šířením hodnot jako je nadstranickost a otevřenost uplatňuje Fórum 50 % určité feministické principy v politice, snaží se tak nejen měnit politiku prosazováním genderové rovnosti, ale také jde organizaci o změnu charakteru politiky, která, pokud bude více otevřenější odlišnostem a různorodosti názorů, bude také více potenciálně i demokratičtější.

Shrnutí

V této kapitole jsem představila hlavní posuny ve způsobu prezentace Fóra 50 %. Feministická organizace je vinou českých antifeministických nálad nucena vyvíjet mnoho strategií, kterými legitimizuje svou existenci a tím také sociální problém, který se snaží řešit. Příčinou hlavního přehodnocení způsobu, kterým organizace vystupuje navenek, byl negativní obraz občanského aktivismu ve společnosti a mezi politickou reprezentací. Aktivity proto realizuje umírněně s důrazem na profesionalitu a racionalitu, neboť si potřebuje zachovat statut seriózního politického partnera při oslovování politických stran. Konkrétně mezi tyto strategie patří výzkumná činnost a potažmo možnost argumentovat statistickými daty, profesionální vystupování zaměstnankyň a odkaz na Evropskou unii jako autoritu prosazující genderovou rovnost. Samostatnou kapitolu jsem věnovala tomu, jak se tato feministická organizace vyrovnává s negativním obrazem feminismu v českém prostředí. K feminismu se sice hlásí, ale nikoliv prvoplánově, což by mohlo být kontraproduktivní při komunikaci s politickými stranami i veřejností, hrozilo by totiž riziko apriorního zavržení organizace právě proto, že se označuje za feministickou. K feminismu se Fórum 50 % hlásí až ve druhém plánu, teprve tehdy, když získá v diskusi pevnou pozici. Mnohdy se také k feminismu přiznává pouze pasivně, tedy pouze, jsou-li k tomu členky organizace vyzvány. Poslední strategií je poukaz na hodnoty, které naší politice chybí a na které se organizace odvolává a které také sama prosazuje a ztělesňuje. Jde především o nadstranickost a otevřenost. Pokud se otevřenost stane součástí české politické kultury, budou i ženy mít snadnější přístup do politiky, čímž bude posílena celá česká demokracie jako taková.

2.7. Lámání ledů aneb Pozitivní průlom v prosazování politické participace žen

2.7.1. Záblesky otevřenosti na politické scéně

Přes proklamovanou nadstranickost spolupracuje Fórum 50 % více s těmi politickými stranami, které jsou vyrovnávání šancí žen a mužů v politice otevřenější. V kapitole věnované bariérám jsem věnovala jednu část genderové slepotě politických stran. Na tomto místě bych se naopak chtěla zaměřit na pozitivní zkušenosti, které mají mé respondentky se spoluprací s některými politickými stranami či konkrétními političkami.

Tyto záblesky otevřenosti v rámci politického prostředí, které je problematice celkově spíše nepříznivé, mají hned několik různých příčin. (1) Jedná se spíše o levicové a středové strany, součástí jejichž politických programů je podpora rovných příležitostí, k rovným příležitostem se hlásí tedy už z podstaty své levicové politiky. (2) Strany projevují o lobbovací schůzky a exkluzivní informace Fóra 50 % zájem z určité zvědavosti, tj. zajímá je, jak jsou na tom v porovnání s ostatními politickými stranami v otázce podpory politické participace žen. (3) Velký zájem o činnost organizace a problematiku mají ženy političky napříč všemi politickými stranami, neboť se jich podobná problematika samozřejmě dotýká mnohem víc než jejich mužských kolegů.

Míru otevřenosti vůči cílům, které Fórum 50 % prosazuje, zjišťují respondentky nečastěji během lobbiových schůzek a v průběhu komunikace s jednotlivými stranami, která schůzkám předchází. Respondentky hodnotily velmi pozitivně spolupráci především s levicovými stranami, nejčastěji s KSČM. Tato strana je, jak se zdá z analyzovaných výpovědí, de facto ideálem otevřenosti a spolupráce s Fórem 50 %. Tato strana bere problematiku vážně a snaží se reflektovat návrhy na zlepšení a konstruktivní kritiku ze strany organizace. KSČM také k Fóru 50 % přistupuje s vážností a vnímá ho jako opravdového politického partnera.

„(N)ám se nejlíp spolupracuje s komunistama. Jako komunisti nás tam pozvou oficiálně, je tam celej poslaneckej klub, je tam předseda, je tam místopředseda, jsou tam poslankyně, dělaj z toho zápis. Jako opravdu berou nás vážně ty komunisti. Jako jsou schopný sami říct, proč vlastně se jim to nepodařilo ty kvóty tam mít nebo proč zas ty ženský tam nemaj na těch kandidátkách. No, tak takhle bysme si to představovaly. Že o to má zájem vedení strany, že tam příjdou poslanci, poslankyně, vedoucí, předseda poslaneckýho klubu, že si nás vyslechnou, že je ještě zajímá, co ještě mohli, jestli jako pobavit se o tom, co úplně nešlo.“ (R1)

„(U) komunistů a tam zas to bylo takový, tam zas jakoby nás přijal ten předseda a bylo tam asi pět lidí, hlavounů, takže z tohoto hlediska to bylo úspěšný a díky tomu, že oni jsou nějak otevřený těm ženským tématům, tak to i byla veskrze příjemná, no. Vysvětlovali nám, proč některý věci nejdou, jakože taky bojujou s těma krajema, co oni si nanominuju a že nějaký doporučení se ne vždy dodrží. Ale tak to oni si jako soudružsky vytknou.“ (R3)

Nejen komunistická strana, ale i levicová ČSSD a spíše středová Strana zelených jsou pozitivně nakloněny rovných příležitostem. Vyplývá to i z jejich programových dokumentů a celkové stranické ideologie, jejíž součástí je také ochrana lidských práv a menšin. Tyto strany mj. uplatňují nějaký typ vnitrostranických kvót³⁸.

„Tak samozřejmě Zelený i KSČM jsou velice otevřený a vstřícný.(...) S těma levicovýma, středovýma je to mnohem snazší, ty jsou tomu tématu přístupnější, protože klasicky to téma rovných příležitostí zapadá do té jejich celkové ideologie. A s tím teda souvisí potom, nakolik my máme šanci tam něco ovlivnit, něco trošku posunout.“ (R2)

„Obecně ty Zelený jsou tomu nejvstřícnější, i třeba ten program měli úplně výborně zpracovanej, ted' jak to prosazujou, to je zase jiná věc, ale teoreticky jsou k tomu moc otevřený nejenom ženy, ale i třeba muži v rámci té strany. Maj třeba genderovou sekci, Bursík byl k tomu tématu hodně otevřený. ČSSD a komunisti teoreticky v tom programu byli k tomu otevřený, i ty jednotlivci třeba ženy i muži v těch stranách a dalo se s nima o tom tématu bavit, ale neměli teoreticky to určitě zpracovaný a nebrali to jako feminismus, ale takhle otevřený k tomu prostě byli.“ (R5)

Strana zelených, která pravidelně vyhrává soutěž organizovanou Fórem 50 % Strana otevřená ženám, je ohledně podpory rovných příležitostí podstatnou výjimkou na české politické scéně. Svým programovým zaměřením spadá ke stranám environmentálním, což ji předurčuje k největšímu zastoupení žen v parlamentu. K tomu se připojuje další aspekt strany, kterým je její novost na politické scéně (Šprincová 2007: 61). Dosud jsem ukázala, že, dle respondentek, jsou levicové či středové politické strany rovným příležitostem a celkové komunikaci s Fórem 50 % otevřenější. Na konci této podkapitoly však ukážu, že ne vždy jsou rovné příležitosti pouze záležitostí politické levice a středu.

³⁸ ČSSD má jako jedna ze dvou parlamentních stran zakotveny ve svých stanovách kvóty pro zastoupení žen v orgánech strany ve výši 25 %. U KSČM sice žádné formální opatření neexistuje, ale bylo schváleno doporučení, aby byly ženy dosazovány na kandidátních listinách do třetího místa. Strana zelených má ve svých stanovách zakotveno pravidlo, dle kterého je z každé trojice nominovaných členů vždy nejméně jeden člen opačného pohlaví, to platí jak pro orgány strany, tak pro sestavování kandidátních listin (Šprincová 2007: 51-63)

Nyní se však zastavím u poměrně ojedinělého postřehu respondentek, podle kterého některé politické strany projevují zájem o komunikaci s Fórem 50 % za účelem získání cenných, ba dokonce exkluzivních informací, které organizace vytváří. Tento zájem je však veden částečně instrumentálně ke zjištění, jak si strana vede v porovnání s ostatními v otázce politické participace žen a podpory rovných příležitostí. K tomu slouží nejen mediální soutěž Strana otevřená ženám, která má i silný lobbovací potenciál, ale i lobbovací schůzky, na kterých jsou stranám nabídnuta statistická data a genderové analýzy týkající se té které strany ve srovnání se stranami ostatními. Naprostým, slovy jedné z respondentek, trumfem byly výsledky výzkumu veřejného mínění týkající se problematiky žen v politice a názorů veřejnosti na pozitivní opatření, o které měly strany obrovský zájem, neboť názory veřejnosti jsou pro politické strany klíčové.

„Takže my jim řeknem: ‚vy jste měli jenom tohle, ale ČSSD měla tohle a KDU měla tohle.‘ A oni, přece jen je tam ta politická soutěž, tohle je třeba zajímat. No a pak, co je hodně zajímavé, byly výzkumy veřejného mínění, my jsme dělaly dva roky, když jsme měly z toho projektu peníze, tak jsme dělaly výzkum veřejného mínění. Jako jak lidi vnímají nedostatek žen v politice. Jako jestli by se to mělo řešit, jestli to vůbec vnímají. A to je hodně zajímavé. Protože to byl v podstatě názor voličstva, tak to je zajímavé.“(R1)

Dosud se může zdát, že rovným příležitostem jsou nakloněny pouze levicové a středové strany. Představu, že pravicová politika, v České republice reprezentovaná parlamentní ODS, tuto tematiku nepodporuje, vyvrací fakt, že určité osoby z této části politického spektra o ni zájem projevují. Jedná se o regionální političky ODS. Fórum 50 % navazuje úspěšnou spolupráci s pravicovými regionálními političkami, které jsou podle zkušeností respondentek problematice mnohem otevřenější. Samy političky mají totiž mnoho osobních negativních zkušeností s prosazením se na regionální i komunální úrovni. Některé z nich prošly nadstranickými zácviky organizovanými Fórem 50 % a jistě také díky nim jsou schopny citlivěji vnímat problematiku žen v politice. Nadto se jich samozřejmě také osobně týká. Tyto ženy si také mnohem silněji uvědomují potřebu vytvářet nadstranické koalice žen na regionálních i celostátních úrovních³⁹ a jsou nakloněné zavádění pozitivních opatření.

³⁹ K tomuto účelu byla založena absolventkami nadstranických zácviků platforma Česká prezidentka. Slouží k vzájemné komunikaci mezi političkami a v jejím rámci se organizují pravidelná setkávání a společenské akce.

„ODS je v podstatě naprosto nedobytná a třeba máme ale úžasný kontakty na političky ODS v krajích, ale jako tady v Praze to je neprůstřelný.“ (R2)

Konkrétním příkladem takového průlomu do konzervativní ideologie ODS je regionální politička, která úzce spolupracuje s Fórem 50 % a zorganizovala v Pardubicích setkání političek.

„No, tam u té ODS je velkej rozdíl mezi těma, co jsou v Praze a těma, co jsou v regionech, že prostě s regionálníma odsáčkama máme úplně výborný vztahy. Teď dokonce spolupracujem s Pardubickým krajem, kde máme Janu Smetanovou, jakože v partnerství s náma půjdou do rovných příležitostí na trhu práce, tak to myslím, že je dobrý. A že Jana Smetanová by nehlasovala proti antidiskriminačnímu zákonu asi.“ (R3)

Pro ukázkou názorové nejednotnosti v rámci ODS a srovnání s názorem poslankyně Jany Rybínové uvedeným na str. 63 zde cituji postoj Jany Smetanové k aktivní podpoře žen do politiky (rozhovor byl poskytnut pro Fórum 50 %):

„Domnívám se, že po přechodnou dobu by ženy měly mít podporu. Bez kvót nebo nějakých jiných podpůrných opatření se situace ještě velmi dlouho nezmění. Znáám hodně žen, které by o práci v politice měly zájem, ale nedostanou od mužů šanci být na volitelných místech kandidátek.“ (Jana Smetanová, z rozhovoru pro F50%)

Podpora pozitivních opatření některými pravicovými političkami⁴⁰ a obecně jejich vstřícnost k problematice rovných příležitostí je důkazem toho, že protiklad levice versus pravice v této otázce je do jisté míry falešný a že rovné příležitosti nejsou výhradně tématem levicových ideologií. Dokazují to také příklady některých západních zemí, ve kterých se konzervativní strany hlásí k podpoře rovných příležitostí⁴¹. Důležité je také to, že falešnost protikladu, o kterém zde hovořím, lze dokázat i z druhé strany, tj. na chování stran označovaných za levicové nebo středové. Ty se k podpoře rovných příležitostí sice hlásí, nicméně, jak jsem ukázala v kapitole o bariérách, jejich podpora má mnohem častěji

⁴⁰ Patří mezi ně mj. také Jana Hybášková, europoslankyně za stranu SNK-ED, pod jejíž záštitou vydalo Fórum 50 % brožuru *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?*, a která s organizací pravidelně spolupracuje.

⁴¹ To je patrné např. z příspěvku rakouské konzervativně-pravicové poslankyně Marie Rauch-Kallat na konferenci „Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnosti uplatnění pozitivních nástrojů.“ organizované Fórem 50 % v roce 2008 a uveřejněného ve stejnojmenném sborníku. Této političce se podařilo ve své pravicové straně (ÖVP) prosadit vnitrostranické kvóty.

charakter čistě formální či povrchní. O tomto problému hovořila v části 2.5.1. většina mých respondentek.

K pozitivnímu postoji pravicových političek k problematice je ještě třeba dodat, že se jedná o ženy-političky celkově, které prokazují nejvyšší genderovou senzitivitu vůči rovným příležitostem a zároveň projevují zájem o aktivity organizace. O tom jasně hovoří počty žen, které dosud absolvovaly nadstranické zácviky (je jich už více než 100 a další se přidávají), které jsou zároveň členkami platformy Česká prezidentka. Poptávka po zácvicích (i ze strany zkušených političek) a vytvoření platformy je projevem dosavadního volného místa v nabídce služeb pro ženy, které se chtějí angažovat ve veřejném životě, a které Fórum 50 % svými aktivitami vyplňuje. Z následující ukázky je patrné, že političky stále mají o aktivity a spolupráci s organizací zájem a někdy ji také samy iniciují:

„(N)a druhou stranu mám pocit, že furt o tu naši práci je zájem, že včera volala jedna radní z Vysočiny, že by s náma chtěla uspořádat setkání političek, který mají zájem o naše školení.“ (R3)

V této podkapitole jsem ukázala, že téma rovných příležitostí jde napříč politickým spektrem, neboť se týká především žen, které, přestože v malém počtu, jsou zastoupeny ve všech politických stranách a mnoho z nich si uvědomuje jeho naléhavost. Zároveň jsem v této části na základě výpovědí mých respondentek demonstrovala, že částečná otevřenost vůči tématu politické participace žen existuje ve všech parlamentních politických stranách.

2.7.2. Posuny ve vnímání tématu a aktivizace političek

V předcházející podkapitole jsem ukázala, že politická scéna není vůči tématu, o kterém je zde řeč, natolik rezistentní, jak by se mohlo na první pohled zdát. Toto představuje částečně pozitivní podmínky, ve kterých organizace působí. Díky částečné podpoře některých političek a politiků tak dosahuje přes množství bariér důležitých úspěchů. Ty se netýkají jenom pozitivních posunů na politické scéně, ale i v médiích a ve veřejném mínění. Díky Fóru 50 % se problematika politické participace žen stala relevantním tématem, organizace sama si vybudovala silnou pozici v rámci českého občanského sektoru a je vnímána jako důležitý partner politických stran. Pozitivním posunem je také radikalizace některých političek, které si začaly uvědomovat potřebu aktivní podpory žen vstupujících do politiky.

Fórum 50 % odvádí v komunikaci s politickými stranami a médií mravenčí a dlouhodobou práci, která, i přes převažující nezáměr těchto nejvýznamnějších veřejných

aktérů, má pozitivní dopady. Respondentky si uvědomují, že od roku 2006, kdy začala organizace intenzivně působit, se jí podařilo vytvořit z tématu žen v politice relevantní mediální a politické téma.

„Určitě co se daří je to, že se podařilo vůbec udělat vlastně z toho nízkýho zastoupení žen v politice relevantní téma. Když jsme začínaly, tak to tak ještě nebylo a teď vlastně nezávisle i na našich analýzách i tiskovkách člověk naráží běžně, i třeba v těch regionálních denících na to, že když jsou volby, tak ty novináře napadne podívat se, kolik je tam teda žen. A že minimálně teda médiu je toto vnímáno jako téma.“ (R2)

Na mediální úrovni nastal i posun v charakteru prezentace tématu. Dle respondentky ubývá stereotypních a genderově necitlivých mediálních výroků a zdá se, že se diskuse posouvá i od klasického „proč ano, proč ne“ v souvislosti s přítomností žen v politice. Média začínají prezentovat téma spíše jako sociální problém, což je jistě pozitivním důsledkem práce Fóra 50 %, které jim pravidelně poskytuje statistické údaje o ženách v politice, které jsou stěží zpochybnitelné.

„A i mám pocit, že i v médiích se to mění. Jako nemění se to z měsíce na měsíc, ale přece jenom po třech, pěti letech si myslím, že ty média udělaly velkej krok dopředu. Ono to ty první dva tři roky to furt bylo ‚a proč by mělo bejt v politice víc žen‘ anebo taková ta klasická otázka, jestli ty političky tu politiku jako zlepší nebo zkulturní. Plus takový ty hrozný řeči, že ženy maj bejt v politice jako krásný, aby se bylo na co dívat a tady ty otázky jsou fakt hrozný. No tak to se mi zdá, že ty média udělaly velkej skok dopředu a v tom výzkumu veřejnýho mínění to vypadá, že i ta veřejnost se jako vyvíjí pro, ale je to dlouhodobej proces no tohle.“ (R1)

„Já si myslím, že jako my totiž mediálně a mentálně přemejšlíme, jak je to jako blbý nebo že když vydáváš tu zprávu, tak je to o tom, že je to blbý a skandální a opravdu hrozný, na druhý straně těch článků nebo rozhovorů, který se zabývají ženama v politice nebo který se o to otřou, tak jich je mnohem víc, suverénně je jich mnohem víc, než jich bylo před lety.“ (R3)

Vedle úspěchů v mediální oblasti se organizaci také podařilo stát se seriózním politickým partnerem. Organizace se jednak stala na politické scéně známou, neboť udržuje pravidelné kontakty s některými političkami a politiky, pravidelně je informuje, rozesílá pozvánky a dopisy celému Parlamentu České republiky, tj. svými neutuchajícími snahami se neustále dostává do povědomí české politické reprezentace. Je to bezpochyby také díky expertní činnosti, kterou provádí. Genderové analýzy kandidátních listin a volební programy jsou

naprosto exkluzivními informacemi, které před vznikem organizace nebyly v českém prostředí vůbec dostupné.

„(M)yslím si, že určitě to, že jsme poměrně respektovaná organizace, v tom svém oboru, jsme brány jako, že víme o čem mluvíme, že máme tu odbornou znalost. A že se nám podařilo opravdu to téma protlačit. Možná nebo určitě to souvisí s tím, že jsme se vyskytly ve správnou dobu na správném místě, ale je to určitě i z velké části vyloženě naše zásluha, si myslím.“ (R2)

Konkrétním úspěchem Fóra 50 % byl výsledek spolupráce s ČSSD, jejíž vedení se po lobbyingové schůzce s pracovníci rozhodlo zavést vnitrostranické kvóty na kandidátní listiny.

„Já si myslím, že se to dá posouvat a že Fórum spoustu věcí dělalo. To, že ČSSD navrhla kvóty, který jako neprošly, ale navrhla, komunikovala s náma, že se sešli s náma nebo s Lenkou, nevím jako politici na úrovni, bejvalej premiér, předsedové politických stran, to téma se vůbec dostalo do médií, takže já si myslím, že Fórum jakoby postupně krok za krokem to posouvá, samozřejmě je to věc, která je dlouhodobá, je to běh na dlouhou trať, ale myslím si, že se to docela daří, no.“ (R5)

Velmi významných úspěchů bezpochyby dosahuje organizace při posilování žen, tzv. motivačním empoweringu, který je náplní nadstranických zácviků, setkávání političek a činnosti platformy Česká prezidentka. Tato metoda tzv. consciousness-raising groups, skupin pozvedávajících sebevědomí (více viz Phillips na str. 56) je velmi účinná pro uvědomění si např. toho, že ženy nejsou individuálně neschopné uspět v politice, ale že se jedná o systematické diskriminační praktiky, v důsledku kterých jsou neustále za neschopné sebou i svým okolím považovány. Toto je možné si uvědomit pouze při společných diskusích a sdílení osobních zkušeností. Toto pozvedávání sebevědomí má pozitivní efekt také v tom, že se ženy začínají více aktivizovat a spolupracovat.

„(R)ozhodně se mi zdá, že třeba, jak pořádáme ty setkání s političkami v regionech, krajských se zastupitelkami a starostkami, že opravdu se ty ženy radikalizují.“ (R1)

„Myslím si, že trošičku upozornit na ten problém, jako zvýšit tu senzitivitu na veřejnosti i v rámci politických stran a shromáždit kolem sebe skupinu žen političek, který to téma prosazují nebo jsou si toho vědomý, když už to aktivně neprosazují, což je hrozně těžký v politice, tak ale ví, že to je problém a uvědomují si to.“ (R5)

Pozitivním příkladem změny názoru je také pravicová politička Jana Hybášková, která dříve vystupovala proti zavádění pozitivních opatření, dnes si však jejich nutnost uvědomuje. Z toho důvodu také často spolupracuje s Fórem 50 %, vystupuje na konferencích a panelových diskusích o ženách v politice a pod její záštitou vydala organizace brožuru o pozitivních opatřeních *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?*. V předmluvě reflektuje Hybášková změnu svých názorů:

„Když jsem před několika lety kandidovala do Evropského parlamentu, mé stanovisko bylo jednoznačné: ‚Ne, nejsem pro kvóty. Já se do politiky dokážu dostat sama a nepotřebuji k tomu žádné berličky.‘ Dnes se za to stydím. (...) Dnes jsem přesvědčená, že ženy, které jsou proti kvótám a zastávají jejich nepotřebnost, jednají sobecky a krátkozrace.“ (Více žen do politiky..., s.5)

2.7.3. Posuny v diskursivní úrovni – propojení diskuse o participaci a reprezentaci

V této podkapitole se zaměřím na to, jak Fórum 50 % přispívá k posunům ve veřejné diskusi o ženách v politice. Pro český veřejný diskurs o této problematice je typické, že odděluje téma účasti žen v politice a téma reprezentace zájmů žen, jakoby ani neměla nic společného. Pozornost je věnována především tomu, co mohou ženy vnést do politiky než tomu, co mohou politika a ženy v politice přinést ženám. Dle Havelkové nerozlišuje český veřejný diskurs mezi otázkou politické participace a politické reprezentace, více viz teoretická část, podkapitola 1.2.2.2. (Havelková 2006: 37, 38).

Myslím si, že na základě výpovědí mých respondentek a studia aktivit Fóra 50 % lze tvrdit, že organizace významně přispívá v tomto ohledu k posunu ve veřejném diskursu. Svědčí o tom jednak její činnost, neboť organizace se nezaměřuje pouze na zvýšení počtu žen v politice či na vyrovnávání šancí žen a mužů ve veřejném životě, ale jejím cílem je také dosažení toho, aby ty ženy, které se do politiky dostanou, reprezentovaly zájmy ostatních žen. Tento cíl je formulován na webu organizace následovně:

„Protože rozhodovací procesy výraznou měrou ovlivňují život a fungování celé české veřejnosti, je v zájmu nás všech odstranit současnou genderovou nerovnováhu v rozhodovacích procesech. To povede ve větší míře k naplnění demokratických principů a ozdravení politického klimatu a nastolení některých politických témat, která byla dosud opomíjena.“

Organizace Fórum 50 % vznikla s poměrně jednoznačným cílem, kterým je prosazení vyššího počtu žen do rozhodovacích pozic na všech úrovních. Jak vyplývá z názvu organizace, v ideálním případě by se jednalo o paritní zastoupení žen a mužů. Za částečný úspěch by organizace považovala překročení hranice 30 %, které je obecně považováno za kritické. Nad hranici 30 % je každá skupina (nejen ženy) schopna prosazovat své zájmy a není již minoritou.“ (důraz – VB; www.padesatprocent.cz)

Konkrétním příkladem těchto snah je nadstranický zácvik pro političky, v rámci kterého se ženy učí genderové citlivosti a schopnosti reprezentovat zájmy žen, vznášet relevantní genderová témata např. prostřednictvím spojování se v nadstranických koalicích při řešení témat, které jdou napříč pravolevým politickým spektrem.

„(Z)ácviky pro političky. To bylo takový víkendový školení pro ženy, který v politice jsou a i který do politiky chtějí. A bylo to samozřejmě že to byla nějaká výchova k tomu, jak napsat tiskovou zprávu, jak uspořádat tiskovou konferenci, jak se učit cizí jazyk, jak vstřebávat takový hrozný množství těch informací, ale bylo tam jako, ale celým se to táhlo taková genderová senzitivizace těch žen. Takže i ty, který v politice jsou, aby vůbec ty genderové témata tam nějak reflektovaly a ty který tam přijdou, aby je tam vůbec vznášely.“ (R1)

Pracovnice organizace si uvědomují, že nelze jen argumentovat ve prospěch vyššího zastoupení žen, ale je třeba připomínat, že tyto ženy na základě svých odlišných životních zkušeností potřebují být reprezentovány v politickém rozhodování. Cílem organizace není mechanické vytvoření pouhého zrcadlového odrazu společnosti – padesát na padesát. Politika je oblast specifická právě v tom, že političky a politici jsou voleni občany a občankami a ti na ně delegují pravomoci rozhodovat o jejich vlastních životech. Slovy Spivak (respektive Marxe) jde o reprezentaci typu *Vertretung*, nikoliv *Darstellung*. Proto apel na vyšší zastoupení žen v politice nesměruje jenom k dosažení spravedlivějšího přístupu k političkám (tj. možnost realizovat svou politickou kariéru), ale je zaměřen také (a hlavně) na spravedlnost vůči celé společnosti, jejíž členové a členky budou nyní ve volených orgánech reprezentováni spravedlivěji. Tento apel je veden jednak snahou dosáhnout spravedlnosti, jednak snahou o prohloubení demokracie. Právě z těchto důvodů, jak argumentuje Phillips, není práce politika či političky pouze určitým typem profese. Podreprezentace žen ve volených pozicích není analogická s nízkým zastoupením žen např. v managementu. Ženy ve volených pozicích totiž nejsou jen samy za sebe, ale reprezentují (nebo by reprezentovat měly) zájmy svých voliček, které mají odlišné životní zkušenosti a právě ty jsou dosud v politice výrazně podreprezentovány (Phillips 1998: 64-66).

„(Ř)ikáme, že by ženy měly být víc v politice, že tam chyběj ty témata, že by tam měly být zastoupený, reprezentovat zájmy.“ (R1)

Respondentky si také uvědomují, jak je důležité, aby byly jejich postoje resp. postoje organizace k otázce participace a reprezentace žen srozumitelné, dobře vyargumentované a

pro českou veřejnost pochopitelné. A právě hlavním argumentem, který používají, je potřeba, aby ženy byly v politice reprezentované.

„Jakože argumentovat tím, že ženy kultivují politiku prostě není tak udržitelný jako argumentovat třeba tím, že jde o to zastoupení těch různých náhledů a o pokrevání potřeb, jak mužů, tak žen.“
(R3)

„No, my jsme spíš řešily, proč jako by měly být ženy v politice a protože ty když řekneš, že je potřeba, aby tam byly, tak zároveň s tím řekneš, že jsou jakoby nějaký jiný, že jo. Protože proč by tam měly být, kdyby nebyly jiný. Tak jsme řešily, jak pojmout tohle. Pak jsme se třeba jako strategický esencialistky jsme řekly ‚no teď v takovýhle situaci prostě to vypadá takhle, ženy jsou vychovávány jinak, mají jiný životy a proto je důležitý, aby teď v tuhle chvíli v politice byly‘. Což si myslím, že je v České republice účinný, prostě ty nemůžeš mít nějaký teoretický koncepcie genderu, že v podstatě žena a muž jsou kategorie, který neexistují a s tím někoho oslovovat, prostě to nebude fungovat. Jediná strategie, která funguje je říct tohle, prostě ‚ženy mají jiný životy, ale jsou ve společnosti a proto je důležitý, aby v té společnosti byly.‘“ (R5)

Fórum 50 % bylo koneckonců právě z těchto důvodů založené. Jak uvádí jedna ze zakladatelek, potřeba změnit podreprezentovanost žen v české politice byla jedním z prvních impulsů k založení organizace.

„Myslím si, že každý z nás, třeba já jsem měla takovou svoji osobní potřebu, nebo spíš svůj osobní postoj, že bych chtěla, aby bylo v politice více žen i poté co, jak jsme o tom mluvily s tím kolegou, tak mi vlastně došlo, akorát že jsem o tom nikdy nepřemýšlela, že se cítím nezastoupena, že bych byla ráda, aby tam byl někdo, kdo mluví i za mě. Že řada z těch věcí, který se v politice dějou a který se mi nelíbí, chtěla bych klidně aby se třeba děly, ale aby se děly i s nějakým dalším, další nějakou složkou, kterou by tam vnesly podle mě i ženy.“ (R6)

Problematika politické reprezentace žen je samozřejmě mnohem složitější a bývá zpochybňovaná z různých teoretických úhlů (viz kapitola o problému skupinové reprezentace 1.2.1.2.), nejčastější výtkou je obvinění zastánců/zastánkyň skupinové reprezentace z redukcionismu, který omezuje ženy pouze na jednu (genderovou) identitu a nezohledňuje další, jako je rasa, třída, etnicita, věk či sexualita. Ze strategického hlediska, při obhajobě potřeby zvyšování politické participace a reprezentace žen, je však na místě opouštět tyto teoretické koncepty a pojetí reprezentace strategicky zjednodušovat. Právě takovým příkladem je rétorika Fóra 50 %.

Shrnutí

V této kapitole jsem se zaměřila na pozitivní přístupy politických stran ke sledované problematice. To se týká především stran levicových a středových, celkově (a logicky) mají k problematice blíže ženy političky, proto se i v pravicové ODS objevuje určitá poptávka, právě ze strany političek, po potřebě řešení aktivní podpory žen v politice. Fórum 50 % také úspěšně prostřednictvím lobbingu a posilování žen působí na politickou reprezentaci a média. Z politické participace žen se stalo relevantní a seriózněji vnímané téma, organizace si vybuodovala silnou pozici v rámci české občanské společnosti a stala se důležitým partnerem politických stran v řešení dané problematiky. Fórum 50 % také výrazně přispívá k posunům ve veřejném diskursu. Naivní tázání „ženy v politice ano či ne?“ a nepochopitelné rozpojování témat politické participace a reprezentace se díky organizaci posouvá k informovanější diskusi spojující právě tyto dva aspekty dané problematiky. Politickou participaci žen nelze oddělovat od reprezentace zájmů žen, což si organizace uvědomuje a svými aktivitami také naplňuje.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem představila teoretická východiska a výsledky případové studie organizace prosazující vyrovnávání šancí žen a mužů v politice a veřejném životě, Fórum 50 %. V metodologické části jsem si položila výzkumnou otázku, zda „může činnost neziskové organizace suplovat funkci státu a politických stran v otázce podpory politické participace žen“. Při hledání odpovědi jsem se zaměřila ve své studii na dvě základní věci: (1) sledovala jsem fungování organizace Fórum 50 %, studovala její aktivity a strategie a rovněž jsem se (2) zaměřovala na společensko politický kontext, ve kterém působí, tedy na podmínky jejího fungování. V teoretické části jsem tyto podmínky představila a v empirické je podpořila analýzami rozhovorů s členkami organizace. Tato dílčí analýza de facto potvrzuje fakt, že současná politická situace je prosazování politické participace žen nepříznivá. A to ve dvou ohledech. Jeden se týká negativního či indiferentního přístupu současné politické reprezentace k českému občanskému sektoru. (Ženské) neziskové organizace nejsou dostatečně finančně státem podporovány, občanský aktivismus u nás nemá dlouhou tradici a proto také bývá často nahlížen s nedůvěrou politických stran a jejich neochotou považovat neziskové organizace za seriózní politické partnery. Druhým negativním aspektem je obecná neochota řešit podreprezentaci žen ve volených a mocenských pozicích. Tento přístup plyne částečně z konzervativních přístupů současné vlády, z nedůvěry v zavádění pozitivních opatření a vůbec z odporu k u nás doslova demonizovanému slovu kvóty a z totální mystifikace o tom, co je to feminismus. Přibližně v takovém kontextu působí Fórum 50 %. Že svou pozici nemá na tomto poli jednoduchou, je snad zbytečné dodávat.

Organizace je proto nucena neustále legitimizovat nutnost řešení nízkého zastoupení žen v politice. Aby byla považována za partnera politických stran ve zlepšování situace, musí vystupovat profesionálně, umírněně a s minimálními projevy aktivismu, které by ji v očích politické reprezentace jen zdiskreditovaly. Přestože jde o feministickou organizaci, uvědomuje si, že vzhledem k obecné české averzi k tomuto pojmu, je třeba s tímto označením pracovat velmi opatrně a promyšleně. Organizace se tedy neustále vystavuje vnitřní kontrole a autocenzuře, aby nedala příležitost k tomu vzbudit o sobě pochyby na mediální a politické scéně. Své jednání a vystupování stále podřizuje očekáváním svého víceméně konzervativního okolí, což ji nutí uchýlovat se, slovy Mirka Vodrážky, k určitému institucionálnímu konformismu.

I přes tyto překážky se však Fórum 50 % daří realizovat množství aktivit, které postupně přispívají ke změně. V očích alespoň některých politických stran se stala uznávaným partnerem v diskusi o dané problematice, na mediální úrovni se částečně podařilo z nízkého zastoupení žen v politice vytvořit relevantní téma a v oblasti empowermentu političek je velkým úspěchem postupné spojování (či spojenectví) žen a jejich radikalizace. Organizace také výrazně přispěla k posunu ve veřejné diskusi tím, že propojuje téma politické participace a reprezentace žen, které český veřejný diskurs nevnímal jako dvě neoddělitelné věci a neustále je rozpojoval (Havelková 2006).

Vrátím-li se nyní k výzkumné otázce, pak na ni lze odpovědět: ano, Fórum 50 % může činnost státu a politických stran v otázce podpory politické participace žen suplovat. Ono ji totiž již dávno supluje. Nicméně ji nemůže stoprocentně nahradit, protože tato několikačlenná nezisková organizace nedisponuje dostatečnými zdroji a prostředky, ať finančními, materiálními či lidskými. Fórum 50 % může vykonávat expertní činnost, poskytovat informace a zacvičovat političky, ale k tomu, aby dosáhlo vytyčených cílů, tj. politické parity, k jejímuž dosažení je třeba zavedení pozitivních opatření, je zapotřebí mnohem větší podpory a politické vůle, jejíž záblesky se sem tam objeví, ale ke změně situace zdaleka nestačí.

Pro srovnání na závěr uvedu příklad Francie, země, kde byl v roce 2000 přijat zákon o paritě a politická parita byla zakotvena ve francouzské ústavě. Nebudu zde vysvětlovat princip politické parity vycházející z francouzského republikánského modelu demokracie, ani nedostatky tohoto zákona. Chci pouze uvést podmínky, za jakých bylo přijetí tohoto zákona dosaženo, a tím demonstrovat, že česká společnost je ohledně této problematiky stále, a pokud nenastane nějaký radikální zlom, tak bezpochyby ještě dlouho bude, v plenkách.

Zavádění pozitivních opatření se stalo ve Francii politickým tématem díky tlaku francouzských feministek již v průběhu 70. let, teprve v průběhu 90. let však byla situace natolik příznivá, že vyvrcholila v roce 2000 přijetím paritního zákona. Důležitou roli sehrálo několik faktorů. (1) Od 70. let se rozvíjelo silné ženské hnutí vedené konkrétním cílem – zvýšením genderové rovnosti v politice. (2) Ztráta legitimacy politické reprezentace v 90. letech, tzv. krize reprezentace, vedla veřejnost k podpoře političek, které mohly přinést kýženou změnu – návrat k reálné politické reprezentaci zájmů. (3) K otevření široké diskuse o paritě přispěla velkým dílem také média, která poskytla prostor političkám prosazujícím politickou paritu. (4) Klíčovou úlohu v konečném přijetí zákona sehrála jak pozitivně nakloněná levicová vláda, která paritu podporovala, tak i (5) normativní tlak

Evropské unie na implementaci konkrétních pozitivních opatření. Vláda iniciovala změnu francouzské ústavy, která zavedla paritní cíle do francouzského právního systému, a tato změna umožnila v červnu roku 2000 přijetí zákona o paritě (Scott 2005; Achin, Lévêque 2006; česky Bačová 2008).

Podíváme-li se na těchto pět faktorů, které příznivě ovlivnily zavedení „nejtvrďší“, padesátiprocentní kvóty, pak lze konstatovat, že Česká republika ve srovnání s Francií prozatím na cestě k přijetí pozitivních opatření splňuje pouze poslední bod a to ještě částečně, protože stát tlakům ze strany EU zatím úspěšně odolává. Problematika je českou vládou řešena především formálně a ještě nedostatečně (viz *Stínové zprávy*). Přístup médií k dané tematice je spíše váhavý a přezíravý. Politická participace žen je stále mediálně okrajovým tématem. Poptávka veřejnosti po zvýšení počtu žen v politice existuje, nicméně jde o pasivní názor vyžádaný ve výzkumech veřejného mínění. Žádné veřejné projevy potřeby měnit situaci se, pokud vím, neobjevují. A nakonec, silné feministické či ženské hnutí jednotně vedeno cílem zavedení kvót u nás zatím neexistuje a jedinou nadějí se prozatím jeví iniciativy Fóra 50 %, které však, jak jsem se snažila ukázat v této práci, nemůže z výše uvedených důvodů kompletně suplovat roli státu a politických stran v této otázce.

BIBLIOGRAFIE

ACHIN, C., LEVEQUE, S. 2006. *Femmes en politique*. Paris: La Découverte.

AUERBACH, C. F., SILVERSTEIN, L. B. 2003. *Qualitative data: an introduction to coding and analysis*. New York: New York University Press.

BEAUZAMY, B. 2005. „Quel est le coût de l'intégration des mouvements féministes à la sphère altermondialiste?“ In: *Anthropologie et Sociétés*. Ročník 29, číslo 3. Laval: Université Laval, s. 59-76. [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.erudit.org/revue/AS/2005/v29/n3/012607ar.html>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

BAKER, C. 2006. „Membership categorization and interview accounts.“ In: SILVERMAN, D. (ed.). *Qualitative research: Theory, Method and Practice*. Thousand Oaks, London, New Delhi : Sage publications, s. 162-177.

BÁRTA, J. 1997. *Strategické plánování pro neziskové organizace*. Praha: NROS.

BROKL, L. a kol. 1997. *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství.

CAUL, M. 1997. „Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties“ (August 15, 1997). Center for the Study of Democracy. Paper 97-08. [online]. Dostupné z WWW: <<http://repositories.cdlib.org/csd/97-08>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

DAHLERUP, D. 1998. „Using Quota's to Increase Women's Political Representation“. In: *Women in Parliament Beyond Numbers*. International IDEA, Stockholm. Aktualizovaná verze článku dostupná z WWW: <<http://archive.idea.int/women/parl/ch4a.htm>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

DALY, M. *After the Death of God the Father: Women's Liberation and the transformation of Christian consciousness* [online]. Special Collections Library, Duke University, 1997. Dostupné z WWW: <<http://scriptorium.lib.duke.edu/wlm/after/>>. Naposledy navštíveno 12. 2. 2009.

DOHNALOVÁ, Marie. 2004. *Antropologie občanské společnosti : analýzy a interpretace s přihlédnutím k výsledkům vědecko-výzkumného a pedagogického zaměření Katedry oboru Občanský sektor FHS UK v Praze*. Brno : Nadace Universitas Masarykiana : CERM : NAUMA.

FILADELFOVÁ, J. 2002. „O ženách, moci a politice: úvahy, fakty, súvislosti“. In: CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J. (eds.). *Hlasy žien. Aspekty ženskej politiky*. 1. vyd. Bratislava : Aspekt, s. 13-81.

- FRASER, Nancy, HONNET Axel. 2004. *Přerozdělování nebo uznání?* Praha : Filosofia.
- FRIČ, P. 2000. *Neziskové organizace a ovlivňování veřejné politiky : rozhovory o neziskovém sektoru II.* 1. vyd. Praha : Agnes.
- FRIČ, P., ŠILHÁNOVÁ, H. 1997. *Rozhovory o neziskovém sektoru : sonda do duše zainteresovaných aktérů.* 1. vyd. Praha : Nadace rozvoje občanské společnosti.
- GIDDENS, A. 1999. *Sociologie.* Praha : Argo.
- GLASSNER, B., MILLER, J. (2006). „The „inside“ and the „outside“: finding realities in interviews.“ In: SILVERMAN, D. (ed.). *Qualitative research: Theory, Method and Practice.* Thousand Oaks, London, New Delhi : Sage publications, s. 125-140.
- GUBA, E. G., LINCOLN, Y. S. (1994). „Competing paradigms in qualitative research.“ In: DENZIN, N. K., LINCOLN, Y. S. *Handbook of qualitative research.* London : Sage Publications, s. 105-116.
- HÁJEK, M. 1995. „Tanec na hraně nože: Strategie konstrukce sociálních problémů.“ *Sociologický časopis.* Vol. 31, No. 1., s. 105-116.
- HAVELKOVÁ, H. 2006. „Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989“. In: HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds.). *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů pro roce 1989.* 1. vyd. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, s. 81-102.
- HAVELKOVÁ, H. 2008a. „Cesta do hlubin genderové politické kultury: Příklad kritické analýzy ideologie. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum.* Vol. 9, No. 1, s. 1-7. [online]. Dostupné z WWW < <http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2008092802>>, naposledy navštíveno 12. 2. 2009.
- HAVELKOVÁ, H. 2008b. „Otazníky českého ženského hnutí.“ In: KOPEČEK, M., GJURIČOVÁ, A. (eds.). *Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989.* Praha : Paseka.
- HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* 1. vyd. Praha : Portál.
- HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A. 2006. „Rozhodčí a hráči: Vliv socio-ekonomické transformace a evropské integrace na ženské občanské skupiny“. In: HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds.). *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů pro roce 1989.* 1. vyd. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, s. 25-42.

HESSE-BIBER, S. N. (2007). „The practice of feminist in-depth interviewing.“ In: HESSE-BIBER, S. N., LEAVY, P. L. *Feminist research practice: A Primer*. Thousand Oaks, London, New Delhi : Sage publications, s. 111-149.

CHALOUPKOVÁ, J. 2006. „Základní charakteristika prožensky orientovaných neziskových organizací v České republice“. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Vol. 7, No. 2. [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cislocclanku=2007010608>>. Naposledy navštíveno 5. 2. 2009.

JEDLIČKOVÁ, P. 2006. „Nevidět, neslyšet a nedotýkat se! Feminismus jako součást demokratizačního procesu v ČR v letech 1989-2006. In: HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds.). *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů pro roce 1989*. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, s. 103-118.

KICZKOVÁ, Z. a kol. 2006. *Pamäť žien : o skúsenosti sebaútvárania v biografických rozhovoroch*. Bratislava : Iris.

KROUPA, A., MANSFELDOVÁ, Z. 2006. *Participace a zájmové organizace v České republice*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství.

KŘÍŽKOVÁ, A. 2006. „Nezájem pověřených: Přístup českých politiků a političek, úředníků a úřednic k otázkám genderové rovnosti v období před vstupem ČR do EU“. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Vol. 7, No. 2. [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cislocclanku=2007010605>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

LEAVY, P. L. 2007. „The feminist practice of content analysis.“ In: HESSE-BIBER, S. N., LEAVY, P. L. *Feminist research practice: A Primer*. Thousand Oaks, London, New Delhi : Sage publications, s. 223-249.

MÜLLER, K. 2008. *Politická sociologie : Politika a identita v proměnách modernity*. 1. vyd. Praha : Portál.

NAGL-DOCEKAL, H. 2007. *Feministická filozofie: výsledky, problémy, perspektivy*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství.

PAVLÍK, P. (et al.). 2008. *Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů*. Praha : Nadace Open Society Fund Praha. [online]. Dostupné z WWW: <www.proequality.cz/res/data/004/000572.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

PHILLIPS, A. 1998. *The Politics of Presence. The Political Representation of Gender, Ethnicity, and Race*. Oxford : Clarendon press.

RADA EVROPY. 2000. *Pozitivní akce v oblasti rovnosti mužů a žen. Závěrečná zpráva skupiny expertů zabývajících se pozitivní akcí ve prospěch rovnosti žen a mužů.* [online]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/963/pos_akce.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

RAKUŠANOVÁ, P., STAŠKOVÁ, B. 2007. *Organizovaná občanská společnost v České republice.* 1. vyd. Praha : Professional Publishing.

REINHARZ, S. 1992. *Feminist methods in social research.* New York : Oxford University Press.

SCOTT, J.W. 2005. *Parité ! L'universel et la différence des sexes.* Paris : Albin Michel.

SPIVAK, G. C. 1994. „Can the Subaltern Speak?“ In: WILLIAMS, P., CHRISMAN, L. (eds.). *Colonial Discourse and Postcolonial Theory.* Columbia University Press, s. 66-112.

STRAUSS, A., CORBIN, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie.* 1. vyd. Boskovice : Albert.

UHDE, Z. 2006. „Proč jsou kvóty strašákem?“ In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum.* Vol.7, No. 1, s. 6-10. [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cislocclanku=2006072401>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

VODRÁŽKA, M. 2006. „Aktivismus bez hnutí nebo protohnutí? Ženské organizace a skupiny v ČR v letech 1989-2006.“ In: HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds.). *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů pro roce 1989.* 1. vyd. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, s. 61-80.

YIN, R. K. 2003. *Case study research: design and methods.* 3. vyd. Thousand Oaks : Sage.

YOUNG, Iris Marion. 2000. *Democracy and Inclusion.* Oxford: Oxford University Press.

Mezinárodní dokumenty:

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR). [online] Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-a-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych--socialnich-a-kulturnich-pravech-19852/>>. Naposledy navštíveno 19.1.2009.

Pekingská akční platforma. [online] Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en>>. Naposledy navštíveno 19.1. 2009.

Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW). [online] Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>>. Naposledy navštíveno 19.1.2009.

Všeobecná deklaraci lidských práv. Dostupné z WWW: [online] <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>>. Naposledy navštíveno 19.1.2009.

Kvalifikační práce:

ČERNÁ, K. 2006. *Ekofeministické hnutí u nás?* Praha: Univerzita Karlova. Bakalářská práce.

ŠPRINCOVÁ, V. 2007. *Vývoj myšlenky podpory politické participace žen uvnitř českých parlamentních stran po roce 1989*. Praha: Univerzita Karlova. Bakalářská práce.

Dokumenty Fóra 50 %, na které je v textu odkazováno:

BÁČOVÁ, V. 2008. „Volnost, rovnost, sesterství: Paritní demokracie ve Francii.“ Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=533>. Naposledy navštíveno 1. 2. 2009.

BASLAROVÁ, I., BINKOVÁ, P. 2006. *Mediální obraz českých političek v období voleb do poslanecké sněmovny v roce 2006: Rovné příležitosti vs. promeškaná příležitost? (Analýza diskursů)*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. [online] Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/diskursivni-analyza.pdf>>. Naposledy navštíveno 1. 2. 2009.

Moc a vliv – jak na to? Stručná příručka jak získat opravdovou osobní moc. 2006. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/moc-a-vliv-jak-na-to.pdf>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnosti uplatnění pozitivních nástrojů. 2008. Fórum 50 %. Sborník z konference. Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/Nebojme_se_kvot.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

RAKUŠANOVÁ, P. 2006. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha : Fórum 50%. [online] Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/zeny-labyrint-muzu.pdf>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Stanovy občanského sdružení Fórum 50 % v pozměněném znění z března 2008. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=89>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak? Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politikypdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Výroční zpráva za rok 2006. 2007. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/vyrocni-zprava-cs.pdf>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Výroční zpráva za rok 2007. 2008. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/Forum50procent-vyrocka_2007-web3.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Interní materiály:

Manuál nadstraničkových zácviků aspirantek do politiky. Fórum 50 %.

Další zdroje:

Hovory na bělidle. Český rozhlas 6 . Zvukový archiv pořadu ve formátu MP3. [online] Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/radionaprani/archiv/?p_po=1967>. Naposledy navštíveno 12. 2. 2009.

Blog Moniky Ladmanové. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/monika-ladmanova.php?itemid=4381>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH:

PŘÍLOHA I. STRUKTURA ROZHOVORU

**PŘÍLOHA II. MEDIALIZACE FÓRA 50 % V LETECH
2006 – 2008. KVANTITATIVNÍ PŘEHLED**

PŘÍLOHA III. TYPOLOGIE DOKUMENTŮ FÓRA 50 %

PŘÍLOHA I.

STRUKTURA ROZHOVORU*

Fórum 50 % : Strategie podpory politické participace žen v České republice

- Jaká je náplň vaší práce? Jakou funkci v rámci organizace zastáváte?
*Jakým konkrétním tématem či tematikou se vy osobně zabýváte?**
- Můžete popsat, jak jste se k této práci dostala?
Motivace, předchozí zkušenosti, vzdělání...

Vznik a vývoj organizace

- Jak organizace vznikla?
*Můžete popsat: okolnosti jejího vzniku
kdy vznikla
z čí podnětu
co bylo hlavním impulsem k jejímu založení*
- Jaké byly původní představy o činnosti Fóra 50 %?
*Jsou tyto představy stále stejné? Vytvířejí se?
Pokud se vytvířejí, pak z jakého důvodu?*
- Co je podle vás těžištěm činnosti F50% ?
*Je nějaká činnost, která by se dala označit za nejdůležitější?
Na co se v současné době činnost F50% zaměřuje především?*
- Co se týká činnosti Fóra 50 %, došlo během jeho existence k nějakým výrazným změnám?
Pokud ano, můžete upřesnit, k jakým?
- Co vám bylo nebo stále je inspirací? Z čeho jste vycházely a vycházíte?
Jaké jsou vaše ideové zdroje? Odkud? Jaké teorie např.?

* Zde uvádím základní strukturu interview. Některé mé respondentky však nejsou vzhledem k organizaci ve stejném vztahu (zakladatelka, předsdkyně správní rady, externí spolupracovnice, členka správní rady, bývalá pracovnice, ředitelka, současné zaměstnankyně), proto jsem téměř na každé další interview tuto strukturu otázek upravovala. Flexibilně jsem přidávala sady otázek a jinde je zase nezařazovala (např. okruhy zaměřené na činnost správní rady, na specifické projekty, které vzešly z podnětů jedné respondentky apod.).

** Kurzívou jsou označeny doplňující otázky, které byly pokládány pouze fakultativně a v závislosti na „výřecnosti“ respondentek.

Cíle organizace

- Jaké jsou cíle F50%?

Hlavní a dílčí cíle

Jaké byly cíle v počátcích organizace?

Změnily se cíle nějak výrazně? Bylo nutné je v průběhu existence F50% nějak přeformulovat?

Pokud ano, čím myslíte, že to bylo způsobeno?

Strategie prosazování cílů

- Jak dosahujete cílů F50% ? Jak je prosazujete?
- Která strategie prosazování cílů je podle vás nejúčinnější?

Máte i strategie méně úspěšné?

Nebo nějaké, které se neosvědčily?

Co se naopak osvědčuje nejvíce?

Komunikace s veřejností

- Jak oslovujete veřejnost? Jak probíhá komunikace s veřejností?

Akce – účel akcí?

Tištěné materiály – jak jsou distribuovány? Popř. kam?

- S jakým záměrem se na veřejnost obracíte?
- Můžete popsat nějakou úspěšnou akci, happening, které jste uspořádaly?
- Jak na existenci F50% veřejnost reaguje?

Při jakých příležitostech? Jaké máte zpětné vazby?

Na co veřejnost nejčastěji reaguje?

Setkáváte se s veřejností? Jak?

Máte nějaký cíl, kterého byste v komunikaci s veřejností chtěli dosáhnout?

Obrací se na vás veřejnost spontánně?

Existuje nějaká aktivní poptávka ze strany veřejnosti?

Komunikace s médii

- Můžete popsat, jak spolupracujete s médii?
- Jaké máte zkušenosti s médii?

Oslovujete je samy?

Kdy se naopak sama média spontánně obrací na vás?

Máte nějakou skupinu novinářů/novinářek, se kterými spolupracujete?

Komunikace s politickou reprezentací

- Jak oslovujete političky a politiky?
- Jak oslovujete politické strany?
 - Máte určitá kritéria oslovování?*
 - Jak si vybíráte političky/politiky, které oslovujete?*
 - Zaměřujete se na parlamentní i na neparlamentní politické strany?*
- S jakými konkrétními požadavky se na politické strany obracíte?
- Můžete popsat, jak probíhá lobbování u politických stran?
- S jakými reakcemi ze strany politické reprezentace se setkáváte?
 - Jak reagují na vaše analýzy kandidátních listin?*
 - Jak reagují na výzkumy veřejného mínění?*
- Jakou z vašich strategií v souvislosti s politickou reprezentací považujete za účinnou?

Komunikace s dalšími NNO

- Spolupracujete také s dalšími neziskovými organizacemi?
- Můžete popsat, jak tato spolupráce probíhá?
- Spolupracujete také se zahraničními organizacemi?
- Jaké jsou jiné subjekty, mimo politické strany, NNO, konkrétní osoby, které jsou vašim důležitým partnerem?

Hodnocení činnosti

- Můžete zhodnotit, jak probíhá spolupráce v týmu F50%?
 - Jsou přesně dané činnosti, které každá z vás vykonává?*
 - Na projektech pracujete individuálně nebo společně?*
 - Jaký typ spolupráce upřednostňujete?*
 - Konzultujete společně třeba otázky týkající se jazyka? Jak vystupovat? Jaká slova používat?*
- Jakých úspěchů jste podle vás dosáhly?
- Česká veřejnost/politická reprezentace jsou většinou vůči tematické RP ne příliš otevřené. Daří se vám prolamovat tyto ledy? Jak? Co se například nedaří?
- Je něco, co vám prosazování vašich cílů naopak znesnadňuje?
- Narazily jste na nějaké problémy v činnosti F50%?
- S jakými postoji jste se setkaly ze strany státních institucí?

Vazby na feminismus

- Řekněte mi, prosím, něco k ČŽL.
Jste členkou ČŽL, tj. vaše organizace se hlásí k feminismu?
- Ve vašich materiálech se však k feminismu otevřeně příliš nehlásíte. Je to jedna ze strategií, jak neodradit některé vaše příznivce?
- Zahraniční materiály, které také poskytujete, mají (v souvislosti s feminismem) podstatně radikálnější charakter, než ty, které vydává přímo F50%. Vy se prezentujete umírněněji. Je to součástí strategie F50%?

Poslední otázky

- Vize, perspektiva organizace?
- Chcete ještě něco dodat, co nezaznělo?
Napadá vás ještě něco?
- Pokud chcete, tak se teď můžete zeptat mě.

PŘÍLOHA II.

MEDIALIZACE FÓRA 50 % V LETECH 2006 – 2008

KVANTITATIVNÍ PŘEHLED

Tabulka 1 - Medializace Fóra 50 % v tištěných médiích (čísla udávají počet článků vydaných v daném roce)

TIŠTĚNÁ MÉDIA				
	2006	2007	2008	celkem článků
MF Dnes	9	2	7	18
Haló noviny	6	3	5	14
HN	5	1	1	7
LN	2	1	3	6
Právo	1	1	1	3
Reflex	0	1	2	3
Respekt	1	1	1	3
Moravskoslezský deník	2	0	0	2
Regionální deníky	0	0	2	2
Střední Čechy	2	0	0	2
Vlasta	1	1	0	2
A2	0	1	0	1
Berounský deník	0	0	1	1
Českobudějovické listy	1	0	0	1
Českolipský deník	1	0	0	1
Euro	1	0	0	1
Instinkt	0	0	1	1
Karlovarský deník	0	1	0	1
Literární noviny	0	0	1	1
Metro	1	0	0	1
Metropolitní expres	1	0	0	1
Ona Dnes	0	0	1	1
Opavský deník	0	0	1	1
Slovácký deník	0	0	1	1
Strategie	1	0	0	1
Šíp	1	0	0	1
Zlínské noviny	1	0	0	1
Zlínský deník	1	0	0	1
CELKEM	38	13	28	79

Zdroj: www.padesatprocent.cz. Tabulka Veronika Bačová.

Tabulka 2 – Medializace Fóra 50 % v elektronických médiích (na internetu)

ELEKTRONICKÁ MÉDIA				
	2006	2007	2008	celkem článků
Ta-Gita.cz	4	2	1	7
Idnes.cz	1	1	2	4
Ladyweb.cz	1	3	0	4
Žena-in.cz	0	0	4	4
Aktualne.cz	2	0	1	3
Blog.idnes.cz	0	1	0	1
Britské listy	0	1	0	1
Lidovky.cz	1	0	0	1
Literárky.cz	1	0	0	1
OS Noviny	0	0	1	1
CELKEM	10	8	9	27

Zdroj: www.padesatprocent.cz. Tabulka Veronika Bačová.

Tabulka 3 – Medializace Fóra 50 % v rozhlase a televizi

TELEVIZE, ROZHLAS				
	2006	2007	2008	celkem pořadů
ČRo 6*	9	9	9	27
ČT1	3	1	2	6
Radiožurnál	1	1	5	7
ČRo 7	2	1	2	5
ČRo Brno	0	0	2	2
Nova	1	0	1	2
Prima	2	0	0	2
Frekvence 1	2	0	0	2
ČT24	0	0	1	1
CELKEM	20	12	22	54

Zdroj: www.padesatprocent.cz. Tabulka Veronika Bačová.

* Na ČRo6 se jedná výhradně o pravidelný pořad Hovory na bělidle, který je zaměřen na ženská, genderová a feministická témata.

PŘÍLOHA III.

TYPOLOGIE DOKUMENTŮ FÓRA 50 %*

Tištěné dokumenty**

(rozděleno dle cílových skupin)

1. Široká veřejnost

Fórum 50 %: Pro společnost s vyrovnaným zastoupením žen a mužů ve veřejném životě. 2008. Fórum 50 %. Leták.

KOTIŠOVÁ, M. 2006. *Čekání na ženský samet: třináct a jeden politický rozhovor s českými ženami.* Fórum 50 %.

Posviťte si na... kvóty. 2008? Fórum 50 %. Leták.

Rovnost žen a mužů v politice očima české veřejnosti. 2008. Fórum 50 %. Leták.

2. Politicky / politici, řídí pracovnice / pracovníci

Komunitní rozpočtování: Co je komunitní rozpočtování a jak vzniklo? Jak začít s jeho prosazováním v ČR? 2008. Fórum 50 %. Leták. [online] Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/komunitni_rozpoctovani.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Moc a vliv – jak na to? Stručná příručka jak získat opravdovou osobní moc. 2006. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/moc-a-vliv-jak-na-to.pdf>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnosti uplatnění pozitivních nástrojů. 2008. Fórum 50 %. Sborník z konference. [online] Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/Nebojme_se_kvot.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

* Při tvorbě tohoto seznamu jsem vycházela z webových stránek o.s. Fórum 50 %, kde je většina dokumentů uveřejněných. U některých dokumentů, především letáků, chyběl rok vydání. Uvádím proto rok orientační (je označen otazníkem). Vzhledem k velké produktivitě organizace nových textů neustále přibývá, některé (zvláště letáky) jsou naopak už rozebrané, proto je pravděpodobné, že seznam bohužel, i přes mou snahu, není kompletní.

** Některé tištěné dokumenty jsou k dispozici také na webu organizace, uvádím proto i elektronické odkazy.

RAKUŠANOVÁ, Petra. 2006. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?*. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/zeny-labyrint-muzu.pdf>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

RAKUŠANOVÁ, Petra. 2006. *Zastoupení žen v české politice v kontextu voleb do Poslanecké sněmovny 2006: Trendy a výzvy*. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=157>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak? Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Změňte směr! Nejnovější trendy v řízení lidských zdrojů: Skloubení rodinného a pracovního života. 2007? Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/Zmente_smer.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Elektronické dokumenty

(rozděleno tematicky)

1. Ženy v politice (studie a analýzy)

PSP ČR 2006

BASLAROVÁ, I., BINKOVÁ, P. 2006. *Mediální obraz českých političek v období voleb do PSP ČR v roce 2006: Rovné příležitosti vs. promeškaná příležitost? : Analýza diskurzů* [online]. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Katedra mediálních studií a žurnalistiky, Fórum 50 %. Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/volby-v-mediich.pdf>>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

BASLAROVÁ, I., BINKOVÁ, P. 2006. *Rovné příležitosti českých političek ve volbách do PSP ČR 2006 z pohledu médií : obsahová analýza* [online]. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Katedra mediálních studií a žurnalistiky, Fórum 50 %. Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/volby-v-mediich.pdf>>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

BENNEROVÁ, L., SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2006. *České poslankyně se stávají ohroženým druhem: zastoupení žen v nově zvolené Sněmovně* [online]. Fórum 50 %. Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=178>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

RAKUŠANOVÁ, P. 2006. *Zastoupení žen v české politice v kontextu voleb do Poslanecké sněmovny 2006: Trendy a výzvy* [online]. Fórum 50 %. Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/PR_analyza_volby_2006.pdf>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

RAKUŠANOVÁ, P. 2007. *Sladování politického a rodinného života jako klíčová překážka většího zapojení žen do politického života aneb „A okna už máte na Vánoce umytá?“ : Shrnutí výzkumu poslankyň Parlamentu ČR* [online]. Fórum 50 %. Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/Doporuceni_vyzkum-poslankyn_2007.pdf>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

RAKUŠANOVÁ, P., VESELÁ, L. 2007. *Analýza výzkumu poslankyň Parlamentu ČR*. [online]. Fórum 50 %. Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/Studie_vyzkum_poslankyn-2007.pdf>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2006. *Analýza kandidátních listin pro volby do PSP ČR 2006 z hlediska zastoupení žen a mužů : v rámci projektu „Volby do PSP ČR 2006 z genderového hlediska“ Praha, červenec 2006* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/analyza-kand-listin.pdf>>.

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2006. *Genderový audit kandidátních listin pro volby do PSP ČR* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=44>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2006. *Poslankyň PSP ČR zvolené v roce* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=184>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2006. *Rovné příležitosti žen a mužů ve volebních programech politických stran : v rámci projektu „Volby do PSP ČR 2006 z genderového hlediska“ Praha, červenec 2006* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/analyza-volebnich-programu.pdf>>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2006. *Volební lídři krajských kandidátek* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=181>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2006. *Zastoupení žen v nově zvolených parlamentech: Slovensko se přiblížilo k evropskému průměru, Česko zaostává* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=195>.

Senát 2006

KLIMENTOVÁ, M. 2006. *Většinový volební systém ukázal, co umí: senát bude i nadále spíše pánským klubem* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=103>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

Krajské volby

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2004. *Analýza zastoupení žen v krajských zastupitelstvech po volbách v roce 2004* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=475>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2008. *Analýza zastoupení žen na kandidátních listinách pro krajské volby 2008* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/analyza_krajske_volby-2.doc>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

Komunální volby 2006

KLIMENTOVÁ, M. 2007. *Komunální volby 2006 - mapa* [online]. Fórum 50 % Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=204>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

Ženy v politických stranách 2006

SMIGGELS KAVKOVÁ, J. 2007. *Postavení žen v jednotlivých politických stranách* [online]. Fórum 50 %. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=202>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

2. Ženy a politika očima české veřejnosti (sociologické výzkumy veřejného mínění)

KUNŠTÁT, D. 2006. *Postavení žen očima české veřejnosti. : Závěrečná zpráva z výzkumu* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Dostupný z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/postaveni-zen-v-politice-ocima-ceske-verejnosti.pdf>>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

KUNŠTÁT, D. 2006. *Postavení žen očima české veřejnosti. II. kolo : Závěrečná zpráva z výzkumu* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Dostupný z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/postaveni-zen-v-politice-ocima-ceske-verejnosti-2.pdf>>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

KUNŠTÁT, D. 2007. *Postavení žen očima české veřejnosti. III. kolo : Závěrečná zpráva z výzkumu* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Dostupný z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/VVM_Zeny_v_politice_cerven07.pdf>. Naposledy navštíveno 21. 12. 2008.

3. Úřední dokumenty

Stanovy občanského sdružení Fórum 50 % v pozměněném znění z března 2008. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/?c_id=89>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Výroční zpráva za rok 2006. 2007. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <<http://www.padesatprocent.cz/docs/vyrocní-zprava-cs.pdf>>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.

Výroční zpráva za rok 2007. 2008. Fórum 50 %. [online] Dostupné z WWW: <http://www.padesatprocent.cz/docs/Forum50procent-vyrocka_2007-web3.pdf>. Naposledy navštíveno 2. 2. 2009.